



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
—ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837—

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ-ΤΜΗΜΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η ποιμαντική στοχοθεσία της κατηχητικής αγωγής παιδιών και εφήβων στην Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών από τη μεταπολίτευση μέχρι σήμερα.

Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία

Χατζηπαυλίδου Μαρία του Σταύρου (Α.Μ.: 529)
Επιβλέπων: Κουκουνάρας Λιάγκης Μάριος, Επίκουρος Καθηγητής

Αθήνα 2020

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ποιμαντική της νεότητας αποτελεί μία από τις πολυσύνθετες διακονίες της Ποιμένουσας Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας. Αυτή η διακονία είναι χρέος και αποστολή της. Στόχος της Εκκλησίας είναι να υπηρετήσει τα παιδιά και τους εφήβους τόσο στην ελληνική επικράτεια, με τις κατά τόπους Μητροπόλεις και ενορίες όσο και στον υπόλοιπο κόσμο μέσω του Οικουμενικού Πατριαρχείου και των λοιπών εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών. Η άσκηση αυτής της διακονίας συναντά πολλές και αντικειμενικές δυσκολίες, καθώς ο κόσμος συνεχώς μεταβάλλεται και η πραγματικότητα αυτή επιβάλλει την αναθεώρηση των μέσων και των μεθόδων της εργασίας της. Η δογματική διδασκαλία της ορθοδόξου πίστεως παραμένει αναλλοίωτη και αμετάβλητη, αυτό όμως που οφείλει να αναπροσαρμόζεται σε κάθε περίπτωση είναι οι λειτουργικοί στόχοι, τα μέσα και οι δράσεις- δραστηριότητες που αναπτύσσει κάθε φορά.

Η κατήχηση των παιδιών και των εφήβων αποτελεί έναν βασικό θεσμό της Εκκλησίας. Είναι στόχος της η διάδοση των δογματικών αληθειών της μέσα από τη ζωή και την εμπειρία της, που θα βοηθήσει τα παιδιά και τους εφήβους να προσεγγίσουν την εσχατολογική διάσταση του κόσμου. Αυτό το καθοδηγητικό έργο που διενεργείται πάντα μέσα σε συγκεκριμένες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές αλλαγές, θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν τα αναπτυξιακά στάδια και τις ανάγκες που χαρακτηρίζουν και διέπουν τόσο την παιδική όσο και την εφηβική ηλικία.

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος της μεταπτυχιακής εργασίας, προήλθε ως απόρροια της ιδιαίτερης ευαισθησίας που απέκτησα ως κατηγήτρια παιδιών δημοτικού σε ενορία της Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Η αγάπη, ο ζήλος, η άοκνη σωματική και πνευματική προσπάθεια ενός πνευματικού πατρός της Ι.Α.Α. για την ανάδειξη και την επίλυση θεμάτων που αφορούν τη νεότητα, υπήρξαν καταλυτικά στοιχεία και για τη δική μου ιδιαίτερη ενασχόληση με το θέμα αυτό. Υπήρξε επίσης έντονος προβληματισμός σχετικά με το ποιό είναι και πώς λειτουργεί το στοχοθετικό ποιμαντικό πλαίσιο της κατήχησης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών τα τελευταία σαράνταπέντε χρόνια, από τη μεταπολίτευση και μετέπειτα. Είναι αυτονόητο ότι η εργασία αυτή αποτελεί μία πρώτη προσπάθεια δημιουργίας μιάς ψηφίδας στο «μωσαϊκό» της έρευνας και της μελέτης γύρω από τη διαποίμανση των παιδιών και των εφήβων στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών τις τελευταίες δεκαετίες. Το θέμα αυτό

μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο πολυετούς έρευνας, σπουδής και μελέτης διδακτορικών διατριβών στο μέλλον.

Η εισαγωγή μου στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών της Θεολογικής Σχολής του ΕΚΠΑ, και συγκεκριμένα στον Συστηματικό Τομέα, έγινε η γέφυρα αναζήτησης στοιχείων και εμπειριών στον ανεξερεύνητο χώρο της Ποιμαντικής Επιστήμης, θεωρίας και πράξης. Η εκπόνηση της μεταπτυχιακής μου εργασίας υπήρξε δύσκολη. Χρειαζόταν να προσαρμοστώ στον τρόπο έκφρασης και γραφής μιας άλλης επιστήμης όπως αυτής της Θεολογίας, ούσα πτυχιούχος του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου. Το γεγονός ότι ήμουν αναπληρώτρια εκπαιδευτικός σε περιοχές της ελληνικής περιφέρειας όπως και η αποχή μου από την ακαδημαϊκή μελέτη, δυσκόλεψαν επίσης πολύ τη συγγραφή της εργασίας.

Η ολοκλήρωση της εργασίας δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί δίχως την ακούραστη καθοδήγηση και επίβλεψη του Επίκουρου Καθηγητή κ. Μάριου Κουκουνάρα Λιάγκη, στον οποίο ανήκει και η ιδέα της πραγματοποίησης μιας έρευνας. Η ιδέα γεννήθηκε κατά τη διάρκεια παρακολούθησης των μαθημάτων του και στα τρία εξάμηνα του προγράμματος του μεταπτυχιακού αυτού προγράμματος. Είναι ευλογία να μαθητεύεις σε πραγματικούς «Δασκάλους» όπως είναι αυτός.

Ευχαριστίες αξίζουν να δοθούν και στον κ. Κορναράκη Κωνσταντίνο, Αναπληρωτή Καθηγητή της Χριστιανικής Ηθικής στον Συστηματικό Τομέα του Τμήματος Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του ΕΚΠΑ, καθώς και στον κ. Γιαγκάζογλου Σταύρο, Επίκουρο Καθηγητή Δογματικής, επίσης στον Συστηματικό Τομέα της Θεολογίας της ίδιας Σχολής, αναγνωρισμένους επιστήμονες στον χώρο της Ακαδημαϊκής Θεολογίας που στήριξαν με το κύρος και την επιστημονική τους κατάρτιση την αξιολόγηση της εργασίας. Ευχαριστίες οφείλω και στην κ. Μαρία Αναγνωστάκη, Γραμματέα του Συστηματικού Τομέα, η συμβολή της οποίας υπήρξε καθοριστική για την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών σπουδών μου. Δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω ολόψυχα τους τέσσερεις σεβαστούς πατέρες, που προσφέρθηκαν με μεγάλη χαρά και προθυμία να βοηθήσουν μέσω της συνέντευξης, για την ανάδειξη του θέματος του κατηχητικού έργου στην Αρχιεπισκοπή και δίχως αυτούς θα ήταν αδύνατη η παρούσα έρευνα. Θα ξεκινήσω από τον πρώτο Διευθυντή Νεότητας της Ι.Α.Α τον Πανιερώτατο Μητροπολίτη Αχελώου κ. Ευθύμιο Στύλιο, τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου κ. Ιερόθεο Βλάχο, τον

αιδεσιμολογιώτατο πρωτοπρεσβύτερο κ. Αντώνιο Καλλιγέρη και τέλος τον πανοσιολογιώτατο αρχιμανδρίτη κ. Συμεών Βενετσιάνο.

Δεν θα μπορούσα να μην αναφέρω τον Καθηγητή της Ποιμαντικής Θεολογίας και Ψυχολογίας αιδεσιμολογιώτατο πρωτοπρεσβύτερο κ. Αδαμάντιο Αυγουστίδη, ο οποίος με ενέπνευσε με το πολύτιμο ποιμαντικό και ακαδημαϊκό έργο του. Του οφείλω πολλά. Αναφορά θα πρέπει επίσης να γίνει και στην αμέριστη και διαρκή υποστήριξη που δέχθηκα από τους υπαλλήλους του Ιδρύματος Νεότητας και Οικογένειας, αλλά και στην υποστήριξη που είχα από τον Πρωτοσύγγελο της Μητροπόλεως Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου πανοσιολογιώτατο Αρχιμανδρίτη κ. Καλλίνικο Γεωργάτο. Πολύτιμη υπήρξε η ηθική, συναισθηματική και οικονομική συμπαράσταση της αείμνηστης γιαγιάς μου Βαρβάρας, των γονιών μου Σταύρου και Σταυρούλας και του αδερφού μου Γιάννη. Σύμμαχοι και εμπνευστές σε αυτή την προσπάθεια μου, υπήρξαν δύο αγαπητοί μου φίλοι, ο Γιάννης Λαζαρίδης και η Κατερίνα Χαμπάκη. Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω ολόθερμα έναν άοκνο ιερέα και εκπαιδευτικό που βρέθηκε την κατάλληλη στιγμή στη ζωή μου και είναι συνεχώς δίπλα μου αρωγός και συνοδοιπόρος. Αυτός είναι ο π. Αντώνιος. Σε αυτόν ανήκει η προτροπή για την ανάδειξη ενός σοβαρού ζητήματος όπως είναι η ποιμαντική της Νεότητας. Ευελπιστώ να υπάρξουν και άλλες τέτοιες προσπάθειες έρευνας, που θα βοηθήσουν την Εκκλησία και το πλήρωμα της, να συνεισφέρουν τα μέγιστα για το καλύτερο των παιδιών και των εφήβων του 21^{ου} αιώνα.

Κρανίδι Αργολίδας, 01/12/2019

Μαρία Χατζηπαυλίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η κατήχηση περιλαμβάνεται στη μαρτυρία σε μία από τις τέσσερις βασικές λειτουργίες της Ποιμαντικής της Εκκλησίας. Οι άλλες τρεις αφορούν τη λατρεία, την κοινωνία και τη διακονία. Το δύσκολο αυτό έργο της αφομοίωσης του μηνύματος του Ευαγγελίου από τα παιδιά και τους εφήβους και του χριστοκεντρικού τρόπου ζωής με αλλήλους το έχει αναλάβει η Εκκλησία. Η ορθόδοξη θρησκευτικότητα εξάλλου δεν είναι θεωρητική αλλά πρακτική, στηρίζεται στα βιώματα. Οι ιερείς είναι οι διαπορθμείς των δωρεών του Θεού στους ανθρώπους. Οι κατηχητές είναι συνεργάτες και συνυπεύθυνοι με τους ποιμένες στον συντονισμό και στην επιτέλεση της κατηχητικής διακονίας.

Συγκεκριμένα επιλέχθηκε να ερευνηθεί η στοχοθεσία της κατήχησης σε μια συγκεκριμένη μητρόπολη, όπως είναι αυτή της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών, εντός της οποίας υπήρξε κατηχήτρια η ερευνήτρια. Στη διευρυμένη αυτή περιφέρεια της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, υπάρχουν εξειδικευμένα όργανα της εκκλησιαστικής διοικήσεως, τα οποία είναι επιφορτισμένα το καθένα από αυτά με κάποιες ειδικές αρμοδιότητες. Οι αρμοδιότητες αυτές είναι για κάθε έναν ειδικό τομέα ποιμαντικής. Οι επιμέρους τομείς ανήκουν σε επιμέρους διευθύνσεις. Αρμόδιο όργανο για την ποιμαντική των παιδιών και των εφήβων στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών είναι το Ίδρυμα Νεότητας και Οικογένειας της Ιερας Αρχιεπισκοπής Αθηνών.

Στην έρευνα λαμβάνουν μέρος τέσσερις από τους Διευθυντές Νεότητας, προκειμένου να λάβει ο αναγνώστης μια συνολική πρώτη εικόνα των στάσεων και των αντιλήψεων των συνυπεύθυνων διοικητικών προσώπων της Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Στη βιβλιογραφική ανασκόπηση είναι ελλιπές το υλικό σχετικά με την ποιμαντική της νεότητας. Εκτός από το θεωρητικό πλαίσιο, που περιλαμβάνει την εννοιολογική θεώρηση των βασικών εννοιών του θέματος, υπάρχει και η μέθοδος της ποιοτικής μεθοδολογίας που είναι η θεματική ανάλυση, καθώς και όλα τα στάδια που χρειάστηκαν για τη διεξαγωγή της έρευνας. Στο τέλος υπάρχουν τα συμπεράσματα, που μπορούν να βοηθήσουν τα εμπλεκόμενα μέρη σε έναν γόνιμο και εποικοδομητικό διάλογο σχετικά με την κατήχηση και την ποιμαντική της νεότητας.

(Λέξεις Κλειδιά: ποιμαντική της νεότητας, Ίδρυμα Νεότητας και Οικογένειας Ι.Α.Α., έρευνα, κατήχηση, συνεντεύξεις, στοχοθεσία)

ABSTRACT

Catechism is included in testimony in one of the four basic functions of the Pastoral Church. The other three are about worship, society, and ministry. This difficult task of assimilating the Gospel message and the Christ-centered way of living with children and adolescents has been undertaken by the Church. Orthodox religiousness is not theoretical but practical, it is based on experiences. Priests communicate God's gifts to people. The catechists are partners and co-responsible with the shepherds in coordinating and executing the catechism.

Specifically, it was chosen to investigate the purpose of catechism in a particular metropolis, such as that of the Holy Archdiocese of Athens, in which the researcher was a catechist. In this enlarged region of the Archdiocese of Athens, there are specialized bodies of ecclesiastical administration, each tasked with specific responsibilities. These responsibilities are specific for every single pastoral area. The individual sectors (pastoral areas) belong to individual sectors/subdivisions. The Youth and Family Foundation of the Archdiocese of Athens is responsible for the shepherding of children and adolescents in the Archdiocese of Athens.

Four of the Directors of Youth participated in the survey. In order for the reader to get an overall first picture of the attitudes and perceptions of the co-responsible officials of the Archdiocese of Athens. The bibliographic review lacks material on youth pastoralism. In addition to the theoretical framework, which includes the conceptual view of the underlying concepts of the topic, there is also the qualitative methodology method which is the thematic analysis, as well as all the steps needed to carry out the research. In the end there are the conclusions that could help the parties involved in a fruitful and constructive dialogue on youth catechism and pastoralism.

(Keywords) : youth pastoralism, Youth Foundation of Archdiocese of Athens, research, catechesis, interviews, targeting.

Στην αείμνηστη πόντια γιαγιά μου Βαρβάρα.

Στους γονείς μου Σταύρο και Σταυρούλα.

Στον αδερφό μου Γιάννη.

Στον π. Αδαμάντιο.

Στον πνευματικό μου πατέρα π. Αντώνιο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ-ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ.....	5
ABSTRACT-KEY WORDS.....	6
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	8
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	11
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΗΣ ΤΗΣ ΝΕΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ.....	19
1.1. Η προέλευση και ο όρος ποιμαντική.....	19
1.1.2. Οι φορείς της ποιμαντικής.....	21
1.1.3. Κατηγορίες, αρχές, λειτουργίες και μορφές του ποιμαίνειν.....	22
1.1.4. Ποιμαντική παιδιών και εφήβων.....	23
1.2. Έννοια και πλαίσιο της κατήχησης.....	26
1.2.1. Ιδανικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός κατηχητή.....	27
1.2.2. Ποιμαντικές ανάγκες παιδιών και εφήβων και Επιστήμες της Αγωγής.....	28
1.2.3. Μέσα κατήχησης στον Ελλαδικό χώρο.....	33
1.2.4. Προβλήματα κατήχησης στον Ελλαδικό χώρο.....	35
1.2.5. Ενορία και κατήχηση.....	37
1.2.6. Σκοπός της κατήχησης παιδιών και εφήβων.....	39
1.2.7. Έναρξη του θεσμού της κατήχησης στη Δύση και στον Ελλαδικό χώρο.....	41
1.2.7. Ορθόδοξες χριστιανικές αδελφότητες και η συμβολή τους στην κατήχηση παιδιών και εφήβων.....	42
1.2.8. Τα Κέντρα Νεότητας.....	43
1.2.9. Σύνοψη.....	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΘΗΝΩΝ, Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ Ι.Α.Α.....	46
2.1. Η έννοια της οργάνωσης.....	46
2.2. Η στοχοθεσία στις οργανώσεις.....	47
2.3. Η Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου.....	48
2.3.1. Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και ο ρόλος του στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της Ι.Α.Α.	49
2.3.2. Το Μητροπολιτικό Συμβούλιο της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών.....	50
2.3.3. Η Διεύθυνση Νεότητας της Ι.Α.Α.....	52
2.3.4. Το Ίδρυμα Νεότητας της Ι.Α.Α. και το Ίδρυμα Νεότητας και Οικογένειας	53
2.3.5. Το Ίδρυμα Νεότητας και Οικογένειας της Ι.Α.Α.....	55
2.3.6. Σύνοψη.....	57

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΤΟΧΟΘΕΣΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΒΩΝ ΑΠΟ ΤΟ 1974 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΙΕΡΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΘΗΝΩΝ.....	58
3.1. Η θεματική ανάλυση και οι λόγοι επιλογής της ως ποιοτικής μεθοδολογίας.....	58
3.2. Δεοντολογικά ζητήματα.....	60
3.3. Ταυτότητα και δείγμα της Έρευνας.....	61
3.4. Ερευνητικά εργαλεία της έρευνας – Πηγές –Μέσα συλλογής δεδομένων.....	63
3.5. Συνέντευξη.....	63
3.5.1. Κατασκευή ερωτηματολογίου.....	65
3.6. Αποτελέσματα της έρευνας.....	66
3.6.1. Οι ποιμαντικές ανάγκες των νέων σύμφωνα με τις αντιλήψεις των Διευθυντών Νεότητας του Ιδρύματος Νεότητας και Οικογένειας.....	67
3.6.1.1. Παράγοντες συμβολής στο κατηχητικό έργο της Ι.Α.Α.....	70
3.6.1.2. Λειτουργικοί στόχοι της κατηχητικού έργου της Ι.Α.Α.....	79
3.6.2. Η σύγκριση των αντιλήψεων των Διευθυντών Νεότητας με τους στόχους του Καταστατικού του Ίδρύματος Νεότητας και του Ιδρύματος Νεότητας και Οικογένειας	80
3.6.3. Αναστοχαστικότητα.....	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	85
ΠΗΓΕΣ.....	91
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	92

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

1. Ποιμαντικές ανάγκες παιδιών και εφήβων της Ι.Α.Α. από το 1974 μέχρι σήμερα.....	69
2. Ταξινόμηση των ποιμαντικών αναγκών των παιδιών και των εφήβων σε προσωπικές, κοινωνικές και υλικές.....	70
3. Παράγοντες συμβολής στο κατηχητικό έργο της Ι.Α.Α.....	76

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A.I.D.S.: Acquired Immune Deficiency Syndrome

PG: Patrologia Graeca

Διευθ. Νεοτ.: Διευθυντής Νεότητας

Δ.Ι.Σ.: Διαρκής Ιερά Σύνοδος

ΕΚΠΑ: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Επισκ.: Επίσκοπος

Ίδ. Νεοτ.: Ίδρυμα Νεότητας

Ίδ. Νεοτ. και Οικ.: Ίδρυμα Νεότητας και Οικογένειας

Ι.Α.Α.: Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών

Ι.Π.Ε.: Ίδρυμα Ποιμαντικής Επιμορφώσεως

Ι.Ε.Π.: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κ.ά.: και άλλα

Μητρ.: Μητροπολίτης

Μ.Κ.Ο.: Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Κ.Ε.Ε.Λ. : Κέντρο Ελέγχου Ειδικών Λοιμώξεων

Ν.: Νόμος

ΟΚΑΝΑ: Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών

π.χ.: παραδείγματός χάριν

ΥΠΑΙΘ: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

ΥΠΠΕΘ: Υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων

ΦΕΚ: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ποιμαντική της νεότητας και συγκεκριμένα η κατήχηση των παιδιών και των εφήβων είναι αναντίρρητα ένα δύσκολο έργο της ποιμένουσας Εκκλησίας. Δεν είναι τυχαίο ότι τόσο στην ελληνική βιβλιογραφία όσο και στην ξένη αναφέρεται ότι η ποιμαντική της νεότητας δεν έχει τύχει της αρμόζουσας μελέτης και προσοχής σε σχέση με τον αριθμό των παιδιών μέσα στην ενορία (Stoudenmire, 1979, σσ. 27-28). Τίθεται, λοιπόν, έντονα το ερώτημα εάν υπάρχει κρίση στο κατηχητικό έργο της Εκκλησίας, και η απάντηση είναι ότι η μετάβαση από τη νεωτερικότητα στη μετανεωτερικότητα (Giddens, 2001, σσ. 65-67) δυσχέραινε την κατηχητική διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδας. Γι' αυτό η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο την ποιμαντική στοχοθεσία της κατήχησης παιδιών και εφήβων στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών και το χρονικό πλαίσιο αφορά την περίοδο από το 1974 μέχρι σήμερα.

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προέκυψε ότι δεν υπήρξε έρευνα σε μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο σχετική με το συγκεκριμένο ζήτημα της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Στον ορθόδοξο χώρο, η ποιμαντική θεωρία παραμένει ένας χώρος πλούσιος σε εκκλησιαστικά στοιχεία, αλλά ανεξερεύνητος. Πόσο μάλλον η βιβλιογραφία περί ποιμαντικής της νεότητας η οποία είναι ελάχιστη, ελλιπής και αποσπασματική. Στη σύγχρονη ορθόδοξη εκκλησιαστική γραμματεία, λίγοι έχουν ασχοληθεί με τον χώρο της ποιμαντικής της νεότητας. Ένας από τους σημαντικότερους αποτελεί ο Αλέξανδρος Σταυρόπουλος, ο οποίος κατατάσσει την κατήχηση σε μία από τις τέσσερις λειτουργίες της ποιμαντικής που είναι η μαρτυρία (Σταυρόπουλος, 2019, σ.37-56). Ακόμη, ο Επίσκοπος Αχελώου κ. Ευθύμιος και ο Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου κ. Ιερόθεος ασχολήθηκαν διεξοδικά με την ποιμαντική και την κατήχηση των παιδιών και των εφήβων. Δεν είναι τυχαίο που και οι δύο υπήρξαν Διευθυντές και Συντονιστές του κατηχητικού έργου της Αρχιεπισκοπής Αθηνών.

Η περίοδος από το 1974 και μετά επιλέχθηκε διότι η περίοδος αυτή που είναι γνωστή ως «Μεταπολίτευση» αποτέλεσε μια «τομή συνολική» σε όλα τα επίπεδα της ελληνικής κοινωνίας, όπως είναι το πολιτειακό, το πολιτικό, το οικονομικό, το πολιτισμικό (Βούλγαρης, 2002, σ. 28). Ο όρος «Μεταπολίτευση» είναι ένας δόκιμος όρος έναντι του όρου Γ' Ελληνική Δημοκρατία τις μέρες που διανύουμε (Τσουκαλάς, 2015, σσ. 417-420). Ενώ, λοιπόν, η έναρξη της μεταπολιτευτικής

περιόδου είναι η 24^η Ιουλίου, παραμένει ασαφής η λήξη της (Βούλγαρης, 2002, σ. 29). Παρ' όλο που διάφοροι κύκλοι τοποθετούν τη λήξη της στο τέλος της δεκαετίας του 1980, εν τούτοις πληθαίνουν οι διαφορετικές απόψεις, ότι είναι πιο κοντά στην πολύπτυχη και πολυσήμαντη κρίση της ελληνικής κοινωνίας, ακόμη και έως τις ημέρες που διανύουμε (Τσουκαλάς, 2015, σσ. 417-420). Η Μεταπολίτευση εκτός από το τέλος της μετεμφυλιακής περιόδου είναι και ένας «χρονοτόπος» στον οποίο ξεπρόβαλαν και συνενώθηκαν οι λαϊκές «προσδοκίες» τις μέρες που διανύουμε (Τσουκαλάς, 2015, σσ. 417-420). Αναντίρρητα, η μεταπολιτευτική Ελλάδα σηματοδοτείται από μια σειρά πολιτειακών και πολιτικών μεταρρυθμίσεων (Μακρυδημήτρης, 2013, σ. 33). Η Μεταπολιτευτική περίοδος των σαράντα και πλέον ετών αποτελεί το ιδιαίτερο εκείνο τοποχρονικό πλαίσιο της Ελλάδας, μέσα στο οποίο ζυμώθηκαν οι νέες πολιτικές, πολιτειακές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές αλλαγές. Αξιωματιμότερη πάνω από όλα είναι η αλλαγή στον κοινωνικό σχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας που σημειώθηκε την τελευταία τεσσαρακονταετία. Θα πρέπει να λεχθεί, για να γίνει κατανοητό το πλαίσιο των δομικών αλλαγών, η αλλαγή του ιδεολογικού κλίματος και στην ελληνική κοινωνία, που υπήρξε αποκύημα των εσωτερικών και διεθνών εξελίξεων. Μέχρι τις αρχές του 1980 «δεν υπήρχαν κοινωνικά ρήγματα και ασυνέχειες», διότι η κοινωνία των πολιτών και οι κρατικοί μηχανισμοί συνδέονταν. Η παρατεταμένη ανοδική κινητικότητα που εκδηλώθηκε σε όλη την ελληνική επικράτεια και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου ώθησαν τα μεσαία και λαϊκά στρώματα να προσδοκούν σε ένα καλύτερο μέλλον. Παρατηρείται, λοιπόν, «μια στροφή στον επιδεικτικό καταναλωτισμό της αγοράς» (Βούλγαρης, 2002, σ. 283).

Ένα από τα κύρια γεγονότα της μεταπολιτευτικής περιόδου είναι και η μεταρρύθμιση του οικογενειακού δικαίου με τον Νόμο 1329/83. Με τον νόμο αυτό παύει η υποχρέωση της παροχής προίκας, η ποινικοποίηση της μοιχείας, η διαδικασία της αυτόφωρης σύλληψης των μοίχων, η υποχρέωση συνδιαλλαγής ενώπιον των εκκλησιαστικών αρχών για την έκδοση διαζυγίου και παρέχεται το δικαίωμα της ονοματοδοσίας αντί της θρησκευτικής βάπτισης (Ιστορία του ελληνικού έθνους, σ. 355).

Η εκκίνηση της περιόδου της Μεταπολίτευσης είναι ενδιαφέρουσα και για την Εκκλησία, η οποία η οποία εισέρχεται «τραυματισμένη» από τη σχέση αρκετών Μητροπολιτών με τη δικτατορία (Αργυρόπουλος, 2004, σ.18). Η σχέση αυτή

αποδεδειγμένη από μελέτες¹, προκαλεί πολλές αναταράξεις. Η στάση αυτή δε, χαρακτήρισε ολόκληρη την Εκκλησία, μιας και υπάρχουν πολλές φωτεινές μορφές που συμμετείχαν στον αντιδικτατορικό αγώνα αλλά και υποστήριξαν τον αγώνα του ελληνικού λαού ενάντια στη δικτατορία².

Τα προβλήματα όμως δεν είναι μόνο αυτά. Η ορθόδοξη Θεολογία και κατά συνέπεια η Ποιμαντική της Εκκλησίας ζουν και αυτές τις δικές τους αναταράξεις. Η πραγματικότητα που συνέχίζεται να διαμορφώνεται μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου δε συνδέεται μόνο με την επούλωση των πληγών και των καταστροφών που προκάλεσε στις πόλεις και τις οικονομίες των εμπόλεμων. Η δεκαετία του 1960 σημαδεύεται από τον Ψυχρό Πόλεμο και τον φόβο μιας πυρηνικής καταστροφής αλλά και από την ανάδυση της κατάχρησης του περιβάλλοντος. Στην ελληνική και όχι μόνο κοινωνία, θριαμβεύει ο υλισμός της καθημερινότητας και της καταναλωτικής μανίας. *«Η ένταση και η διάσταση μεταξύ των αξιών και των κανόνων της θρησκείας και του νέου πολιτισμού μειώθηκε από την μεριά της θρησκείας...Ο ηθικισμός όμως δεν ήταν σε θέση αυτή τη φορά να δημιουργήσει νέα σύγκρουση με τις αξίες της νέας κοινωνίας»* (Γουσίδης, 1993, σ.125).

Στην αρχή του 20^{ου} αιώνα, οι χριστιανικές οργανώσεις επιχείρησαν να αντιμετωπίσουν τον εκφυλισμό της πίστεως του λαού σε δεισιδαιμονία και την διάσταση πίστεως και λόγων, έχοντας ως εργαλείο τους την ηθικοποίηση του χριστιανισμού. Επίσης παρατηρείτε η ανεπάρκεια της Εκκλησίας καθώς αντιλαμβάνεται την διοίκηση που ασκεί σαν εξουσία και όχι ως διακονία. Με αυτόν τον τρόπο η ποιμαντική της διακονία εκπίπτει σε διεκπεραίωση υπηρεσιών. Η ανεπάρκεια του ηθικισμού να προσφέρει λύσεις στην κρίση του σύγχρονου κόσμου έδειξε με σαφή τρόπο:

1. Την ανάγκη στην προσφυγή της αλήθειας της Εκκλησίας όχι όμως ως ατομική πίστη ούτε απομονωμένη από το ήθος της.
2. Την ανεπάρκεια της πρακτικής ευσέβειας, η οποία έτσι και αλλιώς δε θεολογεί.

¹ Βλ. Αργυρόπουλος, Α. (2004). *Χριστιανοί και πολιτική δράση κατά την περίοδο δικτατορίας*. Αθήνα: Ψηφίδα. και Ανδριόπουλος, Χ.(2017). *Η Εκκλησία κατά τη δικτατορία 1967-1974, Ιστορική και νομοκανονική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

² Ενδεικτικά αναφέρουμε τον νυν Αρχιεπίσκοπο Αλβανίας κ. Αναστάσιο Γιαννουλάτο, τον π.Γεώργιο Πυρουνάκη κ.α. Βλ. Αργυρόπουλος, Α. (2004). *Χριστιανοί και πολιτική δράση κατά την περίοδο δικτατορίας*. Αθήνα: Ψηφίδα. και Οικονόμου, Φ. (2014). *Π.Γεώργιος Πυρουνάκης, η θεολογία και το έργο ενός ελεύθερου ανθρώπου*. Αθήνα: Αρμός

3. Την ανεπάρκεια της ποιμαντικής της Εκκλησίας η οποία είχε περισσότερο γραφειοκρατικό χαρακτήρα.

Ένα δεύτερο καίριο χαρακτηριστικό της μεταπολιτευτικής περιόδου για την Εκκλησία, είναι η ανανέωση της Ορθόδοξης Θεολογίας με την επίδραση της Θεολογίας της γενιάς του 1960 σε συνδυασμό με την αμφισβήτηση της εκκλησιαστικής και θεολογικής πραγματικότητας (Αμπατζίδης, 2009, σ.17) διότι:

- Επαναφέρει την Πατερική Θεολογία στο προσκήνιο και κατά συνέπεια τις αρχές της ποιμαντικής διακονίας του ανθρώπου οι οποίες είχαν χαθεί στην αχλύ του ευσεβισμού
- Αποδεσμεύει την αμαρτία από τον νομικισμό με την επανατοποθέτηση της σωτηρίας του ανθρώπου στη συμμετοχή στα μυστήρια και στο ασκητικό ήθος της Εκκλησίας.
- Επαναφέρει ως προτεραιότητα την μετοχή στη Θ.Ευχαριστία ως τρόπο ύπαρξης του πιστού και της συγκρότησης της Εκκλησίας.
- Διαλέγεται με την εποχή και τα προβλήματα της, κομβικό στοιχείο της ποιμαντικής της νεότητας και της κατηχητικής διακονίας της (Αμπατζίδης, 2009, σ σ 38-39)

Ένας τρίτος σταθμός της εκκλησιαστικής πραγματικότητας, από τη μεταπολίτευση και μετά, είναι ότι η γιγάντωση των πόλεων, η εκκοσμίκευση, η μετάβαση από την παραδοσιακή στη σύγχρονη πλουραλιστική και πολυπολιτισμική κοινωνία, άλλαξαν την πληθυσμιακή σύνθεση των ενοριών. Η έννοια της ενορίας βρίσκεται υπό συζήτηση αν σκεφτεί κάποιος ότι το παραδοσιακό περιεχόμενο της αποτελεί παρελθόν. Οι αλλαγές στη λειτουργία της κοινότητας συνοδοιπορούν με την ανάδυση του ψυχολογικού εαυτού και την εξατομίκευση (Γιαγκάζογλου, 2016, σ.144). Είναι γεγονός ότι οι μεγάλες σε πληθυσμό ενορίες δε μπορούν να ικανοποιήσουν την αναζήτηση των πιστών για εντονότερη πνευματική ζωή. Οι συνέπειες είναι σημαντικές. *« Ο πιστός δεν προσέρχεται στην Εκκλησία για να συναντήσει τον «άλλον» και μέσω της κοινωνίας να ενσωματωθεί στην κοινότητα, αλλά για να νιώσει μια ατομική εμπειρία με το «θείον». Το ψυχολογικό αυτό είδος θρησκευτικότητας- καθαρά ατομικό και υποκειμενικό- ύστερα από την επίδραση της μοναστικής πραγματικότητας στον κόσμο καλλιεργείται πλέον από τους ίδιους τους κληρικούς με την μορφή της τεχνητής κατάνυξης»* (Γιαγκάζογλου, 2016, σσ148-149).

Σε μία τέτοια περίοδο η έρευνα για την Ποιμαντική της νεότητας συνδιαμορφώνεται από το γενικότερο πλαίσιο. Για αυτό ο προσδιορισμός των ερευνητικών ερωτημάτων δεν ήταν μία εύκολη υπόθεση, αφού επαναπροσδιορίστηκαν πολλές φορές κατά τη διάρκεια της έρευνας. Τα ερευνητικά ερωτήματα είναι τα εξής:

- 1) Ποια είναι η αντίληψη των Διευθυντών της Διεύθυνσης Νεότητας (Ίδρυμα Νεότητος και Ίδρυμα Νεότητος και Οικογένειας) για τους στόχους της ποιμαντικής της Νεότητος;
- 2) Η σύγκρισή των αντιλήψεων αυτών με τους θεσμικούς στόχους του Καταστατικού του Ίδρύματος Νεότητος και του Ίδρύματος Νεότητος και Οικογενείας.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια με τις υποενότητες τους. Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται να παρουσιαστεί το εννοιολογικό πλαίσιο της έννοιας της ποιμαντικής και της κατήχησης. Παρέχονται οι βασικές παράμετροι που διέπουν τόσο τη θεωρία και την πράξη της ποιμαντικής της Εκκλησίας όσο και την έννοια της κατήχησης, του κατηχητή, των μέσων, των προβλημάτων και των σκοπών της κατήχησης. Το δεύτερο κεφάλαιο αφιερώνεται στην παρουσίαση της έννοιας της οργάνωσης και της στοχοθεσίας, όπως επίσης και στο νομικό πλαίσιο που διέπει την Ι.Α.Α., όσον αφορά στη διοικητική οργάνωση και στη λήψη αποφάσεων που σχετίζονται με το Ίδρυμ. Νεότη. και Οικογενείας. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ερευνητική μεθοδολογία η οποία χρησιμοποιήθηκε σε όλες τις φάσεις εκπόνησης της εργασίας. Περιγράφονται όλα τα στάδια της έρευνας έως την τελική διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Παρουσιάζονται επίσης τα αποτελέσματα στα οποία εμπεριέχονται ευρήματα και πίνακες από την ανάλυση των συνεντεύξεων των τεσσάρων Διευθυντών Νεότητος της Ι.Α.Α. Στο τέταρτο κεφάλαιο συνοψίζονται τα κύρια σημεία από τη θεωρία και τα αποτελέσματα της έρευνας, καθώς και προτάσεις της ερευνήτριας, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αφορμή για επανεξέταση και πιθανή αλλαγή του οράματος της ποιμαντικής της νεότητας, όχι μόνο από τους υπευθύνους της Ι.Α.Α. αλλά και από όλο το πλήρωμα της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΗΣ ΤΗΣ ΝΕΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

1.1. Η προέλευση και ο όρος της Ποιμαντικής

Στη Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία, στο λήμμα *Ποιμαντική*, η λέξη είναι «*ἐπίθετο οὐσιαστικοποιηθὲν κατὰ παράλειψη τοῦ οὐσιαστικοῦ ἐπιστήμη ἢ διδασκαλία καὶ παράγεται ἐκ τοῦ ῥήματος ποιμαίνω καὶ αὐτὸ ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ ποιμήν.*» (Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία, 1966, σ.484). Η Ποιμαντική χαρακτηρίζεται ως κλάδος της πρακτικής Θεολογίας (Παπαδόπουλος, 1957, σ. 141). Είναι η θεολογική επιστήμη η οποία «*ερευνά, διδάσκει και εφαρμόζει μετ' επιστήμης και τέχνης, ως θεωρία και πράξη την ενεργοποίηση των δυνάμεων της Εκκλησίας, για τη σωτηρία του ανθρώπου και του κόσμου*» (Σταυρόπουλος, 1997, σ. 21). Ο τρόπος λειτουργίας της είναι σαφής: «*Με κατάλληλες μεθόδους, συγκροτεί τη γνώση και τη θεωρία της, ερευνά το αντικείμενο της, διδάσκει και προετοιμάζει τους ποιμένες και τους υπεύθυνους συνεργάτες τους, στο να αναπτύξουν κατάλληλα και σε ὄλο το φάσμα τους, τις βασικές λειτουργίες της Εκκλησίας*» (Σταυρόπουλος, 1997, σ. 21).

Ο όρος Ποιμαντική, επίσης, μπορεί να απαντάται τόσο ως θεωρία, όσο και ως εφαρμογή στην Τέχνη της Διαποιμάνσεως (Σταυρόπουλος, 1997, σ. 22; Gladden, 1898, σ. 4). Ποιμαντική δύναται να διακριθεί σε θεωρία, έρευνα, εκπαίδευση και εφαρμογή. Είναι πολύτροπη και πολυμέθοδη και «*τὸ δὲ τῆς ποιμαντικῆς κέρδος εἰς ἅπαντα διαβαίνει τὸν λαόν*³». Είναι η θεωρητικοποίηση και η πρακτική της «εν Χριστώ» πρότασης ζωής και έργο της είναι να οδηγήσει τον άνθρωπο στην πραγμάτωση του σκοπού της ύπαρξης του (Αυγουστίδης, 2018, σ. 37). Σύμφωνα με τον Γρηγόριο τον Θεολόγο η Ποιμαντική είναι «*τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν, και αυτό γιατί ἄνθρωπον ἄγειν τὸ πολυτροπώτατον ζῶον καὶ ποικιλώτατον*⁴». Η βάση της ποιμαντικής είναι ολόκληρο το σχέδιο της Θ. Οικονομίας για τη σωτηρία του ανθρώπου, με αποκορύφωμα την ενσάρκωση του Υιού και Λόγου του Θεού, ως δευτέρου προσώπου της Αγ. Τριάδος (Καλλιακμάνης, 2003). Η πίστη είναι πάντοτε συνδεδεμένη με την πρακτική και αυτές οι δύο αλήθειες αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος (Elaine & Graham, 2002, σ. 3). Η ποιμαντική της Εκκλησίας έχει ως βάση της τη Θεολογία (Καλλιακμάνης, 2003). Η Ποιμαντική όχι

³ Ιω.Χρυσ., *Περὶ Ἱερωσύνης, Λόγος Β΄*, PG 48,635

⁴ Γρηγ. Θεόλ., *Λόγος Β΄, Τοῦ αὐτοῦ ἀπολογητικὸς τὴν εἰς τὸν Πόντον φυγῆς*, PG 35,16B

μόνον περιγράφει την ποιμαντική πράξη, αλλά και ερμηνεύει φαινόμενα και γεγονότα της εκκλησιαστικής ζωής και ρίχνει φως στις γενεσιουργές αιτίες τους (Σταυρόπουλος, 1997, σ. 90). Αποκτά ευρύτερη διάσταση και δεν περικλείεται μόνο στο δεοντολογικό πλαίσιο του ιερού επαγγέλματος (Καλλιακμάνης, 2003, σ. 17). Η Ποιμαντική, τέλος, θα μπορούσε να ονομαστεί εφηρμοσμένη Θεολογία κατά το «*Ἀρχὴ παντὸς ἀγαθοῦ λόγος ἔμπρακτος, καὶ πρᾶξις ἐλλόγιμος*⁵» (Γιαννακοπούλου, 2004, σ. 11)

Ο ποιμὴν είναι ο οδηγός, ο βοσκός ποιμνης και υποδηλώνει τον αρχηγό, τον ηγεμόνα, τον φίλο (Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, 1966). Στην ορθόδοξη Θεολογία, ο Ιησούς Χριστός αποτελεί τον Μέγα Αρχιερέα της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας κατά το «*ἐγὼ εἰμὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλός*»⁶, ο οποίος θυσιάζεται υπέρ των προβάτων «*ἵνα ζώην ἔχωσι καὶ περισσὸν ἔχωσιν*»⁷. Σύμφωνα με την δογματική της Ορθόδοξου Εκκλησίας, η αποστολική διαδοχή, διδαχή και παράδοση των αληθειών της Πίστεως συνεχίζεται από τον ορθόδοξο κλήρο οι οποίοι αποτελούν τους πνευματικούς ποιμένες της Μίας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας (Ware, 2007, σ. 484). Αυτοί δεν είναι άλλοι από τους Επισκόπους, τους Πρεσβυτέρους, τους Διακόνους. Οι Επίσκοποι, ειδικότερα στη γλώσσα της θεολογίας, ἴστανται «*εἰς τύπον καὶ τόπον Χριστοῦ*» (Ιερώνυμος, 1993, σ. 7), και οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ ὅπου ἂν ὑπάγῃ⁸. Οι πνευματικοί Ποιμένες της Εκκλησίας του Χριστού οφείλουν να γνωρίζουν πως πρέπει να ποιμαίνουν σωστά το ποίμνιο που τους εμπιστεύθηκε ο Θεός (Πενταπόλεως, 2010, σ. 18). Στην Αγ. Γραφή υπάρχουν πολλά χωρία, που αναφέρονται στην παρομοίωση του λαού του Θεού με ποίμνιο. Ὅπως το «*ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου*⁹» και η παραβολή του απολωλότος προβάτου¹⁰ που λέχθηκε από τον Χριστό στον Πέτρο¹¹, που επαναλαμβάνονται σε κάθε ιερέα. Η ποιμαντική αντιμετώπιση του κάθε ανθρώπου από τον ιερέα, επιβάλλεται να είναι προσωπική, γιατί «*ποιμὴν κυρίως ἐστίν, ὁ τα απολωλότα λογικά πρόβατα δι' ἀκακίας, δι' οικείας σπουδῆς και ευχῆς αναζητήσαι και ανορθώσαι δυνάμενος*¹²».

⁵ Μάξιμ. Ομολογ., *Περὶ διαφορῶν ἀποριῶν*, PG 90, 1401

⁶ Ιω. 10, 11.

⁷ Ιω. 10, 10.

⁸ Αποκ. 14, 4

⁹ Ιω. 21, 16

¹⁰ Ματθ. 18, 12-14

¹¹ Ιω. 21, 16

¹² Σιναιτ. Ιωάννου Κλίμαζ, *Λόγος ἕτερος εἰς τον Ποιμένα, β, Εκδοσις Ιεράς Μονῆς Του Παρακλήτου Ωρωπού Αττικής, Δευτερά Έκδοσις, 1984*

1.1.2. Οι φορείς της ποιμαντικής

Ποιμαντική δραστηριότητα μπορούν να αναλάβουν «οι λαϊκοί, οι μοναχοί, οι εφημέριοι, ένας επίσκοπος, ένα μοναστήρι, μία Σύνοδος, που μπορεί να είναι και Οικουμενική». Επομένως, όλο το Σώμα της Ορθόδοξου Εκκλησίας του Χριστού, κλήρος και λαός μαζί σε μια αδιάσπαστη ενότητα, είναι φορείς του Ποιμαντικού έργου (Σταυρόπουλος, 1984, σ. 21). Ουσιώδες ερώτημα παραμένει αν η ποιμαντική ταυτίζεται με την ιερωσύνη και το πρόσωπο του ιερέα, αν έχει δηλαδή ποιμενοκεντρική ταυτότητα. Μία τέτοια αντίληψη σαφέστερα έρχεται σε αντίθεση με την παύλεια δήλωση « *Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶ, καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς ἔστι Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν*¹³», που αναφέρεται στις διακρίσεις χαρισμάτων, διακονιών, ενεργημάτων των μελών της εκκλησίας που εργάζονται προς οικοδόμηση της (Σταυρόπουλος, 1997, σ. 26). Μπορεί κάποιος να ανακαλύψει ότι στην αποστολική Εκκλησία οι λαϊκοί δρούσαν δίπλα στους ηγέτες τους. Οι επιστολές του Απ. Παύλου προς Ρωμαίους και Φιλιπησίους αποδεικνύουν περίτρανα το γεγονός αυτό (Gladden, 1898, σ. 4).

Το ποιμαντικό έργο είναι ένα έργο που ασκείται και επιτελείται από όλες τις δυνάμεις της Εκκλησίας διότι *Ἐκκλησία δὲ καλεῖται φερωνύμως, διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι καὶ ὁμοῦ συνάγειν*¹⁴, με κέντρο πάντα τη συγκρότηση του ποιμνίου και δεν περιορίζεται στη δεοντολογία του ιερατικού λειτουργήματος (Καλλιακμάνης, 2005, σ. 17). Αυτή η διάσταση κατέχει ποιμνιοκεντρική ταυτότητα. Οι χαρισματικές αυτές δυνάμεις συνεργάζονται με τον ποιμένα για την ανοικοδόμηση του Σώματος της Εκκλησίας κατά το «*ποιμένες και διδασκάλους προς τον καταρτισμόν της Εκκλησίας*¹⁵» (Αυγουστίδης, 2002, σ. 26). Αυτός όμως, που παραμένει ο κύριος μοχλός, ο κύριος υπεύθυνος του συντονισμού και της επιτέλεσης του ποιμαντικού έργου είναι ο ιερέας (Σταυρόπουλος, 1997), από τον οποίο οι χριστιανοί δύο χιλιάδες χρόνια περιμένουν να είναι κοντά τους (Oates, 1982, σ. 1). Ένας σοφός ποιμένας γνωρίζει πώς να φέρει την κοινότητα σε μια ενότητα. Αυτό εξάλλου είναι και το όραμα της Εκκλησίας, να έχει ποιμένες που αγαπούν τους ανθρώπους και θέλουν να τους υπηρετούν (Fischer, 2001, σ. 17). Οι λαϊκοί αρχίζουν να αντιλαμβάνονται τον

¹³ Α΄ Κορ. 12, 4

¹⁴ Κυρ. Ιεροσ., *Κατηχήσεις*, Ρ.Γ.33, 1044Β

¹⁵ Γρηγ. Θεολ., *Τοῦ αὐτοῦ ἀπολογητικὸς τὴν εἰς τὸν Πόντον φυγῆς*, ΡΓ, 35,12C.

καίριο ρόλο τους στο ποιμαντικό έργο της Εκκλησίας, ως συνυπεύθυνοι με τους κληρικούς. Αποτελούν συναμφοτέροι το Σώμα της Εκκλησίας του Χριστού και προχωρούν ενωμένοι, με δύναμη και αποφασιστικότητα στο έργο της οικοδόμησης της Εκκλησίας *κατά το περῶσαι ψυχήν, ἀρπάσαι κόσμου, καὶ δοῦναι Θεῷ*¹⁶ (Σταυρόπουλος, 1997, σελ. 29).

1.1.3 Κατηγορίες, αρχές, λειτουργίες και μορφές του ποιμαίνειν

Στην ποιμαντική επιστήμη, όπως και σε κάθε επιστήμη, υπάρχουν κάποιες βασικές παράμετροι. Οι παράμετροι αυτοί που καθορίζουν το «ποιμαίνειν» ή αλλιώς οι κατηγορίες του ποιμαίνειν μπορούν να διακριθούν σε 8 προσεγγίσεις-διαστάσεις. Συγκεκριμένα:

- 1) ποιο είναι το υποκείμενο (ποιος ποιμαίνει)
- 2) ποιος είναι το αντικείμενο (ποιον ποιμαίνει)
- 3) ποιος είναι ο τρόπος με τον οποίο εκτελείται (πώς ποιμαίνει)
- 4) ποιος είναι ο σκοπός (γιατί ποιμαίνει)
- 5) ως τι ποιμαίνει (ιδιότητα φορέα ποιμαντικής)
- 6) πότε ποιμαίνει (χρόνος ποιμαντικής)
- 7) πού ποιμαίνει (τόπος ποιμαντικής)
- 8) προς τι ποιμαίνει (περιεχόμενο ποιμαντικής) (Σταυρόπουλος, 1997, σσ. 37-

56).

Οι γενικές ποιμαντικές αρχές είναι η αρχή της πρόσληψης, της συνεργίας, της φιλοκαλίας, της εμπειρίας. Με βάση αυτές συντελείται και η διαποίμανση του χριστεπώνυμου πληρώματος της Εκκλησίας. Η διαποίμανση αποτελεί και την εφαρμογή της ποιμαντικής, ενεργοποιεί κατάλληλες στάσεις και επιστρατεύει μεθόδους, τεχνικές και πρακτικές με την ελπίδα της πραγμάτωσης του στόχου. (Σταυρόπουλος, 1997, σ. 109).

Το ποιμαντικό έργο της Εκκλησίας επιτελείται με την ανάπτυξη των βασικών λειτουργιών της Εκκλησίας που είναι η μαρτυρία, η λατρεία, η κοινωνία και η διακονία. Η μαρτυρία αφορά στην κατήχηση, η λατρεία στη μέθεξη, η κοινωνία στη συμμετοχή και η διακονία στους φτωχούς και στους αρρώστους. Αυτές οι βασικές λειτουργίες εξυπηρετούνται από το τρισσόν αξίωμα του Χριστού. Ο Χριστός διδάσκει, θεραπεύει και απολυτρώνει (Ματσούκας, 2009, σ. 256). Ο συνδυασμός

¹⁶ Γρηγ. Θεολ., *όπ.π.*, PG, 35, 23B

αυτός των τριών αξιωμάτων του Χριστού συνιστά από μόνο του μια τέχνη και ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα διαποιμάνσεως (Harris, 1989, σ. 26). Σε αυτό το πρόγραμμα στηρίχθηκαν όλοι οι μεγάλοι Άγιοι και Πατέρες της Εκκλησίας, ακολουθώντας την πορεία του Μέγα Αρχιερέως Χριστού (Σταυρόπουλος, 1997, σ. 64).

Μέσα στην Ορθόδοξη Εκκλησία ακολουθείται μία πολυδιάστατη και πολυμορφική ποιμαντική, η οποία περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα της ζωής ενός προσώπου και της κοινωνίας των ανθρώπων γενικότερα. Υπάρχει ποιμαντική πρόσωπο με πρόσωπο, ποιμαντική επί μέρους ομάδων ή κατηγοριών ανθρώπων, ποιμαντική δομών, θεσμών και του γενικότερου περιβάλλοντος (Σταυρόπουλος, 1984, σ. 21; Seward, 1959, σ. 42). Υπάρχει Ποιμαντική γάμου και οικογένειας, Ποιμαντική αστική, Ποιμαντική λειτουργική, Ποιμαντική των μεταναστών, Ποιμαντική της νεότητας, που είναι το θέμα με το οποίο καταπιάνεται η συγκεκριμένη εργασία. Τα τελευταία χρόνια, με την ανάπτυξη των ανθρωπιστικών επιστημών, έχουν εισχωρήσει με τη θεωρία και πράξη τους και άλλοι ειδικοί, όπως κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό (Κουμαρόπουλος, 2007). Η χρησιμότητα αυτών των επιστημών, μπορεί να συνεισφέρει τα μέγιστα στο ποιμαντικό έργο της Εκκλησίας (Seward, 1959, σ. 42).

1.1.4. Ποιμαντική παιδιών και εφήβων

Η Ποιμαντική, ως ένας κλάδος της πρακτικής Θεολογίας όπως προαναφέρθηκε, είναι ένα πεδίο σχετικά ανεξερεύνητο στην Ορθόδοξη Ανατολική Εκκλησία. Το ίδιο συμβαίνει και με την Ποιμαντική της νεότητας, και συγκεκριμένα με την ποιμαντική των παιδιών και των εφήβων. Μετά από σχετική έρευνα, μπορεί να αντιληφθεί κάποιος ότι δεν υπάρχουν εγχειρίδια και βιβλιογραφία της Ορθοδόξου Εκκλησίας σχετικά με την ποιμαντική της νεότητας. Από την άλλη πλευρά, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία έχει προχωρήσει πολύ περισσότερο στην έρευνα και τη μελέτη θεμάτων αναφορικά με αυτήν την κατηγορία (Κουμαρόπουλος, 2007) (Μποζιάμρα, 2009, σ. 92). Σε αυτή την υποενότητα θα παρουσιαστεί ο ρόλος του ποιμένα της νεότητας, αφού όπως έγινε αναφορά παραπάνω αποτελεί τον κύριο συντονιστή και συντελεστή του ποιμαντικού έργου.

Η Εκκλησία δια μέσου των αιώνων δεν έπαυσε ποτέ την αποστολική και ποιμαντική της διακονία στα παιδιά και τους εφήβους (Στύλιος, 1999, σσ. 6-7). Η ποιμαντική της νεότητας είναι ίσως ο πιο δυναμικός κλάδος της ποιμαντικής της

Εκκλησίας που προκαλεί ενθουσιασμό, ενέργεια και περισσή διάθεση (Devries, 2008, σ. 16). Οικογενειακά προβλήματα όπως το διαζύγιο, η ενδοοικογενειακή βία και η πενία, αλλά και τα γενικότερα κοινωνικά προβλήματα όπως οι ανισότητες, οι έξεις στο αλκοόλ και τα ναρκωτικά ανέκαθεν ταλάνιζαν τις ευαίσθητες ψυχές των νέων. Σ' αυτά και άλλα παρεμφερή προβλήματα καλείται η Ποιμαντική της Εκκλησίας, με μέθοδο αλλά και διάκριση, να δώσει κατ' αρχάς τις ευκαιρίες λύσεις και αφ' ετέρου προτάσεις για την πνευματική οικοδομή των νέων.

Η διακονία του ποιμένα της νεότητας δεν περιορίζεται μόνον σε λόγους ωφελείας, αλλά κυρίως σε παραδείγματα, πράξεις και ενέργειες που δεν εμπερικλείονται σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Ο ποιμένας υπερβαίνει τα τοπικά και χρονικά εμπόδια και είναι παρών σε όλες τις διακυμάνσεις της ζωής του πιστού νέου, στις νίκες του και κυρίως στις πτώσεις του. Η Ποιμαντική της νεότητας απαιτεί από τους ποιμένες να αλλάζουν, να ωριμάζουν και να γίνονται ηγέτες σε νέα περιβάλλοντα, εν μέσω απρόβλεπτων συνθηκών. (Houston, 2009, σ. 12). Αυτή η υψηλή κλήση πρέπει να συνοδεύεται από συνεχή προσευχή, ζήλο, αυταπάρνηση και ακατάπαυστη εργασία (Αρχ. Χριστόδουλος, 25-8-1998). Ο ποιμένας των νέων, δηλαδή, εκτός από την άνωθεν κλήση, πρέπει να διαθέτει και να καλλιεργεί διαρκώς και την εσωτερική του κλίση. Όντας και ο ίδιος μέλος της κοινωνίας των ανθρώπων αφουγκράζεται, κατανοεί και καλείται να δώσει απτές λύσεις σε καθημερινά, αλλά δύσκολα, προβλήματα, και να μην αναλώνεται μόνο σε ηθικολογίες ή σε μία στεία μεθοδολογία επίλυσης προβλημάτων. Οι νέοι, έχοντας και εκείνοι τα δικά τους κριτήρια αξιολόγησης, αλλά και μεγάλη ενσυναίσθηση, κατανοούν ποιος είναι πραγματικά παρών, διαθέσιμος να τους ακούσει και όχι απλώς να τους κρίνει, ενώ συχνά απογοητεύονται όταν ο ποιμένας δεν πληροί τις υψηλές προσδοκίες τους. Ο ποιμένας γίνεται ο καθημερινός οδηγός των παιδιών προς την ασφαλή αγκάλη του Κυρίου και την αγιοπνευματική σχέση μαζί Του.

Η ποιμαντική των παιδιών και των εφήβων αποσκοπεί στο να συνειδητοποιήσουν οι ποιμένες της Εκκλησίας ότι κανένας άνθρωπος δεν είναι ικανός να διακονήσει μόνος και ότι ο Θεός έχει δημιουργήσει τους ανθρώπους ώστε να ζουν σε κοινωνία μεταξύ τους (Houston, 2009, σ. 7). Η ποιμαντική παιδιών και εφήβων είναι μια επιβεβαίωση, φιλοσοφική και πρακτική, που στοχεύει να υπηρετήσει μια ομάδα ανθρώπων, απελευθερωμένη από την τυραννία του ανταγωνισμού (Houston, 2009, σ. 8). Η μεγαλεπήβολη ελπίδα της διακονίας της νεότητας είναι ότι θέλει να εμπνεύσει παιδιά, εφήβους, νέους και τις οικογένειές τους να ζουν όπως ο Χριστός. Η

κατάλληλη δημιουργία κάθε νεανικής διακονίας δεν είναι ένα πρόγραμμα πνευματικής διαμόρφωσης ενηλίκων, αλλά δέσμευση στην πνευματική διαμόρφωση μας ως χριστιανικής εκκλησίας και ως μαθητές του Χριστού (Houston, 2009, σ. 12). Θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος ότι ο ποιμένας της νεότητας, είναι ένα λειτούργημα που απαιτεί από τον λειτουργό να είναι διευθυντής, συντονιστής, συνοδός, οδηγός και επιστάτης (Houston, 2009, σ. 10). Πολλοί άνθρωποι συγκρίνουν τον ποιμένα κατηχητή με επαγγελματίες ψυχολόγους, managers και life coaches. Η αλήθεια είναι ότι ο ποιμένας ασκεί ένα πνευματικό λειτούργημα που εξωτερικά μόνο ενδεχομένως να μοιάζει με τα επαγγέλματα του διευθυντή, του συντονιστή και του ψυχολόγου.

Η ποιμαντική των παιδιών και των εφήβων από τους ποιμένες, όπως έγινε κατανοητό συνιστά λειτούργημα που απαιτεί υπομονή, αγάπη, φροντίδα, σωστή μαθητεία, και ευθύνη απέναντι στα παιδιά (Southard, 1962, σ. 83). Αυτό δεν είναι μία εύκολη υπόθεση και δεν μπορεί να ασκηθεί με βάση την «αυθεντία», που δημιουργεί απόσταση στη σχέση μεταξύ ποιμένα και νέου. Ο ρόλος της ποιμαντικής διακονίας των παιδιών και των εφήβων είναι να ελαχιστοποιήσει τον διδακτισμό και να επικεντρωθεί στην ουσιαστική αλλαγή του τρόπου ζωής των νέων. Όταν η ποιμαντική διακονία προσιδιάζει μία καθέδρα θρησκευτική εκπαίδευση και ο ποιμένας είναι «δάσκαλος», που σχεδιάζει «κατηχητικά μαθήματα», η ποιμαντική διακονία τότε παράγει νέους και συνεπώς ενήλικες, που μόνο μιμούνται τις λέξεις και όσα άκουσαν, αλλά απέτυχαν να τα συσχετίσουν με την προσωπική τους ζωή και να αλλάξουν ριζικά, να μεταμορφωθούν (Campolo & Ratcliff, 1991, σ. 258).

Όπως προαναφέρθηκε στόχος της Ποιμαντικής είναι η «συγκρότηση αλλά και η συγκράτηση, η οικοδόμηση αλλά και εποικοδόμηση του Σώματος της Εκκλησίας, της οποίας κεφαλή είναι ο Χριστός, με απώτερο σκοπό τη σωτηρία του πεπτωκότος και ανισταμένου ανθρώπου και του κόσμου» (Σταυρόπουλος, 1997, σ. 21). Κατά τον Απ. Παύλο, η ποιμαντική σκοπεύει στον καταρτισμό των αγίων *ώς έργον διακονίας*¹⁷ (Γιαννακοπούλου, 2004, σ. 11). Η διακονία της ποιμαντικής έχει ως κατευθυντήρια γραμμή αφ' ενός τον ευαγγελισμό των πιστών και αφ' ετέρου να μεταβάλει την πίστη σε πράξη. Οι νέοι, συνειδητοποιημένοι πλέον, ενθαρρύνονται να δώσουν κι αυτοί με τη σειρά τους έμπρακτα τη μαρτυρία της πίστης τους στον στίβο της ζωής, εγκολπώνοντας τους συνανθρώπους τους ως μέλη του σώματος του Χριστού.

¹⁷ Εφεσ. 4,12

1.2. Έννοια και πλαίσιο της κατήχησης

Στη Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, η λέξη κατήχησης έχει ετυμολογική σχέση με το ρήμα κατηγώ (κατά+ηγώ) και παράγεται από δύο λέξεις το ρήμα «ηγώ» και την πρόθεση «κατά» που δείχνει κατεύθυνση, προς τα κάπου ή προς τα κάτω ηχείν.(παραγωγή ήχου που εκπέμπεται προς τα κάτω) (Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, 1965, σ.453-454). Αυτό παραπέμπει στην ημέρα της Πεντηκοστής κατά την οποία οι Απόστολοι άκουσαν τον ήχο του Αγίου Πνεύματος που κατέβηκε από τον ουρανό και φώτισε τις ψυχές τους¹⁸ και ως απόρροια έγιναν οι κατηχητές και διδάσκαλοι του λαού.

Η κατήχηση είναι μια προσπάθεια εισαγωγής στον χώρο της πίστεως, μια φροντίδα μύησης στο μυστήριο της «εν Χριστώ Σωτηρίας». Είναι κατεξοχήν διαδικασία διαπαιδαγωγήσεως του ανθρώπου, ως «μόρφωση» μέσα στον άνθρωπο, με σκοπό την αγιότητα του (Κορναράκης, 2011, σ. 305). Η κατήχηση είναι στενά συνδεδεμένη με όλη τη ζωή της Εκκλησίας, όχι μόνο με τη γεωγραφική της έκταση και με την αριθμητική αύξηση, αλλά περισσότερο με την εσωτερική της ανάπτυξη και απάντηση στο σχέδιο του Θεού (Φράγκος, 1970, σ. 89). Πραγματοποιείται τόσο με τα μυστήρια όσο και με την ασκητική ζωή της Εκκλησίας (Βλάχος, 1989, σ. 28). Η κατήχηση είχε δύο μορφές: Η πρώτη αφορούσε στην προετοιμασία των υποψηφίων μελών της για το μυστήριο της βαπτίσεως και η άλλη στη διδασκαλία των ήδη βαπτισμένων χριστιανών (Κογκούλης, 1992). Στις δύο αυτές μορφές η μία είναι προπαρασκευαστική και η άλλη διαρκής διδασκαλία για την πρόοδο στην χριστιανική πίστη και ζωή (Κογκούλης, 2000). Η κατήχηση είναι μια πορεία διακριτική μέσα στην περιοχή της πίστεως, του ήθους, της λατρείας και των μυστηρίων (Φράγκος, 2005, σ. 38). Κάθε άλλη προσπάθεια που πραγματοποιείται εκτός του χώρου της μύησης στο μυστήριο της Εκκλησίας και διαθέτει μια άλλη πνευματική, θεολογική, πολιτιστική, ιεραποστολική, κοινωνική ταυτότητα, θεωρείται επέκταση της κατήχησης και δε συνιστά κατήχηση (Φραγκός, 2005, σ. 248). Δηλαδή οτιδήποτε υπάρχει εκτός της εκκλησίας και δε συνάδει με τις αρχές της διδασκαλίας της δεν μπορεί να αποτελέσει κατήχηση. Αυτή αφορά το «γνωρίζω πολύ καλά τι πιστεύω και τι ζω» ενώ η χριστιανική αγωγή είναι ατομική και κοινωνική συνέπεια του «τι πιστεύω και τι ζω».

¹⁸ Πράξ. 2, 1-2

Για παράδειγμα, όταν το άτομο είναι γνώστης της μετάνοιας και της εξομολόγησης μέσω της σωστής κατήχησής του αυτό γίνεται βίωμα και τρόπος ζωής. Επομένως, η κατήχηση προηγείται και η χριστιανική αγωγή ακολουθεί (Φραγκός, 2005, σ. 248). Τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια να εμπλουτιστεί το περιεχόμενο της κατηχητικής διακονίας και να συμπεριλάβει και άλλες πτυχές της ζωής των παιδιών και των εφήβων, μιας και καταδεικνύεται ότι αποτελούν όψεις του ίδιου νομίσματος (Κογκούλης, 2000, σ. 31).

Η κατήχηση των παιδιών και των εφήβων καλεί σε μια ολιστική μετατροπή της γνωστικής, συναισθηματικής και συμπεριφοριστικής διάστασης της ζωής, που όμως αυτή η μετατροπή επέρχεται ως δώρο του Αγ. Πνεύματος (Mongoven, 2000). Ο Θεός χρησιμοποιεί διάφορες μεθόδους για να διδάξει τους ανθρώπους, δεν υπάρχει ένας σωστός μόνο τρόπος που μπορεί να εφαρμοστεί στην ποιμαντική της νεότητας (Yount, 2008, σ. 33). Διακρίνεται για την παγκοσμιότητα της μέσα από τρεις παραμέτρους: α) τη γνώση ως περιεχόμενο και γλώσσα β) την παιδαγωγική της στο να μπορεί να εκπαιδεύει γ) το θεσμικό της πλαίσιο με τις λειτουργίες και τους στόχους της (Vogeleisen, 2002, σσ. 596-597)

1.2.1. Ιδανικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός κατηχητή

Ο κατηχητής συντελεί στην πνευματική ανάπτυξη των παιδιών και των εφήβων, πάντοτε μέσα στο πλαίσιο της Εκκλησίας και όχι ανεξάρτητος από αυτήν (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2014, σ. 204). Ο κατηχητής είναι αυτός που αναλαμβάνει να κατηχήσει τα παιδιά και τους εφήβους, έχοντας ως «πρότυπο» και «μέντορα» του, τον Μέγα Κατηχητή και Διδάσκαλο Χριστό (Τρεμπέλας, 1970, σ. 33). Ο Χριστός, ο οποίος περιέθαλψε τους δώδεκα μαθητές *ὡς ὄρνις τὰ νοσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτερύγας*¹⁹, ήταν ένας ολιστικός κατηχητής, διότι όταν έκανε κατήχηση δε διαχώριζε το περιεχόμενο από τη διαδικασία ή τη μεθοδολογία (Gallagher, 1998, σ. 25).

Ο κατηχητής θα πρέπει να διαθέτει κάποια προσόντα, τα οποία είναι «εκ των ων ουκ άνευ» στοιχεία για μία αποτελεσματική κατηχητική διακονία. Ο κατηχητής στην αρχαία Εκκλησία είναι αυτός που ασκεί το ιερό λειτούργημα της διδασκαλίας του λόγου του Θεού και λαμβάνει και οφφίκιο, το οφφίκιο του κατηχητή κατά τους βυζαντινούς χρόνους. Οι κατηχητές, που μπορεί να ήταν είτε κληρικοί είτε λαϊκοί, ορίζονταν πάντοτε από τον εκάστοτε επίσκοπο. (*Θρησκευτική και Ηθική*

¹⁹ Ματθ. 23,37.

Εγκυκλοπαίδεια, 7ος τόμος, Αθήνα 1965, σελ.446). Ο κατηχητής οφείλει να έχει μια ορθόδοξη και εκκλησιαστική προσωπικότητα. Να ζει και να βιώνει τις αλήθειες της χριστιανικής πίστεως, να ενσαρκώνει τις εντολές του ευαγγελίου, έτσι ώστε να επιβεβαιώνει τὰ *ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστι*²⁰ (Τρεμπέλας, 1970, σ. 33). Διαδηλώνει τη βαθειά αγάπη του για την Εκκλησία μέσα από την ενεργό συμμετοχή του στην λειτουργική ζωή (Infantino, 2009, σ. 12). Ακόμα, οφείλει να αποτελεί ζωντανό μέλος της Εκκλησίας, να είναι μέτοχος της μυστηριακής και λατρευτικής ζωής της, να έχει διάπυρο ζήλο και θέρμη, ακατάπαυστο ενθουσιασμό, να έχει γνώσεις θεολογικές, εκκλησιαστικές, παιδαγωγικές. Επιπρόσθετα, να είναι πρόσχαρος, μακρόθυμος, να τον συντροφεύει η προσευχή και η άσκηση (Τρεμπέλας, 1970, σ. 33), να είναι ψυχολογικά ώριμος, αληθινός αναζητητής και ιεραπόστολος των νέων (Καψάνης, 1970, σ. 66), να διακρίνεται για την πνευματική του πειθαρχία, ώστε να μπορεί να την καλλιεργήσει εξίσου στα παιδιά (Susanne, 1989, σ. 73). Μια σημαντική προσδοκία του είναι να καλλιεργήσει τη συνύπαρξη, την τέχνη του σχετίζεσθαι με τους άλλους, να αποκτήσουν δηλαδή την πεποίθηση τα παιδιά και οι έφηβοι ότι *«ἀξίζε να υπάρξουμε για να συναντηθούμε»* (Ρίτσος, 1938).

Ο κατηχητής πρέπει να είναι «ποιητής» και «καλλιτέχνης», για να μπορεί να βοηθεί τα παιδιά και τους εφήβους να μεγαλώνουν στην πίστη του Χριστού, όπως οι καλλιτέχνες οι οποίοι είναι άνθρωποι που φτιάχνουν σχέσεις και βοηθούν τους άλλους ανθρώπους να δημιουργήσουν καινούριες (Gallagher, 1998, σ. 12). (Πορφυρίου, 2015). Ο κατηχητής πρέπει να συμμετέχει στην αποστολή της διδασκαλίας του επισκόπου του (Simon, 1978, σ. 66) και να διακατέχεται από την αγάπη του Χριστού και την επιθυμία να μοιραστεί αυτήν την αγάπη με τα παιδιά (Infantino, 2009, σ. 10). Με το να είναι η κατήχηση καλλιτεχνική, βοηθεί να γίνει και λυτρωτική (Johnson, 1989, σ. 142).

1.2.2. Ποιμαντικές ανάγκες παιδιών και εφήβων και Επιστήμες της Αγωγής

Η Ποιμαντική Επιστήμη προσπαθεί να χρησιμοποιήσει με κριτική σκέψη και διάκριση το έργο των κοσμικών Επιστήμων, όπως είναι οι Επιστήμες Αγωγής, στο δικό της έργο, που είναι η διαποίμανση των παιδιών και των εφήβων. Οι επιστήμες της Αγωγής, που αποτελούν ένα σταυροδρόμι ποικίλων επιστημονικών πεδίων όπως είναι η Ψυχολογία της Εκπαίδευσης, η Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης και η

²⁰ Ιω. 6,63.

Ιστορία της Εκπαίδευσης, μελετούν και προσεγγίζουν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά και οι έφηβοι μαθαίνουν, αντιλαμβάνονται και δομούν την εμπειρία και την γνώση για τον εαυτό τους και για τον κόσμο. Επιπρόσθετα εξειδικεύουν τα συμπεράσματα άλλων επιστημών, όπως οι νευροεπιστήμες, οι επιστήμες της συμπεριφοράς, η κοινωνιολογία, η γλωσσολογία, οι τεχνολογίες της εκπαίδευσης και πολλές άλλες (Πυργιωτάκης, 2011, σσ. 91-103). Η διακριτική ενσωμάτωση των θεωριών αυτών στη θεωρία και την πρακτική της, με λυδία λίθο το Θεανθρωπικό πρόσωπο του Χριστού, αποτελεί κλειδί για τη σωστή μελέτη και αντιμετώπιση του ανθρώπινου προσώπου (Μποζιάμρα, 2009, σ. 80). Η πείρα της χριστιανικής παιδαγωγικής πληροφορεί ότι όσες φορές επιχείρησε να ασκήσει το έργο της στηριζόμενη στις δικές τις δυνάμεις οδηγήθηκε στην αποτυχία (Κορναράκης, 1956, σ. 40). Στην Πατερική Ανθρωπολογία είναι ξεκάθαρη η αντίληψη ότι το να περιφρονείς το ανθρώπινο σώμα, το οποίο είναι αντικείμενο μελέτης των Κοσμικών Επιστημών, σημαίνει την περιφρόνηση του ίδιου του Χριστού, που το δημιούργησε²¹. Είναι αναγκαίο να λεχθεί στο σημείο αυτό της εργασίας, η διαφορά του σκοπού των Επιστημών Αγωγής με τη χριστιανική-κατηχητική αγωγή. Η θύραθεν αγωγή, χρησιμοποιώντας όλα τα φυσικά και υλικά μέσα, επιδιώκει να εισάγει τα παιδιά στα πνευματικά αγαθά του πολιτισμού, διαμορφώνοντας τα σε ισχυρές προσωπικότητες ικανές να συμμετέχουν στον εκπολιτισμό της κοινωνίας (Πυργιωτάκης, 2011, σσ. 91-130) Κύριος σκοπός των Επιστημών αυτών είναι η ευδαιμονία των διαπαιδαγωγούμενων. Η κατηχητική αγωγή, χρησιμοποιώντας εκτός των φυσικών μέσων και υπερφυσικά μέσα όπως είναι ο Λόγος του Θεού και τα μυστήρια καλείται να εισάγει τα παιδιά στην ουράνια ευδαιμονία και τα αγαθά της αιωνιότητας, στην κοινωνία των εσχάτων διαμορφώνοντας τα σε χριστιανικές προσωπικότητες, εμφορούμενες το μήνυμα της Αναστάσεως και της νίκης κατά του θανάτου (Γιαγκάζογλου, 2003, σ. 81; Φωτίου, 2003, σσ. 60-73; Κουκουνάρας Λιάγκης & Τριανταφυλλίδου Μπαθρέλλου, 2019, σ. 13).

Όπως προαναφέρθηκε, τα ευρήματα των Επιστημών Αγωγής χρήζουν ιδιαίτερης μελέτης για την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης και εμπειριστατωμένης ορθόδοξης κατηχητικής αγωγής. Τον 15^ο αιώνα αρχίζουν να συστηματοποιούνται οι Παιδαγωγικές Επιστήμες ή Επιστήμες της Αγωγής με τον Έρβατο, που στηρίχθηκε και στην Πρακτική Φιλοσοφία και στην Ψυχολογία και ανέπτυξε ένα δικό του σύστημα

²¹ Κύριλ. Ιεροσολύμων, *Κατηχήσεις*, PG 33,757 AB

Ηθικής με πέντε αρχές, ανάμεσα στις οποίες συγκαταλέγονται η καλοσύνη για τους συνανθρώπους, η δικαιοσύνη και η εσωτερική ελευθερία του ανθρώπου (Πυργιωτάκης, 2011, σ. 426). Όλοι οι θεωρητικοί των Επιστημών αυτών διαπίστωσαν ότι τα παιδιά και οι έφηβοι σαφώς και έχουν ιδιαίτερα βιολογικά, γνωσιακά, ηθικά, συναισθηματικά, ψυχολογικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Μέσα από την έρευνα και τη μελέτη τους όσον αφορά στα βιοψυχοκοινωνιολογικά στάδια του νέου ανθρώπου, μπορούν να αντληθούν πολύτιμες γνώσεις επειδή παρουσιάζουν τα βασικά, πυρηνικά και διαρκή στοιχεία του παιδιού και του εφήβου (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2015, σσ. 28-45).

Στην παρούσα εργασία κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά σε κάποιες από τις κεντρικές ιδέες των θεωριών των εκπροσώπων των Επιστημών αυτών, που η Ορθόδοξη Ποιμαντική αξιώνει να γνωρίζει πως να τις χρησιμοποιεί στο δικό της παιδαγωγικό έργο. Όπως ο Lawrence Kohlberg στο πεδίο της ηθικής ανάπτυξης και η Simon Sidney στο πεδίο της διασάφησης των αξιών. Σημαντική κρίνεται η συνεισφορά του Jean Piaget στη θεωρία της γνωστικής ανάπτυξης του παιδιού και του εφήβου, ο οποίος παρατήρησε ότι η γνωσιακή ανάπτυξη του παιδιού ακολουθεί μια καθορισμένη σειρά κατά την οποία το παιδί περνά από το ένα στάδιο στο άλλο ανάλογα με τις λειτουργίες που είναι ικανό να πραγματοποιεί. Τα στάδια αυτά είναι πέντε: το αισθησιοκινητικό (0-2 ετών), το προλογικό (2-7 ετών), συγκεκριμένης λογικής σκέψης (7-11 ετών) και τυπικής λογικής (11-ενήλικας) (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2015, σ. 29; Piaget & Vygotsky, 1996, σ. 9). Τα οκτώ στάδια της θεωρίας της συναισθηματικής ανάπτυξης παιδιού και του εφήβου του Eric Erikson, που είναι από τους πρώτους ψυχολόγους, που αποδέχονται την πρώτη εφηβεία ως διακριτή περίοδο ανάπτυξης (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2015, σ. 36) Σύμφωνα με τη θεωρία του, κατά τη διάρκεια κάθε σταδίου ο άνθρωπος, βιώνει μια ψυχοκοινωνική κρίση που θα μπορούσε να έχει θετικό ή αρνητικό αποτέλεσμα για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του. Τα στάδια αυτά είναι τα εξής: το στάδιο της εμπιστοσύνης ή δυσπιστίας(0-1 ετών), της αυτονομίας ή ντροπής(1-3 ετών), της πρωτοβουλίας ή της ενοχής(3-5 ετών), (της εργατικότητας ή της αίσθησης κατωτερότητας (5-11 ετών), της ταυτότητας ή της σύγχυσης (12-18 ετών), της οικειότητας ή της απομόνωσης (20-40 ετών), της παραγωγικότητας ή της στασιμότητας (40-65 ετών), της ακεραιότητας ή της απελπισίας (65 και άνω) (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2015, σ. 35; Πυργιωτάκης, 2011, σ. 487)

Ο James Fowler αναπτυξιακός ψυχολόγος, θεωρεί ότι η πίστη είναι ένα καθολικό φαινόμενο και διακηρύσσει απερίφραστα ότι οι θρησκείες έχουν περιορισμένη ισχύ σε σχέση με αυτήν. Κάθε άνθρωπος εμφορείται από εγγενείς δυνατότητες για πίστη. Τα έξι στάδια ανάπτυξης της πίστης κατά τον Fowler είναι τα ακόλουθα (Περσελής, 2013, σ. 91):

- α) Το στάδιο της διαισθητικής-προβολικής πίστης
- β) Το στάδιο της μυθικής-κυριολεκτικής πίστης
- γ) Το στάδιο της συνθετικής –συμβατικής πίστης
- δ) Το σταδιο της εξατομικευμένης-στοχαστικής πίστης
- ε) Το στάδιο της συνενωτικής πίστης
- στ) Το στάδιο της γενικευμένης πίστης (Περσελής, 2019)

Σε κάθε ένα από αυτά τα αναπτυξιακά στάδια, όπως αυτό της παιδικής και της εφηβικής ηλικίας υπάρχουν και διαφορετικές ανάγκες. Οι ανάγκες αυτές σχετίζονται με τη μοναδική και ιδιαίτερη ηθική, διανοητική, γνωστική, συναισθηματική ανάπτυξη του κάθε παιδιού και εφήβου. Οι ανάγκες αυτές είναι άρρηκτα συνυφασμένες με αυτές τις εξελικτικές αλλαγές που υφίστανται το παιδί και ο έφηβος, όπως διαπιστώνουν μεγάλοι θεωρητικοί και θεμελιωτές της ψυχολογίας όπως ο Sigmud Freud, ο Carl Rogers , ενώ εξελίσσονται και αναδεικνύονται συνεχώς νέες αναπτυξιακές θεωρίες, όπως του Robert Havighurst, του James Marcia, της Jane Loevinger (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2015, σσ. 37-41)

Αυτές αποτελούν κάποιες από τις θεωρίες των ειδικών σε θέματα ανάπτυξης και μάθησης των παιδιών και των εφήβων. Το ζητούμενο είναι πως από όλες αυτές τις θεωρίες θα αντλήσει η Εκκλησία μεθόδους και τεχνικές χωρίς να υιοθετεί τη φιλοσοφία τους. Σύμφωνα με τη Ορθόδοξη διδασκαλία, ο άνθρωπος αποτελείται από σώμα και ψυχή. Αυτά τα δύο στοιχεία είναι αλληλένδετα μεταξύ τους²² και συνιστούν το ανθρώπινο πρόσωπο, τον όλον άνθρωπο.²³ Επομένως, η ευημερία του ενός στοιχείου προϋποθέτει και την ευημερία του άλλου, χωρίς βεβαίως να παραλείπεται ότι είναι πλασμένος από τον Θεό «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσίν του» (Ματσούκας, 1988). Τα παιδιά και οι έφηβοι στο ξεκίνημα της ζωής τους χρήζουν της ικανοποίησης πολλών και διαφορετικών αναγκών (Κουκουνάρας Λιάγκη, 2015, σ. 28) Οι ανάγκες δε αυτές έχουν μια υψηλότερη προτεραιότητα από αυτές των ενηλίκων, εφόσον

²² Γεν. 2,7.

²³ Βασίλ. Καισαρ., *Είς 48 Ψαλμ.* 8, PG29, 449B.

χρειάζονται τη βοήθεια των ενηλίκων για να αναπτυχθούν σωστά (Stoudenmire, 1979, σσ. 27-28).

Σύμφωνα με την ποιμαντική της Ορθόδοξης Εκκλησίας, όλοι οι άνθρωποι είναι κεκλημένοι να προσληφθούν και να σωθούν, *τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον ἀθεράπευτον, ὃ δὲ ἤγνωται τῷ Θεῷ τούτο καὶ σώζεται*²⁴. Η εκκλησία θα πρέπει να αγκαλιάσει με φροντίδα και θέρμη τις μοναδικές αυτές συναισθηματικές και ψυχοκινητικές ανάγκες των παιδιών και των εφήβων, οι οποίες θα πρέπει να αποκτήσουν ίση αν όχι μεγαλύτερη βαρύτητα σχετικά με τους γνωστικούς στόχους (Ζαμπέλης, 2019). Τα παιδιά και οι έφηβοι διψούν για ασφάλεια, εμπιστοσύνη, κοινωνικότητα, αγάπη, ευτυχία, ταυτότητα. Συγκεκριμένα :

α)Κινητήριοις μοχλός και εσωτερική δύναμη στο παιδί είναι οι ανάγκες ασφάλειας και στον έφηβο είναι η αναζήτηση της στενής συναισθηματικής σχέσης. Η αναζήτηση ταυτότητας που ετεροπροσδιορίζεται στην παιδική ηλικία, συντελείται στην εφηβική ηλικία. Ο έφηβος αναζητά να ανακαλύψει τον εαυτό του, το εγώ από το μη εγώ. Είναι πολύ κρίσιμη αυτή η περίοδος, γιατί η σύγχυση των κοινωνικών ρόλων, οι συγκρούσεις με τους γονείς, δυσχεραίνει τον αυτοπροσδιορισμό του εαυτού του. Η εφηβική αυτή συναισθηματικότητα συνοδεύεται από την εμφάνιση της σεξουαλικότητας (Κοσμόπουλος, 1994, σ. 175). Ειδικά οι έφηβοι χαρακτηρίζονται από έλλειψη αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης, άρνηση για ανάληψη των ευθυνών για τη ζωή και προβληματισμό απέναντι στα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα. Επιπρόσθετα, μπορούν να επισημανθούν και άλλα προβλήματα, όπως η αστάθεια και η έλλειψη εμπιστοσύνης στις διαφυλικές σχέσεις, οι κακής ποιότητας φιλίες, ο επαγγελματικός προσανατολισμός, οι εξαρτήσεις από ουσίες.

β)Το παιδί και ο έφηβος έχουν ανάγκη το παιχνίδι. Έχουν ανάγκη να αποφορτιστούν από την πίεση, το βάρος και την κούραση της καθημερινότητας. Είναι επιβεβλημένο να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Το άγχος, ειδικά των εφήβων, σχετίζεται με το σχολείο, τις ανθρώπινες σχέσεις, την επαγγελματική αποκατάσταση. Το άγχος πολλές φορές είναι μόνιμος συνοδός τους, διότι το κοινωνικό σύστημα προκαλεί άγχος, η μη ενασχόληση των γονέων με το παιδί δημιουργεί συμπλέγματα, η αδυναμία του να γίνει αποδεκτό από τον κοινωνικό του περίγυρο τού προκαλεί ανασφάλεια. (Χριστοδούλου, 2019).

²⁴ Γρηγ. Θεολ., *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κληδόνιον πρεσβύτερον ἐπιστολὴ πρώτη*, PG 37, 181.

γ) Οι έφηβοι έχουν ανάγκη από τους «άλλους». Αυτοί είναι κυρίως οι συνομήλικοι τους, οι οποίοι χρησιμεύουν ως πηγή συναισθηματικής ψυχολογικής υποστήριξης και οι ομάδες αναφοράς. Η υποταγή στην ομάδα αναφοράς αφορά περισσότερο τα θέματα και τις προτάσεις διασκέδασης, ενδυμασίας, διατροφής, μόδας (Κουκουνάρας Λιάγκης, 2015, σ. 74)

δ) Τα παιδιά και κυρίως οι έφηβοι έχουν την τάση για συνεχή επικοινωνία και δικτύωση. Μια ανάγκη που τα τελευταία χρόνια ικανοποιείται με τον κόσμο της τεχνολογίας, των υπολογιστών, των κινητών τηλεφώνων και των ηλεκτρονικών παιχνιδιών.

ε) Τα παιδιά και οι έφηβοι έχουν ανάγκη να βρουν απαντήσεις σε θρησκευτικούς τους προβληματισμούς. Αν και η παιδική θρησκευτικότητα είναι εγωκεντρική και ανθρωπομορφική, η αναζήτηση του Θεού στην εφηβεία εμφορείται από μία ορμή για αναγνώριση και επιβεβαίωση του Εγώ του. Οι έφηβοι αναζητούν μέσα από την αναζήτηση των αξιών των ανθρώπων το γενικότερο νόημα της ζωής τους. Σε κάθε περίπτωση δεν θα πρέπει να διαφεύγει της προσοχής ότι το θρησκευτικό συναίσθημα αγγίζει τα μύχια κάθε ανθρώπινης ύπαρξης. Ο άνθρωπος κατά βάση παραμένει ο ίδιος σε όλες τις ηλικίες και σε όλες τις εποχές (Κοσμόπουλος, 1994, σ. 243).

1.2.3. Μέσα Κατήχησης στον Ελλαδικό χώρο

Ο πυρήνας της κατηχήσεως της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας είναι χριστοκεντρικός, εκκλησιοκεντρικός, λειτουργικός και συγχρόνως αναλλοίωτος δια μέσω των αιώνων, δεν αλλάζει το περιεχόμενο του (Αυγουστίδης, 2018, σ. 39). Πηγές και ταυτόχρονα και μέσα κατηχήσεως αποτελούν η Αγ.Γραφή και η Ιερά Παράδοση (Πινάκουλας, 2009) Μέσα από μια αγωγή αδιάσπαστης ενότητας, διδασκαλίας, λειτουργικής και βιωματικής εμπειρίας και πνευματικής ζωής, επιχειρεί η Εκκλησία να μνήσει τα παιδιά και τους εφήβους στο μυστήριο της ορθοδόξου πίστεως (Σμέμαν, 2008, σ. 13). Τα βασικότερα μέσα κατηχήσεως που χρησιμοποιεί η Εκκλησία, προκειμένου να διαπλάσει και να μορφώσει παιδιά και εφήβους εν Χριστώ είναι :

- 1) Ο θεσμός των κατηχητικών σχολείων. Σήμερα χρησιμοποιούνται νέες ονομασίες, όπως ενοριακές νεανικές εστίες, χριστιανικές συνάξεις νέων, χριστιανική αγωγή νεότητας, χριστιανικές κινήσεις νεολαίας, κατηχητικές

συνάξεις (Καλλιακμάνης, 2009, σσ. 14-15). Τα παιδιά και οι έφηβοι συγκεντρώνονται κυρίως τα Σαββατοκύριακα στις αίθουσες που λειτουργούν για αυτό το σκόπο στους ναούς, προκειμένου να παίξουν, να κάνουν διάφορες αθλοπαιδιές, να δημιουργήσουν διάφορες κατασκευές, να συμμετέχουν σε πρωταθλήματα ποδοσφαίρου, καλαθοσφαίρισης, σκακιού και άλλων παιχνιδιών, να απολαύσουν τη φύση στις κοντινές εκδρομές, να εκπαιδευτούν σε διάφορα προγράμματα όπως εκμάθηση για τα φυτά στη λατρεία της Εκκλησίας, να αναπτύξουν φιλαναγνωσία.

- 2) Στην προσπάθειά της η Εκκλησία να ανταποκριθεί όσο γίνεται καλύτερα στη μετάδοση και την εμπέδωση του ευαγγελικού λόγου στις ψυχές των παιδιών και των εφήβων εκδίδει και κατηχητικά βοηθήματα. Στα κατηχητικά βοηθήματα αποτυπώνονται με τρόπο απλό, ορθόπρακτο και ουσιαστικό οι αλήθειες της Ορθοδόξου Πίστεως και ο θησαυρός της Ορθοδόξου Εκκλησίας (Συνοδική Επιτροπή Χριστιανικής Αγωγής της Νεότητας, 2019).
- 3) Στο σημερινό κόσμο, η εισαγωγή νέων τεχνολογιών, αποτελεί μια αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα. Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και των νέων πολυμέσων όπως π.χ. της κινητής τηλεφωνίας και των τάμπλετ, επηρεάζουν τη μορφή και τη μέθοδο της κατηχητικής διδασκαλίας (Φράγκου, 2003, σ. 286). Η προσεκτική και επιλεγμένη χρήση των νέων αυτών τεχνολογικών επιτευγμάτων, μπορεί να αποβεί ένα χρήσιμο εργαλείο διδασκαλίας της Εκκλησίας (Φράγκου, 2003, σ. 206). Τα εποπτικά αυτά μέσα μπορούν να προσφέρουν στο κατηχητικό έργο νέες δυνατότητες δράσης, εφ' όσον δημιουργεί «σταθερές παραστάσεις, προκαλεί ζωνφό ενδιαφέρον, διεγείρει και συγκρατεί την προσοχή, καταπολεμεί τη φλυαρία, προάγει την αυτενέργεια και εκσυγχρονίζει την αγωγή. Τα εποπτικά μέσα μπορούν να ζωοποιήσουν ιδιαίτερα τη λειτουργική μόρφωση και να συντελέσουν στην προβολή των πτυχών της λειτουργικής τέχνης και την καλλιέργεια της Χριστιανικής Αισθητικής» (Θεοδώρου, 1980, σ. 239; Ανάγνου, 2000, σ. 27).
- 4) Η κατασκήνωση είναι ευκαιρία κατηχητικής αγωγής με ύψιστη σπουδαιότητα. Σε μια καλά οργανωμένη και διευθυνόμενη από ικανά στελέχη της Εκκλησίας κατασκήνωση, τα παιδιά και οι έφηβοι οδηγούνται στο να ζουν και να εφαρμόζουν τις χριστιανικές αλήθειες στην καθημερινή

ζωή στην πράξη. Αυτό συμβαίνει γιατί μια χριστιανική κατασκήνωση, αποτελεί μια οργανωμένη και συστηματική αγωγή, που πληρεί όμως τους όρους μιας κατηχητικής δράσεως. Σε αυτό βοηθά φυσικά και το φυσικό περιβάλλον και η πνευματική ατμόσφαιρα της κατασκηνώσεως. Επίσης, η διδασκαλία που συντελείται όλες τις ώρες της ημέρας, για παράδειγμα πρωινή μελέτη περικοπών της Αγ.Γραφής. Μέσα από τις μεσημβρινές και απογευματινές συγκεντρώσεις, βιώνονται από τα παιδιά και τους εφήβους οι χριστιανικές αλήθειες. Υποστηρίζεται από πολλούς χριστιανούς παιδαγωγούς, ότι η χριστιανική κατασκήνωση, αποτελεί την πληρέστερη και πιο ολοκληρωμένη μέθοδο της χριστιανικής αγωγής (Κορναράκης, 1956, σ. 91)

Μια εκκλησιαστική κατασκήνωση αποτελεί μια μικρογραφία μιας καλά οργανωμένης κοινωνίας και οι κυριότεροι σκοποί που εξυπηρετεί είναι οι εξής:

α) Η κοινωνικοποίηση των κατασκηνωτών (με τη συμμετοχή και την προσρμογή στην ομαδική ζωή με συνομιλήκους τους.

β) Η ανάπτυξη και η καλλιέργεια ορθοδόξου πνεύματος και χαρακτήρα.

γ) Η ψυχαγωγία, η αισθητική και καλλιτεχνική καλλιέργεια, καθώς και η καλλιέργεια και ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων των μετεχόντων.

δ) Η γνωριμία με την πολιτιστική μας κληρονομιά και με το γενικότερο έργο της Εκκλησίας.

ε) Η ασφάλεια και η υγιεινή διαβίωση των κατασκηνωτών, η ξεκούραση και η αποφόρτιση από την ένταση της προηγούμενης σχολικής περιόδου καθώς και σωματική άσκηση μέσω αθλητικών δραστηριοτήτων και πρωταθλημάτων.

στ) Η επαφή με τη φύση και η ευαισθητοποίηση των μετεχόντων στα θέματα διαχείρισης και προστασίας του περιβάλλοντος (Ιερά Μητρόπολις Λευκάδος και Ιθάκης, 2019).

1.2.4. Προβλήματα κατήχησης στον ελλαδικό χώρο

Το κατηχητικό έργο, σε όλες τις εποχές συναντά εμπόδια και προβλήματα που ξεπηδούν από το κοινωνικοοικονομικό και πολιτικό πλαίσιο της κάθε ιστορικής περιόδου. Τα προβλήματα που μπορούν να ανακύψουν αφορούν τα εξής θέματα:

1) Οι νέες τεχνολογίες της εικόνας και της επικοινωνίας, εμφιλοχωρούν τον κίνδυνο εδραίωσης της βεβαιότητας στην κοινωνία ως πολιτιστικών θεσμών, λόγω των συμβόλων που φέρουν, και όχι ως απλών μέσων (Θερμός, 2009, σ. 18)

2) Τα παιδιά δεν αισθάνονται ότι αποτελούν μέλος της ευχαριστιακής κοινότητας της Εκκλησίας, αλλά ξέχωρο τμήμα της Εκκλησίας από το υπόλοιπο σώμα (Καλλιγέρης Αντώνιος, 2009). (Δε δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στους νέους, παρά μόνο αυστηρή κριτική που συνιστά άρνηση και αδιαφορία από την πλευρά τους) .Δεν καλωσορίζεται στην ενορία η νεότητα. Δεν υπάρχει συνειδητοποίηση ότι τα παιδιά και οι έφηβοι θα πρέπει να αγκαλιάζονται και να γίνονται αποδεκτοί για αυτό που είναι και όχι για αυτό που πρόκειται να γίνουν (Καλλιγέρης, 2009, σ. 61).

3) Σε πολλές ενορίες οι δραστηριότητες, που ονομάζονται “Νεανικό έργο” δεν περιλαμβάνονται στον τακτικό προϋπολογισμό του ναού. Προεξέχοντα ρόλο έχει το φιλανθρωπικό έργο όπως είναι το φιλόπτωχο ταμείο, εξειδικευμένης παροχής φροντίδα και βοήθεια στους εμπερίστατους ανθρώπους, δραστηριότητες όπως προσκυνηματικές εκδρομές, διενέργεια εθνικών εκδηλώσεων, κύκλοι μελέτης Αγίας Γραφής και τελευταίο το νεανικό έργο και ότι θα μπορούσε να περιλαμβάνει αυτό (Μανωλόπουλος, 2009, σ. 21).

4) Δεν καλωσορίζεται στην ενορία η νεότητα. Δεν υπάρχει συνειδητοποίηση ότι τα παιδιά και οι έφηβοι θα πρέπει να αγκαλιάζονται και να γίνονται αποδεκτοί για αυτό που είναι και όχι για αυτό που πρόκειται να γίνουν (Καλλιγέρης, 2009, σ. 61).

5) Από την αρχή του θεσμού της Κατήχησης υπάρχει μία λογική ότι θα πρέπει να ακολουθεί τα στάδια της τυπικής εκπαίδευσης, δηλαδή του σχολείου και της αποφοίτησης. Το ζητούμενο της κατηχήσεως δεν είναι απλώς η κατανόηση και η διανοητική προσέγγιση του Χριστού, που μπορεί να επιτευχθεί σε μια σχολική τάξη ή σε ένα πανεπιστημιακό αμφιθέατρο, αλλά η βιωματική προσέγγιση του Χριστού, ευχαριστιακά στο Σώμα του, ως όλοι άνθρωποι, με νου και καρδιά (Κουκουνάρας Λιάγκης, Πίστη και Χριστιανική παιδεία και αγωγή με βάση τις Επιστήμες της Αγωγής, 2018, σ. 599).

6) Δεν υπάρχει μία ενιαία κατηχητική οργάνωση στον ελλαδικό χώρο: η κάθε Μητρόπολη διαθέτει τη δική της κατηχητική οντότητα. Δεν υπάρχει μία πλήρης εκκλησιαστική μορφή ζωής και τάξεως (Φράγκος, 2005, σσ. 242-243).

7) Είναι βαθιά ριζωμένη στην αντίληψη των χριστιανών που ζουν στον ελλαδικό χώρο ότι η κατήχηση αποτελεί έναν απαρχαιωμένο, ηθικιστικό, πουριτανικό, ιδεολογικό κατασκεύασμα εκτός τόπου και πραγματικότητας (Βλάχος, 1989, σ. 31).

8) Οι νέοι δεν αντιμετωπίζονται ως εκκλησία του σήμερα αλλά ως εκκλησία του μέλλοντος, με όλες τις συνέπειες που μπορεί να έχει ένας τέτοιος διαχωρισμός από το υπόλοιπο εκκλησίασμα (Stich, 2003, σ. 15). Αντιμετωπίζονται ακόμα ως ένα επιπρόσθετο τμήμα στην ενορία της Εκκλησίας και είναι φανερό η απομόνωση τους από τον κόσμο των ενηλίκων χριστιανών (Borthwick, 2004, σ. 197).

1.2.5. Ενορία και κατήχηση

Στην ορθόδοξη εκκλησιαστική πραγματικότητα, η ενορία αποτελεί τη μικρότερη ενότητα εκκλησιαστικής ζωής (Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών, 2003, σ. 31). Αυτό που ονομάζεται σήμερα ενορία στην Κ.Δ. περιγραφόταν με τον όρο *έκκλησία*. Κατόπιν συντελείται ο νέος σχηματισμός της μίας ενορίας από τους πρεσβύτερους (Μεταλληνός, 2002, σ. 9). Η ενορία δεν είναι «μία κοινωνική περιοχή με τη στενή στατιστική έννοια, αλλά χώρος αναγγελιών και παρουσίας της έλευσης του Χριστού στον κόσμο». (Κογκούλης, 1992, σ. 113).

Η κάθε ενορία συνιστά μια ευχαριστιακή σύναξη των πιστών της, σε αλληλεξάρτηση βέβαια με την επισκοπή, στην οποία ανήκει οργανικά, και αποτελεί την Καθολική Εκκλησία στον συγκεκριμένο τόπο και χρόνο (Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών, 2003). Ως μορφωτική κοινότητα από εκκλησιαστικής πλευράς, μπορεί να δώσει στα παιδιά και στους εφήβους ό,τι δεν μπορούν να δώσουν και να προσφέρουν οι άλλοι κοινωνικοί φορείς μόρφωσης, όπως είναι η οικογένεια και το σχολείο. Η ενορία ως κοινότητα μόρφωσης είναι χώρος ελευθερίας, αλληλεπίδρασης και εξ αιτίας αυτών των χαρακτηριστικών της αναγνωρίζεται ως κοινότητα. (Κογκούλης, 2003, σ. 194). Στην ενορία επέρχεται ο «απογαλακτισμός» του νέου από την οικογένεια του. Στην οικουμενική αυτή κοινότητα ανακαλύπτει ότι η εκκλησία θεραπεύει όχι με λόγια και διδάγματα, αλλά με το «είναι» (Περσελής, 2003, σ. 73). Ένας στόχος της είναι να εμβαθύνει στη συνεργασία μεταξύ στελεχών και παιδιών και εφήβων, και να οικοδομήσει μια κοινότητα που γνωρίζει πώς να αγαπάει, δίχως ηθικές αναστολές και ευσεβιστικούς φραγμούς (Susanne, 1989, σ. 74).

Κέντρο της ενοριακής ζωής είναι η λατρευτική ζωή, όπου η Θ. Λειτουργία είναι το επακόλουθο του λατρευτικού έργου του Χριστού. Ο ρόλος της ενορίας στην κατηχητική διακονία των παιδιών και των εφήβων αποδεικνύεται ένας «εκ των ων ουκ άνευ» καταλύτης. Η ενορία παραλαμβάνει το ευαγγέλιο και είναι υπεύθυνη να το κατανοήσει, να το ζήσει, να το κοινωνήσει και να το γιορτάσει στον κόσμο (Huebsch,

2001, σ. 42), με στόχο *ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν*²⁵. Συμμετέχοντας στη ζωή της ενορίας μπορεί να φαλκιδευτεί η χριστιανική ταυτότητα, γιατί οι πιο δυνατές επιρροές της πνευματικής ζωής είναι οι ιστορίες, οι πράξεις, οι επιπτώσεις, που μοιράζονται μέσα στην κοινωνία της (Johnson, 1989, σ. 70). Αυτή η πίστη βιώνεται στους αιώνες από τους αποστόλους, μάρτυρες, αγίους, ποιμένες, θεολόγους και όλους όσους πιστεύουν (Huebsch, 2001).

Η ενορία αποτελεί ως επί το πλείστον έναν κατ' εξοχήν διδακτικό χώρο. Μέσα σε αυτόν τον χώρο που είναι η ενορία, τα παιδιά και οι έφηβοι μαθαίνουν μέσα στις σχέσεις και από τις σχέσεις (Κουκουνάρας Λιάγκης,Μ., Κολάση Δ., Τσελέντη Β., 2015, σσ. 21-22). “Το διδακτικό έργο της ενορίας σχετίζεται με τρεις βασικές λειτουργίες της οι οποίες είναι: α) Η αναγγελία της πίστης, το κήρυγμα, ο ευαγγελισμός, η κατήχηση, β) η λατρεία με κέντρο το μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας και γ) η φιλανθρωπία για κάλυψη των αναγκών του αδελφού, ο οποίος αποτελεί εικόνα του Θεού” (Κογκούλης, 1992, σ. 126). Η ενορία δεν αποτελεί ακόμα μία κοινωνική ομάδα ή οργανισμό ή σύλλογο, οι οποίες δεν μπορούν επ' ουδενί να αντικαταστήσουν την εκκλησία (Tillich, 1960, σ. 24).

Στη ζωντανή ενορία καλλιεργούνται τα χαρίσματα των μελών της και γίνεται προσπάθεια βίωσης των αληθειών της πίστεως (Καλλιακμάνης, 2003, σ. 61). Βοηθάει τα παιδιά και τους εφήβους να συνειδητοποιήσουν ότι η Εκκλησία δεν είναι κάτι το γενικό και το αόριστο, αλλά η εν Χριστώ και δια Χριστόν σύναξη. Στον χώρο της ενορίας η ποιμαντική μέριμνα για τα παιδιά και τους εφήβους παρέχεται μέσα από την αγωγή και τη διακονία (Κογκούλης, 1992). Ακόμα, στην ενορία η αγωγή και η διακονία συναντώνται καθώς βρίσκονται σε στενή συνάφεια με τον άνθρωπο, την κοινωνικοποίησή του και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του (Κογκούλης, 1992, σ. 141).

Για την καλύτερη εξυπηρέτηση των παιδιών και των εφήβων, λοιπόν, δημιουργήθηκαν τα πνευματικά ενοριακά κέντρα. Είναι ο χώρος έκφρασης της νεανικής φιλίας, ανησυχίας, αγάπης, συναισθηματισμού και πνευματικής επικοινωνίας (Κογκούλης, 1992, σ. 143). Η διοργάνωση της ενοριακής ζωής είναι η βίωση όλου του περιεχομένου του σχεδίου της Θ. Οικονομίας και η βίωση όλης της παραδόσεως που διαθέτει η Εκκλησία (Βλάχος, 1989). Στην ενορία συμμετέχω στο σωτήριο μυστήριο του Χριστού σημαίνει συμμετέχω στο σώμα Του, το οποίο είναι η Εκκλησία. Η

²⁵ Εφεσ. 4,4.

χριστιανική λατρεία είναι μια συμμετοχική μυστηριακή εμπειρία με άλλους χριστιανούς (Douglas, 1989).

1.2.6. Σκοπός της κατήχησης παιδιών και εφήβων

Η Εκκλησία κατά τη διάρκεια των πρώτων αιώνων έκανε κατήχηση στους ανθρώπους την περίοδο της Μεγάλης Τεσσαρακοστής (Σμέμαν, 2008, σ. 13). Σκοπός της κατήχησης παιδιών και εφήβων είναι να εισαχθούν στην Εκκλησία, να ενσωματωθούν στη ζωή της, στη ζωή της Χάριτος, στην αγάπη, στην ενότητα και πνευματική πρόοδο, επειδή αυτός είναι ο ουσιαστικός στόχος της Εκκλησίας (Σμέμαν, 2008, σ. 15).

Το κατηχητικό έργο εκκινεί από τη στιγμή που ο Χριστός λέει *πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν*²⁶. Απώτερος σκοπός της κατηχητικής διακονίας στα παιδιά και τους εφήβους του 21^{ου} αιώνα παραμένει *μέχρι καταστήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ*²⁷. Η κατήχηση επιτελεί τον σκοπό της μόνον όταν υπάρξει μόρφωση Χριστού *«ἄχρις οὔ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ἡμῖν»*, αφού Αυτός είναι η οδός, η αλήθεια και η ζωή²⁸. Εξυπηρετεί το έργο της Εκκλησίας με το να γίνει εργαστήριο αγίων *«ἅγιοι γίνεσθε καθὼς ἐγὼ ἅγιος εἰμί»*²⁹ και μιμητές του Θεού ως τέκνα αγάπης³⁰.

Η Κατήχηση θα πρέπει να αφορά όλα τα προβλήματα της κοινωνίας μέσα στην οποία βρίσκονται τα μέλη της Εκκλησίας. Πολλά και διαφορετικά είναι τα προβλήματα, όπως τα ναρκωτικά, το AIDS, ο αλκοολισμός, σύγχρονες μάλιστα που πληγώνουν μία μερίδα των εφήβων και των νέων. Τα αίτια τους έχουν διαφορετικές πηγές. Μερικά που μπορούν να αναφερθούν είναι οι διαλυμένες οικογένειες, η έλλειψη προληπτικής κοινωνικής πολιτικής, η έλλειψη παιδείας, οι κοινωνικές ανισότητες, η φτώχεια, η αγωνία μπροστά στο κυριολεκτικό γεγονός του θανάτου. Αν σταθεί κάποιος στο

²⁶ Ματθ. 28,19-20.

²⁷ Εφεσ. 4,13.

²⁸ Ιω. 14,6.

²⁹ Λευιτ. 20, 7, 26, Α' Πέτρ. 1,16.

³⁰ Εφεσ. 15,1.

τελευταίο αίτιο, μπορεί να συνειδητοποιήσει ότι από τη βίωση του θανάτου δημιουργούνται τα υπαρξιακά ερωτήματα για το νόημα της ζωής.

Η Εκκλησία μέσα από την Κατήχηση μπορεί να έχει έναν καταλυτικό ρόλο, όχι με το να προσφέρει μερικές εξωτερικές λύσεις, αλλά με το να βοηθήσει τους νέους να μη πέσουν στην παγίδα τους. Είναι ζωτικής σημασίας η συμβολή της στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των νέων ανθρώπων (Lorch, 1987, σ. 107). Ως Σώμα του Χριστού είναι οικογένεια που θεραπεύει τον άνθρωπο. Η Εκκλησία ως οικογένεια, μπορεί να εκπληρώσει αυτήν την επιθυμία του νέου, γιατί μέσα σε αυτήν την οικογένεια μπορεί να αναζητήσει πνευματικό του πατέρα, πνευματικού του αδερφούς και φίλους (Βλάχος, 1993, σ. 68).

Αυτή η εν Χριστώ μόρφωση, που στην ουσία είναι η μεταμόρφωση *εἰς καινὸν ἄνθρωπον*³¹, αναφέρεται στην μεταστροφή όλων των ψυχοσωματικών δυνάμεων του ανθρώπου κατά την οποία νους, λόγος, αίσθηση, βούληση, καρδιά, επιστρέφουν από το παρά φύσιν στο κατά φύσιν³². Στόχος της Ορθόδοξης Κατήχησης είναι να απαντήσει σε υπαρξιακά ερωτήματα που έχουν οι έφηβοι ειδικά μέσα από μια σχέση ζωής³³ Θέλει να οδηγήσει τα παιδιά και τους εφήβους να έχουν την αίσθηση της πραγματικότητας του μυστηρίου του Θεού και να το αναγνωρίζουν με δέος (Κουλόμζιν, 2000, σ. 35). Ο Χριστός είναι πρόσωπο και όχι βιβλίο, είναι το κέντρο της χριστιανικής πίστης, για αυτό και θα πρέπει η Κατήχηση να είναι χριστοκεντρική (Derroite, 2006, σ. 49). Όσο πιο πολύ η κατήχηση εμβαθύνει στο μυστήριο του Θεού, τόσο πιο βαθιά είναι η αλήθεια που ο νέος ανακαλύπτει (Κουλόμζιν, 2000, σ. 31). Επιδίωξη της ορθόδοξης κατήχησης παιδιών και εφήβων, είναι η απόκτηση εκκλησιαστικού φρονήματος, εφ' όσον δε νοείται Ορθοδοξία εκτός Εκκλησίας (Βλάχος, 1993).

Η Εκκλησία είναι το Σώμα του Χριστού, η Ορθοδοξία οι θεμελιώδεις αλήθειες της πίστεως και η Θ. Ευχαριστία η αληθινή πράξη της Εκκλησίας, έτσι ώστε αυτή σχέση μεταξύ τους να είναι αδιάσπαστη (Βλάχος, 1993, σ. 143). Όσο προχωρεί κάποιος στην τελείωση της πνευματικής ζωής τόσο ανδροποιείται, δηλαδή χριστοποιείται και εκκλησιαστικοποιείται (Βλάχος, 1993, σ. 16). Ο Αγ. Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφέρει χαρακτηριστικά *«ἄμα παιδεία συμφέρον, ἄρα ἡ παιδεία*

³¹ Κύριλ. Αλεξ. Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου Ἐνανθρωπήσεως 75, 274 D.

³² Εφεσ. 3,13

³³ Αρχιεπίσκοπος Σεραφεὶμ Τίκας, 20-8-1986, Εγκύκλιος πρὸς το χριστεπώνυμο πλήρωμα της Ι.Α.Α.

μετάληψις αγιότητος ἐστίν³⁴». Σε καμμία περίπτωσή δεν σκοπεύει να αναγκάσει τις ψυχές των παιδιών να γίνουν «μικροί μεγάλοι», όπως αναφέρεται στο γνωστό μυθιστόρημα του Antoine de Saint-Exupery, *Ο Μικρός Πρίγκηπας*: «Γνωρίζω έναν πλανήτη όπου μένει ένας κατακόκκινος κύριος. Ποτέ του δεν μύρισε ένα λουλούδι. Ποτέ του δεν ενατένισε ένα αστέρι. Ποτέ του δεν αγάπησε κάποιον. Ποτέ του δεν έκανε κάτι άλλο εκτός από προσθέσεις. Κι όλη την ημέρα επαναλαμβάνει, όπως κι εσύ: Είμαι ένας άνθρωπος σοβαρός, είμαι ένας άνθρωπος σοβαρός. Κι αυτό τον κάνει να φουσκώνει από υπερηφάνεια. Όμως αυτός δεν είναι άνθρωπος, μανιτάρι είναι» (Σαιντ-Εξυπερύ, 2006, σσ. 35-36)

1.2.7. Έναρξη του θεσμού της κατηχήσεως στη Δύση και στον ελλαδικό χώρο

Η εκκλησιαστική κατήχηση στην Ελλάδα ξεκίνησε ως προσπάθεια η οποία αποσκοπούσε στην προσαρμογή της κατηχήσεως στο ορθολογιστικό πνεύμα της Δύσεως (Γρηγοριάδης, 2002, σ. 62). Στον δυτικό κόσμο ο θεσμός του Κατηχητικού σχολείου, ονομάζεται “Sunday School” (Κυριακό σχολείο) και αρχίζει κατά τον ΙΣΤ΄ και ΙΖ΄ αιώνα και συγκεκριμένα από την Μεγάλη Βρετανία, από το 1780, από όπου και διαδόθηκε μετέπειτα στην Αμερική το 1790 (Boylan, 1988, σ. 22) και σε ολόκληρο τον προτεσταντικό κόσμο, ενώ οργανώθηκε ως ένας μορφωτικός και θρησκευτικός θεσμός. Με την κατήχηση ήθελαν να συμπληρώσουν την θρησκευτική τους αγωγή, γιατί από μόνη της η λειτουργία τους την Κυριακή δεν ικανοποιούσε τα αιτήματά τους για την ολοκλήρωση της υπάρξεώς τους (Γρηγοριάδης, 2002, σ.62).

Στην Ελλάδα, το 1870 στην Αθήνα γίνεται η πρώτη προσπάθεια άνθησης της κατηχητικής κίνησης, από μία εταιρεία έγγαμων κληρικών με την ονομασία «Σύναξη των Πρεσβυτέρων (Κογκούλης, 2000, σ. 126). Οι ιερείς Γεώργιος Μακρής, Μάρκος Τσακτάνης και Άγγελος Νησιώτης, εφημέριος της Ζωοδόχου Πηγής στην οδό Ακαδημίας, ίδρυσαν τα λεγόμενα «Χριστιανικά Σωματεία». Στο καταστατικό τους γίνεται αναφορά για την ίδρυση σε κάθε ενορία «Κυριακού σχολείου», στο οποίο θα διδάσκει ο πρεσβύτερος τον λόγο του Θεού στα παιδιά. Η διδασκαλία θα γίνεται στο ναό της ενορίας κάθε Κυριακή και σε τακτή ώρα (Κογκούλης, 2000, σ. 126). Στον Ι.Ν. Αγ. Ειρήνης Αιόλου στις 25 Οκτωβρίου 1870 λειτούργησε το πρώτο κυριακό σχολείο με περίπου 100 παιδιά (Ράντζου, 2014, σ. 37). Αργότερα, η θεσμοθέτηση των

³⁴ Ιω.Χρυσόστ. Όμιλια Θ΄, PG 62,546

Κατηχητικών Σχολείων άρχισε το 1910 με πρωτεργάτη τον Σύλλογο των «Τριών Ιεραρχών». Σε αυτήν την προσπάθεια καθιέρωσης των Κατηχητικών σχολείων συνέπραξαν οι εφημέριοι των Ιερών Ναών της Αγ. Αικατερίνης Πλάκας και Ζωοδόχου Πηγής. Τα πρώτα κατηχητικά σχολεία στην Αθήνα αυτήν την περίοδο ήσαν 11 και σε αυτά δίδασκαν θεολόγοι συνεργάτες της αδελφότητας «Ζωή» με σκοπό τη χριστιανική παιδαγωγία των μικρών μαθητών (Πλουμίδης, 2009, σ. 37). Συγκεκριμένα, λειτούργησαν στους Ι.Ν. Αγ. Φιλίππου Μοναστηρακίου, Αγ. Αικατερίνης Πετραλώνων, Αγ. Φωτεινής Ιλισού, Παναγίας Νέου Κόσμου, Αγ. Λαζάρου Βύρωνος, Αγ. Δημητρίου Αμπελοκήπων, Αγ. Ελευθερίου Άρεως, Αγ. Χαράλαμπος Άρεως, Οσίου Μελετίου Αχαρνών, Αγ. Γεωργίου (Χατζηκώνστα) Μεταξουργείου και Προφ. Δανιήλ Βοτανικού.

Αξιόλογες προσπάθειες ιδρύσεως κατηχητικών σχολείων παρατηρούνται και σε άλλες περιοχές ης Ελλάδος, με σημαντικότερη αυτή του αρχιμανδρίτη Γερβάσιου Παρασκευόπουλου (Κογκούλης, 2000, σ. 133). Στον Αγ. Δημήτριο Πατρών ιδρύει το 1923 κατηχητικό σχολείο με καθαρά εκκλησιαστικό χαρακτήρα, συντάσσει και εκδίδει γραπτό κανονισμό για τη λειτουργία του (Ιερόθεος, 2007, σ. 75). Υποστηρίζει με θέρμη και ζήλο ότι το κατηχητικό σχολείο πρέπει να αποτελεί τον πλέον ακμαίο θεσμό, εξ όσων υπάρχουν και δρουν στην μαστιζόμενη από πολλούς κινδύνους κοινωνία (Ιερόθεος, 2007, σ. 75).

1.2.7.1. Ορθόδοξες χριστιανικές αδελφότητες και η συμβολή τους στην κατήχηση παιδιών και εφήβων.

Αδιαμφισβήτητα, το κατηχητικό σχολείο «καρποφόρησε κυρίως μέσα στους κόλπους των Ορθοδόξων Χριστιανικών Αδελφοτήτων «Ζωή», «Σωτήρ» και «Σταυρός», τη δεύτερη δεκαετία του εικοστού αιώνα (Κογκούλης, 2000, σ.131). Τα μέλη τους τέθηκαν στην αρχή τουλάχιστον, στην υπηρεσία της ποιμαντικής διακονίας της Εκκλησίας μετά το ιδιαίτερο ενδιαφέρον τους για το κατηχητικό σχολείο (Φράγκος, 2005, σ.232). Ανέλαβαν λοιπόν τα μέλη τους να διδάσκουν στα κατηχητικά σχολεία αλλά και σε συνάξεις ενηλίκων. Η πιο συστηματική οργάνωση έγινε από την ορθόδοξη αδελφότητα θεολόγων «Η Ζωή», που ιδρύθηκε το 1907 (Κογκούλης, 2000, σ.131). Το κατηχητικό σχολείο συστηματοποιήθηκε, εξελίχθηκε και λειτούργησε με τη συμβολή της. Με την προτροπή του Αρχιεπ. Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.

Χρυσοστόμου Παπαδόπουλου, ανέλαβε το 1926 να διδάξει στα κατηχητικά των αγοριών αλλά και να πρωτοστατήσει στην ίδρυση νέων κατηχητικών σχολείων. Μετέπειτα οργάνωσε και τα κατηχητικά σχολεία κοριτσιών, στα οποία δίδασκαν κατηγήτριες, με την άδεια του Αρχιεπισκόπου. Η «Ζωή» οργανώνει φροντιστήρια κατηχητών, εκδίδει κατηχητικά βοηθήματα, συγκροτεί χριστιανικές ομάδες, κυκλοφορεί παιδικά περιοδικά και ιδρύει κατασκηνώσεις. Σκοπός των κατηχητικών σχολείων ήταν να οδηγήσουν τους μαθητές στη χριστιανική ζωή, την ορθή πίστη για τον Θεό και την πραγματική λατρεία (Ράντζου, 2014). Το κατηχητικό σχολείο οργανώθηκε σε τρεις βαθμίδες, στο κατώτερο για παιδιά της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης Δημοτικού, στο μέσο για τους μαθητές των τριών πρώτων τάξεων του Γυμνασίου και ανώτερο για τους μαθητές των τριών τελευταίων τάξεων του Γυμνασίου. Σημαντικό ρόλο στη συνέχιση των κατηχητικών σχολείων κατέχουν και άλλες Ορθόδοξες Αδελφότητες, όπως ο « Σωτήρ», που ιδρύθηκε το 1960 από μέλη της Αδελφότητας Θεολόγων «Ζωή» (Κογκούλης, 2000, σ.133)

Η αξιοπρόσεχτη πρόοδος λοιπόν των κατηχητικών σχολείων οφείλεται στις Ορθόδοξες Χριστιανικές Αδελφότητες των Θεολόγων, λόγω της απουσίας εκείνης της περιόδου, ενός πλήρους συντονισμού των κατηχητικών δυνάμεων και των διοικητικών κυρίως στελεχών της Εκκλησίας της Ελλάδος (Κογκούλης, 2000, σ.131). Είναι σεβαστή και αξιέπαινη η θέληση και η προσπάθεια των φορέων αυτών, αλλά στην πορεία των χρόνων ο θεσμός αυτός καθηλώθηκε και δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Δεν καλλιεργήθηκε το εκκλησιαστικό πνεύμα και δεν «έδεσε» η νεότητα του κατηχητικού σχολείου με την ενοριακή κοινότητα (Φράγκος, 2005, σ.233)

1.2.8. Τα κέντρα νεότητας

Οι υπεύθυνοι Νεότητας της Ι.Α.Α. το 1970 ανέλαβαν την πρωτοβουλία για τη σχεδίαση και τη δοκιμή ενός νέου θεσμού. Αυτός ο θεσμός θα αποτελούσε μία νέα ποιμαντική δομή της Εκκλησίας για τα παιδιά και τους εφήβους, κυρίως όμως για τα παιδιά. Οι κοινωνικές αλλαγές και οι συνέπειες που επέφερε η μεταπολεμική ελληνική κοινωνία αφορούσαν και τη ζωή των νέων. Η εντρύφηση και η αποτίμηση όλων αυτών των δεδομένων οδήγησε στη δημιουργία του θεσμού των Κέντρων Νεότητας

(στο εξής Κ.Ν.). Στα Κ.Ν. επιχειρείται μία ευρύτερη ποιμαντική προσέγγιση των παιδιών και των εφήβων.

Τα Κ.Ν. έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

1) Διεύρυνση της έννοιας κατήχηση. Αυτό πρακτικά σήμαινε ότι η ύλη των μαθημάτων των Κ.Σ. είχε περισσότερο διερευνητικό χαρακτήρα, αποσκοπούσε δηλαδή περισσότερο στην εκκλησιαστική και ηθική καλλιέργεια των παιδιών και των εφήβων. Η ποιμαντική φροντίδα της Εκκλησίας, προσπαθεί να διευρυνθεί ώστε να καλύπτει τις ανάγκες και τις ψυχοσωματικές λειτουργίες των παιδιών και των εφήβων. Στα Κ.Ν. η κατήχηση δεν θα ήταν η μοναδική προσφορά προς τη νεότητα, αλλά μέρος της προσφοράς.

2) Η προϋπόθεση της ύπαρξης χώρου. Μέχρι τότε τα Κ.Σ. λειτουργούσαν μέσα στους Ιερούς Ναούς, τονίζοντας την απαραίτητη σημασία τους για την κατηχητική διαδικασία. Αυτό συνεπαγόταν κατ' ανάγκην εύρεση και αλλαγή χώρου. Το 1968, με εντολή του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδας Ιερωνύμου Α΄, οι ναοί άρχισαν να αποκτούν δικούς τους χώρους για ενοριακή χρήση, όπως και να αξιοποιούν τον υπόγειο χώρο τους. Οι νέοι αυτοί χώροι ήταν αναγκαία συνθήκη για τη δημιουργία των Κ.Ν.

3) Η μετάβαση από την παθητική στην ενεργητική συμμετοχή. Το βασικό χαρακτηριστικό στοιχείο των Κ.Σ. ήταν η διδασχία και η ακρόαση. Η κατήχηση αντέγραφε το μοντέλο εκπαίδευσης του σχολείου, διέθετε δηλαδή ένα δασκαλοκεντρικό πρότυπο εκπαίδευσης. Ο λειτουργικός χώρος των Κ.Ν. πλέον έμοιαζε με αυτόν του εργαστηρίου και όχι του σχολείου. Τα παιδιά και οι έφηβοι δεν κάθονται σε μετωπική διάταξη όπως στο σχολείο, αλλά καλούνται να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες της επιλογής τους. Τα παιδιά επιλέγουν τον τύπο και το είδος των δραστηριοτήτων, δεν προκαθορίζονται από τους μεγάλους.

4) Ο ενοριακός χαρακτήρας. Τα Κ.Σ. γίνονται συνήθως την Κυριακή και αποτελεί έργο του κατηχητή και των παιδιών και των εφήβων. Η υπόλοιπη ενορία (μερικές φορές και οι ιερείς) δεν μετέχουν ενεργά στο έργο αυτό, παρά μόνον στην τελετή έναρξης και λήξης των μαθημάτων. Τα Κ.Ν. αποτελούν δυναμική εστία και παρουσία μέσα στο σύνολο της ενοριακής κοινότητας την οποία και επηρεάζουν. (Επίσκοπος Αχελώου Ευθύμιος, 1999, σσ. 5-7)

1.2.9. Σύνοψη

Η ποιμαντική της Ορθοδόξου Εκκλησίας, ως τέχνη τεχνών και επιστήμη επιστημών, αποσκοπεί στην πρόσληψη όλης της θείας δημιουργίας και αναφορά της στον Δημιουργό. Με κεφαλή τον Χριστό, στο πολυσχιδές αυτό έργο της συμμετέχουν κλήρος και λαός, αφού αποτελούν συναμφοτέροι το Σώμα της Εκκλησίας του. Το ποιμαντικό έργο της επιτελείται με την ανάπτυξη των βασικών λειτουργιών της, που είναι η μαρτυρία, η κοινωνία, η διακονία και η λατρεία. Η κατήχηση αφορά στην μαρτυρία της Εκκλησίας. Η κατήχηση και συγκεκριμένα η κατήχηση παιδιών και εφήβων, είναι η διαδικασία διαπαιδαγώγησης τους, μέσα από τη μύηση τους στο χώρο της πίστεως, ώστε να μορφωθούν εν Χριστώ, δια Χριστώ και για Χριστώ. Στο έργο αυτό διευκολυντές είναι και οι κατηχητές, που θα πρέπει να διακρίνονται για την εκκλησιαστική τους προσωπικότητα, εμφορούμενη από την αγάπη για τον Θεάνθρωπο Χριστό. Ως θεσμός ξεκινάει από τη Δύση τον 17αίωνα και υιοθετείται από την Ελλαδική Εκκλησία. Στην Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών, το 1970 αναλαμβάνεται η πρωτοβουλία από τους υπευθύνους σε θέματα νεότητας, να σχεδιάσουν και να δοκιμάσουν έναν καινούριο θεσμό, όπως είναι τα Κέντρα Νεότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΘΗΝΩΝ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ Ι.Α.Α.

2.1. Η έννοια της οργάνωσης

Η έννοια της οργάνωσης αναφέρεται συνήθως σε «ένα συγκροτημένο σύνολο ανθρώπινων δραστηριοτήτων και υλικών στοιχείων, που αποσκοπεί συνειδητά στην παραγωγή συγκεκριμένου αποτελέσματος» (Μακρυδημήτρης, 2003). Ως οργάνωση λοιπόν, θα μπορούσε να ορισθεί μια «διακριτή κοινωνική οντότητα» (ένωση ή σύνολο ανθρώπων), η οποία μέσω της διαίρεσης της εργασίας, δομών, συστημάτων και σχεδίων επιδιώκει την επίτευξη σκοπών σε χρονική διάρκεια» (Μπουραντάς, 2015, σ. 15). Η κάθε οργάνωση ως οντότητα με δικούς της στόχους, κοινωνικούς, πολιτικούς, οικονομικούς, εκπαιδευτικούς προσδιορίζεται από το δικό της έργο (Schermerhorn, Hunt, & Osborn, 1994, σ. 367).

Τα βασικά στοιχεία που απαρτίζουν μια οργάνωση είναι οι άνθρωποι, οι σκοποί, η διαίρεση εργασίας, τα όρια και η χρονική διάρκεια. Επομένως, σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία της οργάνωσης, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι τα υπουργεία, οι σύλλογοι, η εκκλησία, ο στρατός, τα κόμματα αποτελούν οργανώσεις. (Μπουραντάς, 2015, σ. 26).

Η σχεδίαση της στρατηγικής μιας οργάνωσης περιλαμβάνει τη διαμόρφωση της αποστολής της, τη μακροπρόθεσμη στοχοθεσία και τη συνεχή και συγκεκριμένη στοχοθεσία (Μακρυδημήτρης, σ. 293). Θα μπορούσε να διατυπωθεί ότι στρατηγική είναι ο «καθορισμός των βασικών μακροπρόθεσμων στόχων της οργάνωσης, η υιοθέτηση πορείας δράσης και η κατανομή των πόρων που απαιτούνται για την επίτευξη αυτών των στόχων (Μπουραντάς, 2005, σ. 27).

Το βασικό περιεχόμενο της στρατηγικής θα πρέπει να δίνει απαντήσεις στις εξής ερωτήσεις :

1. *Τι είδους οργάνωση είμαστε και ποιά είναι η βασική δραστηριότητα μας*
2. *Ποιές είναι οι αρχές και οι αξίες που θα πρέπει να διακατέχουν τα μέλη της οργάνωσης; Ποιες ανάγκες τους ικανοποιούμε και μέσω ποιών υπηρεσιών;*
3. *Ποια είναι τα επιθυμητά χαρακτηριστικά της κουλτούρας της εταιρείας;*
4. *Για ποιον λόγο να μας προτιμήσουν;*

5. Σε ποιες μοναδικές και ιδιαίτερες ικανότητες θα στηριχθούμε;
6. Τι θέλουμε να επιτύχουμε μακροπρόθεσμα; (Μπουραντάς, σ. 245; Sadler, 2003, σ. 13)

2.2. Η στοχοθεσία στις οργανώσεις

Στο Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας του καθηγητή Γ. Μπαμπινιώτη, η στοχοθεσία ορίζεται ως «το να θέτει κάποιος στόχους». Σε κάθε συνειδητή, σχεδιασμένη και συντονισμένη δράση των ανθρώπων, ατομική ή συλλογική, εμφωλεύει η στοχοθεσία. Η επίτευξη σκοπών και στόχων αποτελεί τον βασικό ρόλο της ύπαρξης και της δημιουργίας των οργανώσεων (Μακρυδημήτρης, 2013, σ. 110). Σε αυτό καταλήγει και ο Αριστοτέλης στο έργο του Πολιτικά; *ἐπει δὲ δὴ ἔστιν ἐν οἷς γίνεταί τὸ εὖ πᾶσι, τούτοις δ' ἔστιν ἐν μὲν ἐν τῷ τὸν σκοπὸν κεῖσθαι καὶ τὸ τέλος τῶν πράξεων ὀρθῶς, ἐν δὲ τὰς πρὸς τὸ τέλος φερούσας πράξεις εὐρίσκειν ἐνδέχεται γὰρ ταῦτα καὶ διαφωνεῖν ἀλλήλοις καὶ συμφωνεῖν· ἐνίοτε γὰρ ὁ μὲν σκοπὸς ἔκκειται καλῶς, ἐν δὲ τῷ πράττειν τοῦ τυχεῖν αὐτοῦ διαμαρτάνουσιν, ὅτε δὲ τῶν μὲν πρὸς τὸ τέλος πάντων ἐπιτυγχάνουσιν, ἀλλὰ τὸ τέλος ἔθεντο φαῦλον, ὅτε δὲ ἑκατέρου διαμαρτάνουσιν*³⁵.

Κάθε οργάνωση έχει στόχους οι οποίοι δικαιολογούν την ύπαρξη της, και σπάνια αποτελεί από μόνη της έναν αυτοσκοπό (Γκάρεθ, 2000, σ. 39). Κάθε οργάνωση προσδιορίζεται από το δικό της έργο. Είναι όργανο που χρησιμεύει για την πραγματοποίηση ενός στόχου. Για παράδειγμα, η συμφωνική ορχήστρα δεν επιδιώκει να θεραπεύσει τον άρρωστο, αλλά παίζει μουσική. Το νοσοκομείο φροντίζει τους ασθενείς, αλλά δεν σκοπεύει να παίξει μουσική. Πραγματικά, μία οργάνωση είναι αποτελεσματική, όταν συγκεντρώνεται σε έναν στόχο (Drucker, 1995). Ως στόχος λοιπόν μιας οργάνωσης θεωρείται μία επιθυμητή κατάσταση στην οποία επιδιώκει να φθάσει ή ένα αποτέλεσμα προς επίτευξη. Για κάθε οργάνωση διαμορφώνεται μία ιεραρχία στόχων, κατά τη διαδικασία της οποίας λαμβάνονται υπ' όψιν οι πιέσεις του εσωτερικού ή εξωτερικού περιβάλλοντος, περιορισμοί και ευκαιρίες. (Μπουραντάς, 2015, σ. 31). Οι στόχοι μπορούν να αλλάζουν καθώς αλλάζουν οι συνθήκες. Οι στόχοι για να είναι αποτελεσματικοί και αποδοτικοί καθορίζονται με το ακρόνυμο **SMART**, που αναλύεται σε: Specific, Measurable, Achievable, Realistic, Time-bound.

³⁵ Αριστοτέλης, Πολιτικά 1331b, 26-34.

Οι στόχοι θα μπορούσαν να διακριθούν σε «θεσμικούς» ή «επίσημους» και «λειτουργικούς» ή «πραγματικούς» (Μπουραντάς, 2015, σ. 30; Μακρυδημήτρης, 2004). Θεσμικοί είναι οι στόχοι που διατυπώνονται στις επίσημες εξαγγελίες μιας οργάνωσης, όπως και στο καταστατικό της, με βάση το οποίο νομιμοποιείται η ύπαρξη και η λειτουργία της (Μακρυδημήτρης, 2004, σ. 306). Στην ουσία πρόκειται για γενικούς και αφηρημένους στόχους, στους οποίους αποτυπώνεται η αποστολή και το όραμα μιας οργάνωσης μέσα στο περιβάλλον της ή μέσα στην κοινωνία. Λειτουργικοί ή πραγματικοί είναι οι στόχοι που εκφράζουν τις πραγματικά επιδιωκόμενες στρατηγικές ή πρακτικές, ανεξάρτητα από τις επίσημες (Μπουραντάς, 2015). Καθοριστικής σημασίας κίνηση για να μπορέσει κάποιος να προσδιορίσει ποιοι είναι οι λειτουργικοί σκοποί μιας οργάνωσης είναι να αναζητήσει τον προορισμό του όγκου των οργανωτικών πόρων, των προσπαθειών και ενεργειών. (Μακρυδημήτρης, 2004, σ. 306). Οι στόχοι μεταφράζουν την αποστολή της επιχείρησης σε συγκεκριμένα αποτελέσματα σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα και δεσμεύουν τους διευθυντές. Αντίστοιχα αυτοί οι στόχοι στο μανάτζμεντ, διακρίνονται σε στρατηγικό σχεδιασμό (υψηλά στελέχη) και τακτικό σχεδιασμό (μεσαία και χαμηλά στελέχη).

2.3. Η Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου

Σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος, Ν.590/1977, η Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών, κατά τις νομικές της σχέσεις, είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου³⁶. Η νέα αυτή διάκριση που εισαγάγει το άρθρο 1 παρ.4 του Ν.590/1977 διαχωρίζει τις νομικές σχέσεις της Εκκλησίας και των οργανωτικών της υποδιαίρεσεων από τον πνευματικό της χαρακτήρα, προσδίδοντας έναν διφυή χαρακτήρα (Τρομπούκης, 2009, σ. 50). «Η οργάνωση, η διοίκηση και η λειτουργία της Ι.Α.Α., τόσο ως νομικού προσώπου όσο και ως συνόλου, στο οποίο ανήκουν και οι ενορίες και οι Μονές της εκκλησιαστικής της περιφέρειας, διεξάγεται από τα όργανά της, τον Αρχιεπίσκοπο και το Μητροπολιτικό Συμβούλιο, με έδρα την Αθήνα» (Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών, 2019; Τρομπούκης, 2009, σ. 51). Το οργανόγραμμα της και η λειτουργία των οργάνων της ακολουθούν το πρότυπο ενός οργανογράμματος μιας διοικητικής υπηρεσίας (Τρομπούκης, 2009, σ. 118). Συγκεκριμένα, έχουν γενικούς

³⁶ Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος, Νόμος 590/1977, Κεφάλαιο Α', Άρθρον 1, παρ. 4

διευθυντές, υπεύθυνους τομέων και εκκλησιαστικούς υπαλλήλους, στους οποίους έχουν κατανεμηθεί αρμοδιότητες (Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών, 2019). Τα υπηρεσιακά αυτά θέματα καταστάσεως του προσωπικού, που συχνά αποτελούν πλέγμα αρμοδιοτήτων «διοικητικού και πνευματικού χαρακτήρα», ρυθμίζονται με αποφάσεις της Δ.Ι.Σ., που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως³⁷ (Τρομπούκης, 2009, σ. 118).

2.3.1. Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και ο ρόλος του στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της Ι.Α.Α.

Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών ως ποιμενάρχης της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, ασκεί εντός της Αρχιεπισκοπής του «την υπό των Ιερών Κανόνων, των Εκκλησιαστικών Διατάξεων και των νόμων εν γένει της Πολιτείας προβλεπομένη εξουσία» (Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος, Νόμος 590/1977, Κεφάλαιον Η΄, Περί των αρμοδιοτήτων και των καθηκόντων των Αρχιερέων, Άρθρον 29 παρ.1). Ο Αρχιεπίσκοπος και πρόεδρος της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος³⁸ δύναται να ενεργεί ως εκκλησιαστική αρχή, «διαποιμαίνοντας τους ανήκοντες στην αρχιεπισκοπική του περιφέρεια ορθοδόξους χριστιανούς και από την άλλη ως νόμιμος εκπρόσωπος του νομικού προσώπου της Αρχιεπισκοπής» (Τρεμπέλας, 1970, σ. 101). Η διοικητική αυτή εξουσία του Αρχιεπισκόπου, που απορρέει από το τρισσόν αξίωμα του Χριστού (προφητικό, ιερατικό και βασιλικό), και συγκεκριμένα από το βασιλικό αξίωμα, διακρίνεται σε εξουσία επί προσώπων και σε εξουσία επί πραγμάτων. Δε δύναται όμως να λειτουργήσει αυτοτελώς, αλλά ως πρόεδρος του Μητροπολιτικού Συμβουλίου που λαμβάνει τις αποφάσεις. Σε ζητήματα ελέγχου των οργανωτικών υποδιαρέσεων της Αρχιεπισκοπής, όπως είναι οι ενορίες και τα ιδρύματα, συμπράττει με το Μητροπολιτικό Συμβούλιο (Τρομπούκης, 2009).

³⁷ Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος, Νόμος 590/1977, Κεφάλαιο Η΄, Περί των αρμοδιοτήτων και των καθηκόντων των Αρχιερέων, Άρθρο 29, παρ.2

³⁸ Η Ανώτατη Εκκλησιαστική Αρχή της Εκκλησίας της Ελλάδος, η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας, (Ι.Σ.Ι.) αποφαινεται επί παντός ζητήματος αφορώντος εις την Εκκλησίαν (Άρθρον 4). Ασκεί την ανωτάτην εποπτείαν και τον έλεγχον επί των πράξεων των Αρχιερέων, των διοικητικών οργάνων της Εκκλησίας, ως και των επιμέρους Εκκλησιαστικών νομικών προσώπων, κατά τας κειμένας Διατάξεις (Άρθρον 4, στ). Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος (Δ.Ι.Σ.) της Εκκλησίας της Ελλάδος, ως διαρκές διοικητικόν όργανον της Εκκλησίας (Άρθρον 9), με πρόεδρον τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνων (Άρθρον 7) μεριμνά περί του κατά Χριστόν βίου του Ορθοδόξου πληρώματος και λαμβάνει περί αυτού πρόνοιαν του κηρύγματος του Θεού λόγου, δια κατηχητικών σχολείων (Άρθρον 9, ζ). Υπάρχει η Συνοδική Επιτροπή επί της χριστιανικής αγωγής της νεότητος (Κεφάλαιον Δ΄, *Περί των Συνοδικών Επιτροπών*, άρθρον 10), που διαθέτει γνωμοδοτική αρμοδιότητα για ζητήματα που άπτονται του αντικειμένου της.

2.3.2. Το Μητροπολιτικό Συμβούλιο της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών και ο ρόλος του στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της Ι.Α.Α.

Στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών συστήνεται Μητροπολιτικό Συμβούλιο, που αποτελεί το συλλογικό όργανο διοικήσεως του νομικού προσώπου της³⁹. Το Μητροπολιτικό Συμβούλιο, έως τη θέσπιση του νέου Κανονισμού της Ι.Σ. της Εκκλησίας της Ελλάδος, υπ' αριθ. 263/2014 (ΦΕΚ Α' 272-29.12.2014) *Περί συγκροτήσεως αρμοδιοτήτων και λειτουργίας των Μητροπολιτικών Συμβουλίων των Ιερών Μητροπόλεων της Εκκλησίας της Ελλάδος*, έχει εννέα μέλη και απαρτίζεται:

1. Από τον οικείο Αρχιερέα ή τον νόμιμο αναπληρωτή του ως Πρόεδρο.
2. Έναν Πρωτοδίκη του Πρωτοδικείου της έδρας της Μητρόπολης, που ορίζεται με τον αναπληρωτή του σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις.
3. Το Δημόσιο Ταμία της έδρας της Μητρόπολης ή τον νόμιμο αναπληρωτή του.
4. Δύο κληρικούς που εκλέγονται με μυστική ψηφοφορία με ισάριθμους αναπληρωματικούς από το σύνολο των κληρικών της περιφέρειας της οικείας Μητρόπολης μεταξύ των κληρικών αυτών.
5. Τέσσερα λαϊκά μέλη που εκλέγονται με μυστική ψηφοφορία με ισάριθμα αναπληρωματικά από το σύνολο των λαϊκών μελών των Εκκλησιαστικών Συμβουλίων της οικείας Μητρόπολης μεταξύ των μελών αυτής. Τα αιρετά μέλη του Μητροπολιτικού Συμβουλίου της Αρχιεπισκοπής Αθηνών αναδεικνύονται από σώμα εκλεκτόρων, που αποτελείται από ένα μέλος των εκλεγμένων λαϊκών μελών κάθε Εκκλησιαστικού Συμβουλίου των Μητροπόλεων αυτών, που υποδεικνύεται με τον αναπληρωτή του και από τα εκλεγμένα τακτικά λαϊκά μέλη του οικείου Εκκλησιαστικού Συμβουλίου. Τα αναπληρωματικά μέλη μετέχουν στην περίπτωση που δεν υπάρχουν, απουσιάζουν, ή κωλύονται τα αντίστοιχα τακτικά μέλη⁴⁰.

Σύμφωνα με τον νέο κανονισμό υπ' αριθ. 263/2014 (ΦΕΚ Α' 272-29.12.2014) της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, *Περί συγκροτήσεως, αρμοδιοτήτων και λειτουργίας των Μητροπολιτικών Συμβουλίων των Ι. Μητροπόλεων της Εκκλησίας της Ελλάδος*, στην Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών συνίσταται Μητροπολιτικό Συμβούλιο αποτελούμενο από:

³⁹ Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος, Νόμος 590/1977, Κεφάλαιο Θ', *Περί των Μητροπολιτικών Συμβουλίων*, Άρθρον 35, παρ. 1.

⁴⁰ Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος, Νόμος 590/1977, Κεφάλαιο Θ', *Περί των Μητροπολιτικών Συμβουλίων*, άρθρο 35, παρ.1).

1. Εκ του οικείου Αρχιερέως, ως Προέδρου, ή του νομίμου αυτού αναπληρωτού.
2. Ενός δικηγόρου, μέλους του Δικηγορικού Συλλόγου της περιφέρειας της οικείας Ι. Μητροπόλεως ή συνταξιούχου δικαστικού λειτουργού.
3. Ενός κατόχου πτυχίου ή μεταπτυχιακού τίτλου Σχολής Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε.Ι., της ημεδαπής με κατεύθυνση οικονομικών επιστημών ή ισοτίμου πτυχίου αντίστοιχης ειδικότητας της αλλοδαπής, αμφοτέρων των ως άνω οριζομένων μετά των αναπληρωτών αυτών υπό του Αρχιερέως.
4. Δύο εφημερίων και δύο εκκλησιαστικών συμβούλων οριζομένων μετά των αναπληρωτών των υπό του επιχωρίου Μητροπολίτου εκ των εφημερίων και των εκκλησιαστικών συμβούλων εξ οιασδήποτε των Ενοριών της Μητροπόλεως.

Το Μητροπολιτικό Συμβούλιο, όσον αφορά τη διοικητική εποπτεία των οργανωτικών υποδιαιρέσεων της Αρχιεπισκοπής, όπως είναι τα εκκλησιαστικά ιδρύματα, :

- Εγκρίνει όλες τις αποφάσεις των Εκκλησιαστικών Συμβουλίων των Ενοριών (Άρθρον 12, παρ. 1, κανονισμού 8/1979).
- Ασκει όλες τις ειδικώς προβλεπόμενες αρμοδιότητες κατά τους κατ' άρθρον 46 παρ.2 Κ.Χ. εκδιδόμενους κανονισμούς διοικήσεως, ελέγχου, διαφυλάξεως και καταγραφής λογιστικής διαχειρίσεως, αναθέσεως, εκπονήσεως και διενέργειας έργων, μελετών, προμηθειών και υπηρεσιών, εκποιήσεως και εκμισθώσεως και αξιοποιήσεως της περιουσίας της οικείας Ιεράς Μητροπόλεως ή των εκκλησιαστικών νομικών προσώπων του άρθρου 1 παρ.4 του Νόμου 590/1977, τα οποία ανήκουν εις την κατά τόπον δικαιοδοσία της Ι. Αρχιεπισκοπής.
- Εγκρίνει, τροποποιεί ή απορρίπτει τους Προϋπολογισμούς των ενοριών της Ιεράς Μητροπόλεως και ελέγχει τους Απολογισμούς τους και αναγράφει υποχρεωτικά στους Προϋπολογισμούς των ανωτέρω νομικών προσώπων τις τυχόν (παραλειφθείσες) νόμιμες χρηματικές υποχρεώσεις τους (άρθρα 10, παρ.1, 11, παρ.1,4 Κανονισμού 8/1979).
- Αποφασίζει περί του καθορισμού του Ενοριακού Ναού της Ενορίας (άρθρο 36 παρ.4 Κ.Χ.).
- Εγκρίνει, τροποποιεί ή απορρίπτει άπασας τας πράξεις των Εκκλησιαστικών Συμβουλίων, οι οποίες υποχρεωτικώς αποστέλλονται προς το Μητροπολιτικό Συμβούλιο προς έγκριση (άρθρο παρ.1 Κανονισμού 8/1979).

Το Μητροπολιτικό Συμβούλιο προσκαλείται σε συνεδρίαση υπό του Προέδρου ή του νομίμου αναπληρωτού του και συνεδριάζει στην έδρα της Ιεράς Μητροπόλεως⁴¹. Συγκαλείται τακτικώς μίαν φοράν ανά δίμηνο και εκτάκτως όσες φορές κρίνει ο Πρόεδρος του⁴². Οι αποφάσεις του Μητροπολιτικού Συμβουλίου λαμβάνονται με φανερή ψηφοφορία και με την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών. Αν δεν καθίσταται δυνατός ο σχηματισμός της πλειοψηφίας, η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται ωσότου σχηματισθεί απόλυτη πλειοψηφία με την υποχρεωτική προσχώρηση, σε κάθε ψηφοφορία, αυτών που υποστηρίζουν την ασθενέστερη γνώμη σε κάποια εκ των επικρατέστερων. Το μέλος το οποίον απέχει της ψηφοφορίας ή δίνει λευκή ψήφο, θεωρείται ότι δίνει αρνητική ψήφο⁴³.

2.3.3. Η Διεύθυνση Νεότητος της Ι.Α.Α.

Η οργάνωση και η λειτουργία του κατηχητικού τομέα της Ι.Α.Α. από το 1970 διεξάγεται υπό τη Διεύθυνση Νεότητος της Ι.Α.Α. και υπό του Γραφείου Νεότητος της Ι.Α.Α. Ιδρυτής και πρώτος διευθυντής της Διεύθυνσης Νεότητος της Ι.Α.Α. είναι ο Τιτουλάριος Επίσκοπος της Ι.Α.Α. και νυν Πανιερώτατος Μητροπολίτης Αχελώου κ. Ευθύμιος Στύλιος και ακολουθούν οι υπόλοιποι. Η Διεύθυνση Νεότητος αναλαμβάνει την κατήχηση των παιδιών, ενώ το Γραφείο Νεότητος την κατήχηση εφήβων. Η Ελληνική Πολιτεία παραχώρησε νομοθετική εξουσιοδότηση στην Εκκλησία της Ελλάδος προκειμένου να ρυθμίζει με κανονιστικές αποφάσεις, οι οποίες δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και αποκτούν νομοθετική ισχύ, εσωτερικά ζητήματα. Ωστόσο, δεν υπήρξε έως το 1987 κανονιστική απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος που να ρυθμίζει περί τα της σύστασης και λειτουργίας της Διεύθυνσης Νεότητος και του Γραφείου Νεότητος. Η νομική κάλυψη του οργανωτικού και λειτουργικού πλαισίου της κατηχητικής διακονίας παρέχονταν μέσω συνοδικών αποφάσεων της Δ.Ι.Σ., αποφάσεων του Αρχιεπισκόπου, εγκυκλίων και υπηρεσιακών σημειωμάτων.

⁴¹ ΦΕΚ Α' 272-29.12.2014, Άρθρο 3, παρ.1

⁴² Όπ.π.

⁴³ ΦΕΚ Α' 272-29.12.2014, Άρθρο 4, παρ.1

2.3.4. Το Ίδρυμα Νεότητας της Ι.Α.Α. και το Ίδρυμα Νεότητας και Οικογένειας

Στην Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών συνίσταται Ίδρυμα για την ποιμαντική της Νεότητας με την επωνυμία **Ίδρυμα Νεότητας Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών** το 1988 με τον Μακαριστό Αρχιεπίσκοπο κ.κ.Σεραφείμ Τίκα το 1988. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ιδίου ΦΕΚ, το Ίδρυμα έχει σαν σκοπούς του να παρέχει πληρέστερα και αρτιότερα οργανωμένες ευκαιρίες για την αναγέννηση της ενοριακής ζωής στον χώρο της νεολαίας, μέσα στην περιοχή της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών, να εμπνέει και να προωθεί τη δημιουργική συμβολή των νέων στην εκκλησιαστική ζωή των ενοριών της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών, τον ευαγγελισμό του λόγου του Θεού, τη λειτουργική και μυστηριακή ζωή, τον ενοριακό κοινοτικό βίο και να συμβάλλει σε αντίστοιχες κοινές προσπάθειες με νεολαίες άλλων Ιερών Μητροπόλεων και με διορθόδοξες νεανικές κινήσεις. Αυτά επιτυγχάνονται :

1) Στο Κεντρικό Ίδρυμα

α) με τη λειτουργία διάφορων φροντιστηρίων, για την επιμόρφωση των στελεχών και των επιμελητών των στελεχών των ενοριακών νεανικών εστιών, κληρικών και λαϊκών, όπως επίσης και φροντιστηρίων βυζαντινής και παραδοσιακής μουσικής, αγιογραφίας και λαϊκής τέχνης, της γλώσσας και άλλων πτυχών της λειτουργικής και πατερικής παραδόσεως, β) με την οργάνωση κατασκηνώσεων για τους νέους και τα παιδιά γ) για την έκδοση ειδικών εντύπων κατάλληλων για την ψυχαγωγία και την υγιή πνευματική ανάπτυξη των νέων και για την επιμόρφωση των στελεχών δ) με τη λειτουργία κέντρων επικοινωνίας για την επίλυση των οποιωνδήποτε προβλημάτων των νέων και ιδίως εκείνων που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικής επανεντάξεως (φυλακισμένων, αποφυλακισθέντων, κ.λπ. ε) με τη δημιουργία κέντρου αποκαταστάσεως ναρκομανών νέων και στ) με τη χρησιμοποίηση κάθε δυνατής μεθόδου για την ευόδωση των σκοπών του Ιδρύματος.

2) Σε κάθε ενορία

α) με τη λειτουργία Ενοριακών Νεανικών Εστιών (Ε.Ν.Ε) για εφήβους και νέους, β) με την παροχή ψυχαγωγίας και χριστιανικής μορφώσεως για παιδιά γ) με τη λειτουργία δανειστικών βιβλιοθηκών και εντευκτηρίων και την οργάνωση προβολών, παραστάσεων και μουσικών εκδηλώσεων δ) με τη διοργάνωση εκδρομών, ψυχαγωγικών και επιμορφωτικών ε) με την παροχή μέσων αθλήσεως των νέων και

των παιδιών και στ) γενικά με τη χρησιμοποίηση οποιωνδήποτε μέσων τα οποία βοηθούν στη διαποίμανση της νεότητας

Στο άρθρο 4 του συγκεκριμένου ΦΕΚ αναφέρει ότι το Ίδρυμα Νεότητας διοικείται από εννεαμελή Επιτροπή, που αποτελείται από τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών ως Πρόεδρο, τον υπ' αυτού οριζόμενο αναπληρωτή του ως Αντιπρόεδρο, τον Διευθυντή Νεότητας και άλλα έξι μέλη, εκ των οποίων τρεις κληρικοί και τρεις λαϊκοί εξ αμφοτέρων των φύλων, που διορίζονται από τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο. Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου είναι τριετούς θητείας και δύνανται να επανεκλεγούν. Κάθε μέλος το οποίο αποχωρεί για οποιανδήποτε αιτία αντικαθίστανται από άλλο μέλος με απόφαση του Αρχιεπισκόπου και για το χρονικό διάστημα μέχρι τη λήξη της θητείας των υπολοίπων μελών του Δ.Σ. Στο Διοικητικό Συμβούλιο συμμετέχει αυτοδικαίως ως εισηγητής ο Γραμματέας της Διεύθυνσης Νεότητας, χωρίς όμως δικαίωμα ψήφου, εκτός και εάν έχει ορισθεί ως τακτικό μέλος του Δ.Σ.

Το Διοικητικό Συμβούλιο συνέρχεται τακτικά, κάθε τρίμηνο και έκτακτα μετά από πρόσκληση του Προέδρου ή αίτηση τριών τουλάχιστον μελών του Διοικητικού Συμβουλίου. Για την ύπαρξη απαρτίας πρέπει να παρευρίσκονται ο Πρόεδρος ή με εντολή του ο Αντιπρόεδρος και τέσσερα τουλάχιστον μέλη του Δ.Σ. Το Διοικητικό Συμβούλιο αποφασίζει με σχετική πλειοψηφία των παρόντων μελών. Σε περίπτωση ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του Προέδρου. Το Διοικητικό Συμβούλιο αποφασίζει για κάθε υπόθεση που αφορά τη συγκρότηση και τη λειτουργία του Ίδρυματος Νεότητας⁴⁴. Ειδικότερα :

- α) Ασκήει δια μέσου του Προέδρου και δι' οποιουδήποτε μέλους το οποίο ορίζεται γι' αυτό την εποπτεία στις Ενοριακές Νεανικές Εστίες, σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Νεότητας της Αρχιεπισκοπής Αθηνών.
- β) Αναθέτει τον έλεγχο των Ενοριακών Εστιών κ.λπ. σε ειδικούς ελεγκτές.
- γ) Μελετά και αποφασίζει διάφορα μέτρα για την ενίσχυση και ευόδωση των σκοπών του Ίδρυματος.
- δ) Καταρτίζει τον ετήσιο Προϋπολογισμό των εσόδων και εξόδων του Ίδρυματος.
- ε) Ορίζει από τα μέλη του τριμελή εξεταστική επιτροπή του ετήσιου Απολογισμού του Ίδρυματος.

⁴⁴ ΦΕΚ Β/27/28-1-1988

στ) Αποφασίζει για οποιαδήποτε πρόσληψη προσωπικού, τόσο στο Ίδρυμα Νεότητας, όσο και στις Ενοριακές Νεανικές Εστίες⁴⁵.

Το ίδιο Φ.Ε.Κ. ορίζει ότι για την εκπλήρωση των σκοπών του Ίδρύματος Νεότητας σε κάθε Ενορία δημιουργείται Νεανική Εστία. Κάθε Ενοριακή Νεανική Εστία δεν έχει δική της νομική προσωπικότητα και διοικείται από επταμελή Διοικητική Επιτροπή που συγκροτείται κάθε τριετία και αποτελείται από έναν Εφημέριο ως Πρόεδρο, ένα μέλος του Εκκλησιαστικού Συμβουλίου της Ενορίας και πέντε ενορίτες και από τα δύο φύλα, που επιλέγονται από τον Πρόεδρο της Ενοριακής Νεανικής Εστίας.

Ο Εφημέριος–Πρόεδρος είναι ένας από τους Εφημέριους που υπηρετούν στην Ενορία και διορίζονται από τον Αρχιεπίσκοπο. Τα υπόλοιπα μέλη της Διοικητικής Επιτροπής διορίζονται από το Ίδρυμα Νεότητας της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών, από κατάλογο που υποβάλλει ο Εφημέριος-Πρόεδρος και στον οποίο περιλαμβάνεται διπλάσιος αριθμός υποψηφίων. Ο Πρόεδρος και τα μέλη της Διοικητικής Επιτροπής δύνανται να αντικατασταθούν και πριν από τη λήξη της τριετίας, είτε κατόπιν αποφάσεως του Αρχιεπισκόπου είτε κατόπιν οικειοθελούς παραιτήσεως τους. Στη Διοικητική Επιτροπή δύνανται να επαναδιορισθούν τα ίδια μέλη.

Συνεχίζοντας στο ίδιο ΦΕΚ (άρθρο 16) αναφέρεται ότι η Διοικητική Επιτροπή κάθε Ενοριακής Νεανικής Εστίας προτείνει στο Ίδρυμα Νεότητας της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών και τις προσλήψεις του προσωπικού της Ενοριακής Νεανικής Εστίας, όπως του Ειδικού Γραμματέα, Επιμελητή κ.λπ. Οι διορισμοί των ως άνω προσώπων πραγματοποιούνται από το Ίδρυμα Νεότητας της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών με το οποίο τελούν σε εργασιακή υπαλληλική σχέση ιδιωτικού δικαίου. Όσο είναι δυνατόν, πρέπει να έχει συνεργασία με όλους τους κοινωνικούς, εκπαιδευτικούς και άλλους φορείς της περιοχής δράσεως, όταν αυτό αποβαίνει σε πνευματικό όφελος των νέων και των παιδιών.

2.3.5. Το Ίδρυμα Νεότητας και Οικογένειας της Ι.Α.Α.

Το Εκκλησιαστικό Ίδρυμα με την επωνυμία «Ίδρυμα Νεότητας και Οικογένειας Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών» που συστάθηκε με την υπ' αριθμ. 239716-12-1987 κανονιστικής απόφασης του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ.Ιερωνύμου, μετονομάστηκε σε «Εκκλησιαστικό Ίδρυμα Νεότητας και Οικογένειας

⁴⁵ Οπ.π.

Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών» (ΦΕΚ 527/Β/2016), σύμφωνα με τις διατάξεις του Καταστατικού-Κανονισμού του. Διέπεται από τις διατάξεις του προαναφερόμενου Κανονισμού, αποτελεί αυτοτελές νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, για την ποιμαντική της Νεότητας και της Οικογένειας, καθώς και την ηθική και υλική ενίσχυση τους. Επικουρεί το έργο της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών και υπάγεται στο έργο της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών.

Στο Εκκλησιαστικό Ίδρυμα Νεότητας Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών εντάσσονται : 1. Το Γραφείο Νεότητας της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών 2. Το Ίδρυμα Ψυχο-κοινωνικής Αγωγής και Στήριξης «Διακονία». 3. Η Διεύθυνση Ποιμαντικής Γάμου και Οικογένειας.4. Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Αγωγής και Ευαισθητοποίησης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών και 5. Η Υπηρεσία Γυναικείων Θεμάτων της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών.

Το Ίδρυμα Νεότητας και Οικογένειας της Ι.Α.Α. έχει στενή συνεργασία με το το Ίδρυμα Ποιμαντικής Επιμορφώσεως της Ι.Α.Α., το οποίο είναι ένα Επιμορφωτικό και Ερευνητικό Εκκλησιαστικό Ίδρυμα της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Πρόεδρος του Ι.Π.Ε. είναι ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερόνυμος και Διευθυντής ο αιδεσιμολογιώτατος πρωτοπρεσβύτερος π.Αδαμάντιος Αυγουστήδης, Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α., ψυχίατρος, Γενικός Αρχιερατικός Επίτροπος της Ι.Α.Α. Το Ι.Π.Ε. συνεστήθη το 2009 διά της υπ' αριθμ. 1631/896/28-5-2009 Αποφάσεως της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος⁴⁶, και κατέστη Αυτόνομο Εκκλησιαστικό Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα δια της υπ' αριθμ. 22/Διεκπ.128/14-1-201.

Οι δραστηριότητες του Ιδρύματος στοχεύουν:

- στην ποιμαντική, θεολογική και πρακτική κατάρτιση των υποψηφίων προς χειροτονία και του ιερατικού ζεύγους, την εν γένει επιμόρφωση των κληρικών και τη συνεχή ενημέρωσή τους για τις κοινωνικές, πολιτισμικές, τεχνολογικές, θρησκευτικές και πνευματικές εξελίξεις,
- στη μελέτη, προώθηση και στήριξη της Ορθοδόξου Παραδόσεως και του Ελληνοχριστιανικού πολιτιστικού και πνευματικού πλούτου, • στη διοργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων, εργαστηρίων πρακτικής άσκησης, καθώς και ερευνητικών προγραμμάτων επί ποιμαντικών, θρησκευτικών, πολιτιστικών και κοινωνικοπολιτικών θεμάτων,

⁴⁶ ΦΕΚ Β' 1011

- στην προσφορά επιστημονικής εποπτείας και την υποστήριξη των στελεχών και των διαφόρων ποιμαντικών και διοικητικών δομών,
- στην εκπόνηση ή την εποπτεία και υποστήριξη ειδικών μελετών, σχετικών προς όλους τους προαναφερθέντες τομείς δραστηριοτήτων (Επιμορφώσεως, 2019)

2.3.6. Σύνοψη

Η Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών, ως προς τη νομική της σχέση με το ελληνικό κράτος, αποτελεί ένα Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Η οργάνωση, διοίκηση και η λειτουργία της διεξάγεται από τον Αρχιεπίσκοπο και το Μητροπολιτικό Συμβούλιο. Δεν υπήρξε έως το 1987 κανονιστική απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος που να ρυθμίζει τα περί της σύστασής και λειτουργίας της Διεύθυνσης Νεότητας και του Γραφείου Νεότητας. Το 1988 συστήνεται επίσημα το Ίδρυμα Νεότητας με ΦΕΚ, στο οποίο αναφέρονται τα περί της σύστασης, οργάνωσης και λειτουργίας του. Το 2016 το ίδρυμα Νεότητας μετονομάζεται σε Ίδρυμα Νεότητας και Οικογενείας της Ι.Α.Α. Στο πλαίσιο της παρούσης έρευνας κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί, διάκριση των στόχων μιας οργάνωσης, σύμφωνα με την Διοικητική Επιστήμη. Για την Διοικητική Επιστήμη λοιπόν, η οργάνωση έχει θεσμικούς ή επίσημους και λειτουργικούς ή πραγματικούς στόχους. Οι θεσμικοί στόχοι αφορούν στην αποστολή και στο όραμα της οργάνωσης, ενώ οι πραγματικοί αναφέρονται σε συγκεκριμένα αποτελέσματα και χρονοδιαγράμματα, που δεσμεύουν τα μεσαία και κατώτερα στελέχη της οργάνωσης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΤΟΧΟΘΕΣΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΒΩΝ ΑΠΟ ΤΟ 1974 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΙΕΡΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΘΗΝΩΝ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζονται όλα τα στάδια της ερευνητικού σχεδιασμού της εργασίας. Ξεκινώντας, στον σχεδιασμό της έρευνας αποτυπώνονται η μεθοδολογία της και περιγράφονται τα στάδια κατάρτισης του ερευνητικού σχεδίου μέχρι την ολοκλήρωση του. Αρχικά, παρουσιάζονται οι λόγοι επιλογής της εν λόγω ερευνητικής μεθοδολογίας και καταγράφονται ζητήματα δεοντολογικά καθώς και αξιοπιστίας σε κάθε φάση της έρευνας, με στόχο πάντοτε την προστασία των εμπλεκόμενων μερών. Καταγράφονται τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή, παραγωγή και ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων, ειδικότερα του μεθοδολογικού εργαλείου της συνέντευξης. Επιχειρείται σε αυτό το κεφάλαιο της εργασίας να δοθεί μία ολοκληρωμένη και σαφής εικόνα των σταδίων της ερευνητικής πορείας, συνδεδεμένη πάντοτε με τους σκοπούς της διπλωματικής εργασίας.

3.1. Η θεματική ανάλυση και οι λόγοι επιλογής της ως ποιοτικής μεθοδολογίας.

Σε μια ερευνητική διαδικασία, η γενική ιδέα της “καταλληλότητας για τον σκοπό” είναι αυτή, η οποία καθοδηγεί το ερευνητικό πλάνο (Cohen, Manion, & Morrison, 2007, σ. 117). Οι σκοποί της έρευνας ουσιαστικά καθορίζουν πώς αυτή θα σχεδιαστεί και ποια μεθοδολογία θα επιλεγεί. Βάση για τον σχεδιασμό και την κατάρτιση του σχεδίου της έρευνας αποτελεί η πεποίθηση ότι δεν υπάρχει μία «γνώση» για τον κόσμο, αλλά πολλές και διαφορετικές οπτικές. Η γνώση κατασκευάζεται και δομείται μέσα από την εμπειρία και την αλληλεπίδραση με το κοινωνικό περιβάλλον. Αυτό που αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος δεν είναι «ποτέ ευθεία ανάκλαση των συνθηκών περιβάλλοντος. Ο λόγος του ανθρώπου είναι ένα κοινωνικά κατασκευασμένο σύστημα νοήματος»(Willig, 2013, σ. 44; Phillips & Jorgensen, σ. 23).

Στη συγκεκριμένη συστηματική ερευνητική προσπάθεια, η «θεματική ανάλυση» αποτελεί την ιδανική ερευνητική ποιοτική προσέγγιση για τη συλλογή, την παραγωγή και την ανάλυση δεδομένων. Η θεματική ανάλυση είναι μια μέθοδος ποιοτικής μεθοδολογίας που χαρακτηρίζεται ως μια “εύχρηστη μέθοδος” για έναν νέο ερευνητή,

«καθώς περιέχει βασικές δεξιότητες που είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για τη διεξαγωγή εξειδικευμένων προσεγγίσεων ποιοτικής ανάλυσης. Είναι μια μέθοδος εντοπισμού, περιγραφής, αναφοράς και θεματοποίησης επαναλαμβανόμενων θεματικών μοτίβων»(Ισαρη & Πουρκός, 2015, σσ. 116-117; Willig, 2013, σ. 153). Είναι μία από τις συνηθέστερες προσεγγίσεις ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων. Επομένως, τα δεδομένα που θα προκύψουν μέσα από συγκεκριμένα εργαλεία που θα παρουσιαστούν παρακάτω, μπορούν να τύχουν μιας συστηματικής ταξινόμησης, επεξεργασίας και περιγραφής από τη συγκεκριμένη μέθοδο (Bryman, 2017, σ. 633).

Η διατύπωση του τίτλου της εργασίας προέκυψε από τον ερευνητικό σκοπό να αναδείξει το πλαίσιο παραγόντων που στοιχειοθετούν τον μηχανισμό της στοχοθεσίας κατήχησης παιδιών και εφήβων των Διευθυντών Νεότητας από το 1974 μέχρι σήμερα. Η συγκεκριμένη διάρκεια, από το 1974 δηλαδή και μετά, είναι ένα μεγάλο χρονικό πλαίσιο που δύναται να δώσει μια πιο ολοκληρωμένη και ξεκάθαρη εικόνα του αποτυπώματος της ποιμαντικής πρακτικής της Ι.Α.Α., στην κατήχηση παιδιών και εφήβων. Το 1974, ως γνωστόν, αποτελεί μια σημαντική χρονιά για τη σημερινή ιστορία του ελληνικού κράτους. Αποτελεί την έναρξη της μεταπολιτευτικής περιόδου. Προηγουμένως υπήρξε η Απριλιανή Δικτατορία (1967-1974), η οποία αποτελεί την τυπικότερη μορφή απολυταρχικού καθεστώτος που έδρασε στον ελλαδικό χώρο, αλλά και σε όλη την Ευρώπη κατά τον εικοστό αιώνα⁴⁷. Η μεταπολίτευση αποτέλεσε ένα ιδιαίτερο τοποχρονικό πλαίσιο της Ελλάδας μέσα στο οποίο ζυμώθηκαν οι νέες πολιτικές, πολιτειακές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές αλλαγές (Βούλγαρης, 2002, σ. 28; Μακρυδημήτρης, 2013, σ. 110). Αναντίρρητα λοιπόν, και ο εκκλησιαστικός χώρος, δεν έμεινε ανέπαφος από τις τρέχουσες πολιτικές εξελίξεις. Μετά τον αρχικό σκοπό της έρευνας, σειρά είχαν τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία ήταν τα εξής:

Τα συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα υπήρξαν ανιχνευτές για την επιλογή των κατάλληλων ερευνητικών εργαλείων, καθώς και για τη δημιουργία του ερωτηματολογίου στην επόμενη φάση του ερευνητικού σχεδιασμού. Η παρούσα έρευνα εστίασε στους λόγους που προαναφέρθηκαν, στις απαντήσεις των τεσσάρων διευθυντών του Ιδρύματος Νεότητας, ως μια πρώτη εικόνα στο “οικοδόμημα” της διαμόρφωσης και της λειτουργικοποίησης στόχων κατήχησης στην Ι.Α.Α. Θα πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι υπάρχει αδυναμία της συγκεκριμένης μεθοδολογίας

⁴⁷ Ιστορία του ελληνικού έθνους, Σύγχρονός Ελληνισμός από το 1941 έως το τέλος του αιώνα .ΙΣΤ', σ. 260

προκειμένου αυτή να οδηγήσει σε μια κατηγορηματική δήλωση όπως: «αυτοί οι παράγοντες κατασκευάζουν τη στοχοθεσία των Διευθυντών Νεότητας της Ι.Α.Α.». Η αρχική επιστημολογική θέση της έρευνας, ότι υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί τρόποι κατασκευής της κοινωνικής πραγματικότητας και ότι ο αληθινός κόσμος δεν μπορεί να ερμηνευτεί άπαξ, βοήθησε στο να παρέχει μια “ομπρέλα” ασφαλείας στην έρευνα. Όπως επίσης και η σημασία της προσωπικής αναστοχαστικότητας της ερευνήτριας, που αποτελεί ξεχωριστό στάδιο περιγραφής στο ερευνητικό πλάνο. Και αυτό γιατί τα κίνητρα και το προσωπικό ενδιαφέρον της ερευνήτριας αποτελούν τις συνθήκες που πλαισιώνουν και μάλιστα διαμορφώνουν αναπότρεπτα όλη τη διαδικασία της έρευνας, και των ευρημάτων της, από την αποκωδικοποίηση των δεδομένων μέχρι την ανάλυση, την ερμηνεία των θεμάτων καθώς και την παρουσίασή τους.

3.2. Δεοντολογικά ζητήματα

Στη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκαν ως εργαλεία συλλογής πληροφοριών η αναζήτηση στο Ιστορικό Αρχείο της Εκκλησίας της Ελλάδας, στο Αρχείο του Ιδρύματος Νεότητας και Οικογένειας της Ι.Α.Α. καθώς και οι συνεντεύξεις των Διευθυντών Νεότητας της Ι.Α.Α. Στην αρχική φάση του ερευνητικού σχεδίου, η ερευνήτρια θεώρησε ότι θα έπρεπε να αναζητήσει κάποιες ιστορικές πληροφορίες σχετικές με το Ίδρυμα Νεότητας της Αρχιεπισκοπής στο Ιστορικό Αρχείο της Εκκλησίας της Ελλάδος. Κατόπιν της αιτήσεώς της στο Συνοδικό Μέγαρο της Εκκλησίας της Ελλάδος τον Σεπτέμβριο του 2016, ακολούθησε έγκριση από την Δ.Ι.Σ. με την απόφαση 2142/ Αρ.πρωτ.4227/11-10-2016. Τον Οκτώβριο του 2016 , στο Ίδρυμα Νεότητας και Οικογενείας έγινε μια πρώτη επαφή με το αρχειακό υλικό, σχετικά με τις θητείες, τις εγκυκλίους, τα εγκύκλια σημειώματα των Αρχιεπισκόπων και των προηγούμενων Διευθ.Νεότ., που θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμες για την εύρεση χρήσιμων πληροφοριών. Αυτό πραγματοποιήθηκε κατόπιν προφορικής άδειας από τον Διευθ. Νεοτ. της Ι.Α.Α. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί η αμέριστη συμπαράσταση, το πλατύ χαμόγελο και η ειλικρινής εμπιστοσύνη εκ μέρους του Διευθ. Νεότ. Και Οικογένειας Πανοσιολογιωτάτου Αρχιμανδρίτου κ.Συμεών Βενετσιάνου και των υπαλλήλων του Ίδρ. Νεοτ., οι οποίοι όλες τις ημέρες της έρευνας τον Νοέμβριο του 2016 έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε οποιαδήποτε ερώτηση και απορία της ερευνήτριας.

Δεν προέκυψαν δεοντολογικά ζητήματα όσον αφορά στις συνεντεύξεις των τεσσάρων Διευθ. Νεότητας της Ι.Α.Α. Η ερευνήτρια προσπάθησε όχι μόνον να

προστατεύσει από ηθικές βλάβες τους συμμετέχοντες, αλλά και να επιφέρει θετικά αποτελέσματα για αυτούς, μέσα από την ανάλυση και παρουσίαση των δεδομένων. Όσον αφορά στη μοναδική προφορική συνέντευξη που έγινε με τον Πανιερώτατο Μητροπολίτη κ. Ευθύμιο Στύλιο, αυτή πραγματοποιήθηκε μετά από ενήμερη συγκατάθεσή του μέσω υπαλλήλου του Ι.Π.Ε. και ενημερώνοντάς τον ότι θα έχει πλήρη επίγνωση της ερευνητικής διαδικασίας και των στόχων της έρευνας. Στους τρεις Διευθ. Νεοτ., το ερωτηματολόγιο της συνέντευξης απεστάλη μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Με τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου κ. Ιερόθεο, πραγματοποιήθηκε τηλεφωνική επαφή για την αποδοχή της συμμετοχής του στην έρευνα, τον Μάιο του 2019. Συγκεκριμένα, μετά από τηλεφωνική επικοινωνία με τον πρωτοσύγγελο της Μητροπόλεως, ο οποίος διαβεβαίωσε την ερευνήτρια ότι θα μεταβιβάσει το αίτημα στον Μητροπολίτη, όπως και έγινε. Κατόπιν απεστάλη το ερωτηματολόγιο της συνέντευξης καθώς και σχετικό κείμενο με τη διαβεβαίωση για την πλήρη επίγνωση του συνεντευξιαζόμενου στην ερευνητική διαδικασία, στη συλλογή και στην ανάλυση των πληροφοριών. Το ίδιο επαναλήφθηκε και στους άλλους δύο Διευθ. Νεοτ. Της Ι.Α.Α. με τους οποίους έγινε τηλεφωνική επικοινωνία και παρουσίαση των στόχων της έρευνας καθώς και διαβεβαίωση για την πλήρη επίγνωση και ενημέρωση τους για την πορεία της ερευνητικής διαδικασίας, την ανάλυση και παρουσίαση των ευρημάτων.

3.3. Ταυτότητα και δείγμα της Έρευνας

Η επιλογή του θέματος έγινε μετά από παρότρυνση της ερευνήτριας από έναν ιερέα Νεότητας της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, με αξιοπρόσεκτη παρουσία και προσφορά στα κατηχητικά δρώμενα της εν λόγω εκκλησιαστικής περιφέρειας. Ύστερα από μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας, σχετικά με θέματα κατήχησης παιδιών και εφήβων στην Ελλάδα, έγινε οριστικοποίηση του θέματος τον Απρίλιο του 2016, και επιλέχθηκε ως αντικείμενο μελέτης η στοχοθεσία της κατήχησης παιδιών και εφήβων στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών. Συγκεκριμένα, οι Διευθ. Νεοτ. θα έδιναν μια εικόνα για το πώς κατασκευάζεται, ποιοι παράγοντες και μέσα «κτίζουν» αυτό το «μοντέλο» στοχοθεσίας από το 1974 μέχρι σήμερα. Το ερευνητικό ενδιαφέρον προέκυψε και για έναν ακόμα λόγο. Δεν έχει υπάρξει στο παρελθόν καμία έρευνα όσον αφορά στη μελέτη του τομέα Νεότητας μιας τόσο μεγάλης Μητροπόλεως, όπως είναι η Αρχιεπισκοπή Αθηνών.

Ο καταρτισμός του σχεδίου υπήρξε κοπιώδης, που αντισταθμίστηκε όμως από την εγκάρδια συναίνεση των συμμετεχόντων, που φάνηκε ότι με χαρά θα συμμετείχαν σε μια τέτοια ερευνητική ενέργεια. Ο καταρτισμός του ερωτηματολογίου υπήρξε ίσως το δυσκολότερο στάδιο της έρευνας, εφόσον θα έπρεπε να συνδέεται με τον σκοπό και τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας. Η οριστικοποίηση του ερωτηματολογίου άργησε να πραγματοποιηθεί λόγω της παραμονής της ερευνήτριας στην Κρήτη για επαγγελματικούς λόγους. Εν τέλει οριστικοποιήθηκε τον Μάιο του 2017.

Η πρώτη συνέντευξη πραγματοποιήθηκε με τον μοναδικό συνεντευξιαζόμενο αρκετές μέρες νωρίτερα και χρειάστηκε επιβεβαίωση μια ημέρα πριν. Ο Πανιερώτατος Μητροπολίτης Αχελώου κ. Ευθύμιος επιλέχθηκε γιατί ήταν ο πρώτος Διευθυντής της Νεότητας της Ι.Α.Α. και η ερευνήτρια, θεώρησε σκόπιμο να πάρει μέρος στην έρευνα, αν και η θητεία του έληξε το 1973. Η ημερομηνία που είχε οριστεί αναβλήθηκε, διότι στην επικοινωνία που έγινε μια μέρα νωρίτερα, ο πανιερώτατος Μητροπολίτης Αχελώου κ. Ευθύμιος Στύλιος, έπρεπε να εισαχθεί για επείγουσες ιατρικές εξετάσεις. Κατόπιν συνεννοήσεως με έναν υπάλληλο του Ιδρύματος Ποιμαντικής Επιμόρφωσης της Ι.Α.Α., ορίστηκε νέα ημερομηνία συνέντευξης για τις 4/7/2017, όπως και έγινε. Προηγουμένως υπήρξε τηλεφωνική επικοινωνία για επιβεβαίωση της συνάντησης. Η συνέντευξη παραχωρήθηκε στην οικία του πανιερωτάτου Επισκόπου, συνοδεία του υπαλλήλου της Αρχιεπισκοπής. Σε αυτό το σημείο κρίνεται αναγκαίο να επισημανθεί ότι λόγω του προχωρημένου της ηλικίας και των σοβαρών προβλημάτων υγείας, ο τρόπος διεξαγωγής της συνέντευξης περιελάμβανε την απλή καταγραφή των λιγοστών και ουσιαστικών λόγων του συμμετέχοντος ιερωμένου, χωρίς τη χρήση μαγνητοφώνου. Η αποδοχή του Μητροπολίτου Αχελώου να συμμετέχει στην παρούσα εργασία, αναδεικνύει για ακόμα μια φορά το μέγεθος του ενδιαφέροντός του για έναν τομέα στον οποίο έχει συνεισφέρει από πολλές πλευρές. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, μετά από κάθε ερώτηση, δίνονταν ο απαραίτητος χρόνος για να απαντήσει. Στις περισσότερες ερωτήσεις, οι απαντήσεις είχαν πολύ σύντομο περιεχόμενο, ενώ κάποιες ερωτήσεις είχαν μονολεκτικές απαντήσεις. Είναι πάντως σκόπιμο να τονιστεί η θέλησή και η αγάπη του να συμμετέχει στην συνέντευξη ακόμα με βεβαρυμένο ιστορικό υγείας.

Οι συνεντεύξεις των Πανοσολογιωτάτου Αρχιμανδρίτου κ. Συμεών Βενετσιάνου και Αιδεσιμολογιωτάτου πρωτοπρεσβύτερου κ.Αντωνίου Καλλιγέρη εστάλησαν μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου αντιστοίχως τον Απρίλιο του 2019 και τον Ιούλιο του 2017. Τους επόμενους μήνες απέστειλαν τις απαντήσεις τους. Η ερευνήτρια δεν

είχε σκοπό να πάρει συνέντευξη αρχικά από τον Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιερόθεο Βλάχο, λόγω του μεγάλου φόρτου της εργασίας του στη Μητρόπολη Ναυπάκτου. Τελικά, αποφάσισε να έρθει σε επικοινωνία με την Μητρόπολη Ναυπάκτου τον Ιούνιο του 2019. Επικοινωνήσε με τον πρωτοσύγγελο της Μητροπόλεως Ναυπάκτου, ο οποίος τη διαβεβαίωσε ότι θα μεταβιβάσει το μήνυμα της στον Σεβασμιώτατο Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου κ.Ιερόθεο. Κατόπιν απέστειλε το ερωτηματολόγιο και έλαβε ταχύτατα τις απαντήσεις, τον Ιούλιο του 2019, καθώς υπήρξε και τηλεφωνική επικοινωνία μαζί του. Επίσης, την κάλεσε για κάποιες διευκρινίσεις σχετικά με τις απαντήσεις του. Μετά και τις απαντήσεις του τελευταίου συμμετέχοντα, ξεκίνησε και η διαμόρφωση της τελικής ανάλυσης και εξαγωγής συμπερασμάτων.

3.4. Ερευνητικά εργαλεία της έρευνας - Πηγές-Μέσα συλλογής δεδομένων

Λαμβάνοντας υπ' όψιν το είδος των ερευνητικών ερωτημάτων της έρευνας και την θεματική ανάλυση ως μεθοδολογία της, χρησιμοποιήθηκε ως μέσο συλλογής των δεδομένων το ποιοτικό εργαλείο της συνέντευξης. Πηγές πληροφοριών είναι οι Διευθυντές Νεότητας, αρχειακό υλικό όσον αφορά στα πρόσωπα και στις θητείες, και τα ΦΕΚ του Ιδρύματος Νεότητος. Σημειώνεται ότι επειδή η έρευνα εστιάζεται στις απόψεις και πεποιθήσεις των τεσσάρων Διευθ.Νεότ., για την κατασκευή της στοχοθεσίας της κατήχησης της Ι.Α.Α. έγινε χρήση ποιοτικών εργαλείων για την ανάλυση και την εξαγωγή συμπερασμάτων. Επίσης, χρησιμοποιήθηκε η τριγωνοποίηση, ως τεχνική έρευνας που συνδυάζει δύο ή περισσότερα εργαλεία για την ενίσχυση της εγκυρότητας των ερευνητικών δεδομένων που προκύπτουν από αυτήν (Cohen, Manion, & Morrison, 2007, σ. 189). Όλα τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν βρίσκονταν μέσα στα πλαίσια της δεοντολογίας της έρευνας, εφ' όσον υπήρξε η πλήρης ενημέρωση, η συναίνεση και συγκατάθεση των συμμετεχόντων και όλων των εμπλεκόμενων στην ερευνητική προσπάθεια.

3.5. Συνέντευξη

Η συνέντευξη είναι μια ερευνητική μέθοδος, που χρησιμοποιείται συχνά στην ποιοτική έρευνα και θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι αποτελεί την πιο καθιερωμένη μέθοδο συλλογής ποιοτικών δεδομένων και πληροφοριών στις κοινωνικές επιστήμες (Ιωσηφίδης, 2008, σ. 53). Είναι «ένας ευέλικτος και προσαρμοστικός τρόπος να

μαθαίνουμε πράγματα» (Robson, 2010, σ. 323). Μία καλή συνέντευξη συνεπάγεται, ότι ο ερευνητής θα πρέπει να σχεδιάσει με κάθε λεπτομέρεια και προσοχή τη συνέντευξη, για να φέρει εις πέρας το ερευνητικό του εγχείρημα (Mason, 2011, σ. 83).

Το είδος της συνέντευξης που χρησιμοποιήθηκε είναι η ημιδομημένη συνέντευξη και αυτό γιατί υπάρχει περισσότερη ευελιξία ως προς το περιεχόμενο, τη διατύπωση και τη σειρά τους ανάλογα με τον ερωτώμενο. Με αυτόν τον τρόπο θεωρήθηκε ότι η ερευνήτρια μπορούσε να αποκτήσει το είδος των δεδομένων που απαντούν στα ερευνητικά ερωτήματα. Ενδιαφέρεται περισσότερο για το νόημα, το περιεχόμενο όσων πραγμάτων λέγονται και όχι πώς επιλέγει να εκφραστεί ο συνεντευξιζόμενος. Συνδυάζει τα χαρακτηριστικά μίας επίσημης συνέντευξης με μία ανεπίσημη συζήτηση.

Η έρευνα έχει ως σκοπό της να αναδείξει τα στοιχεία αυτά με τα οποία κατασκευάζεται το στοχοθετικό μοντέλο κατήχησης της Ι.Α.Α., λαμβάνοντας υπ' όψιν ένα βασικό πρόσωπο που συμμετέχει στη Διοίκηση της Αρχιεπισκοπής Αθηνών και καθορίζει με τον λόγο και τις ενέργειες του την ποιμαντική στοχοθεσία της κατήχησης παιδιών και εφήβων στην Ι.Α.Α. Η επιλογή των συμμετεχόντων έγινε με βάση την ιδιότητά τους ως Διευθυντές Νεότητας και Διευθυντές του Γραφείου της Ι.Α.Α, καθώς και την πολυετή θητεία τους στις εν λόγω Διευθύνσεις. Με την πολύτιμη βοήθεια και των υπαλλήλων του Ιδ.Νεότη. και Οικ. δε βρέθηκε ξεκάθαρο αρχείο για τις θητείες των Διευθυντών, από το 1974 μέχρι σήμερα. Ωστόσο τα ευρήματα δείχνουν ότι υπηρέτησαν στις θέσεις των Διευθυντών Διεύθυνσης και Διευθυντών Γραφείου Νεότητας της Ι.Α.Α. οι εξής :

- 1) Πανιερώτατος Μητροπολίτης Αχελώου κ.Ευθύμιος Στύλιος (1967-1973).
- 2) Μακαριστός Μητροπολίτης Θήρας κ.Παντελεήμων Ρίζος.
- 3) Μακαριστός Μητροπολίτης Κοζάνης κ. Αμβρόσιος Γιακαλής.
- 4) Μακαριστός Σερρών και Νιγρίτης κ.Μάξιμος Ξυδάς.
- 5) Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιερόθεος Βλάχος (1987-1995).
- 6) Επίσκοπος Νεοχωρίου κ. Παύλος Αθάνατος (1995-1998).
- 7) Πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης π. Συμεών Βενετσιάνος (1998-1999).
- 8) Αιδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρεσβύτερος π. Αντώνιος Καλλιγέρης (1999-2013).

9) Πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης π. Συμεών Βενετσιάνος (2013-σήμερα).

Δε βρίσκονται εν ζώη ο Μακαριστός Μητροπολίτης Θήρας κ. Παντελεήμων, ο Μακαριστός Σερρών και Νιγρίτης κ.Μάξιμος και ο Μακαριστός Μητροπολίτης Κοζάνης κ. Αμβρόσιος. Οι Διευθ. Νεότητας, οι οποίοι θα μπορούσαν να συμμετάσχουν στην έρευνα είναι πέντε. Δυστυχώς, αν και υπήρξε συνεχής και επίμονη προσπάθεια της ερευνήτριας να επικοινωνήσει με τον Θεοφιλέστατο Επίσκοπο Νεοχωρίου κ. Παύλο, αυτό κατέστη ανέφικτο. Την αδυναμία επικοινωνίας και τη βεβαίωση μη συμμετοχής στην έρευνα την επιβεβαίωσε και στενός συνεργάτης του Θεοφιλέστατου Επισκόπου κ. Παύλου. Επομένως οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι τέσσερις και είναι:

- 1) Πανιερώτατος Μητροπολίτης Αχελώου κ. Ευθύμιος Στύλιος (1967-1973)
- 2) Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιερόθεος Βλάχος (1987-1995)
- 3) Αιδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρεσβύτερος κ. Αντώνιος Καλλιγέρης (1999-2013)
- 4) Πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης κ. Συμεών Βενετσιάνος (1998-1999 και 2013-σήμερα)

Για λόγους ηθικής δεοντολογίας ενημερώθηκαν ότι θα παρουσιαστούν μέσα στην παρούσα διπλωματική εργασία οι απαντήσεις τους από τις συνεντεύξεις.

3.5.1. Κατασκευή ερωτηματολογίου

Κατασκευάστηκε ένα πλαίσιο ερωτήσεων, που αποτελεί τον οδηγό της συνέντευξης. Ο οδηγός αυτής βασίζεται σε έναν σχετικά μικρό αριθμό ανοικτών ερωτήσεων. Οι συγκεκριμένες ερωτήσεις που τέθηκαν στους συνεντευξιαζόμενους ήταν περιγραφικές και αξιολογικές, εφόσον συνδέονται άρρηκτα με τα ερευνητικά ερωτήματα και τους ερευνητικούς στόχους. Αρχικά, στα ερευνητικά ερωτήματα υπήρξε και η έννοια του μανάτζμεντ στο χώρο της Εκκλησίας. Τελικώς αναθεώρησε και δε θέλησε να ερευνήσει και αυτό το κομμάτι, οπότε οι ερωτήσεις που αφορούν την παρούσα εργασία είναι τελικά εννιά.

Το ερωτηματολόγιο προσαρμόστηκε στα πρόσωπα με τα οποία έγινε η συνέντευξη, και έγινε προσπάθεια ουτως ώστε οι ερωτήσεις να είναι στοχευμένες και σαφείς και να προδιαθέτουν τον συνεντευξιαζόμενο να παραχωρήσει τις αντίστοιχες πληροφορίες. Η κατασκευή του ερωτηματολογίου περιελάμβανε τέσσερις φάσεις. Η

πρώτη φάση επεδίωκε την διερεύνηση του περιεχομένου, την ανάδυση δηλαδή όλων των επιμέρους θεμάτων που θα προέκυπταν από τις απαντήσεις των τεσσάρων Διευθ.Νεότ. Αυτή η φάση είναι σημαντική για την ερευνήτρια, γιατί το περιεχόμενο της ερώτησης αφορούσε την συνεντεύκτρια. Η δεύτερη φάση περιελάμβανε τον τύπο των ερωτήσεων. Ο τρόπος με τον οποίο ετίθετο μια ερώτηση ήταν ζήτημα του συνεντευξιαζόμενου. Ήταν ο τρόπος με τον οποίο θα έρχοταν αντιμέτωπος με τον συνεντευκτή. Στο συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο υπήρξαν ανοικτού τύπου ερωτήσεις, κατά τις οποίες αφέθηκε ελεύθερος ο ερωτώμενος να οργανώσει όπως νομίζε την απάντηση του και ως προς τον τρόπο που θα απαντήσει. Επιπρόσθετα, μέσω των ανοικτών ερωτήσεων, η ερευνήτρια θα προσπαθούσε να συλλέξει περισσότερα δεδομένα. Χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις τύπου «ποιες, πώς, τι» αφήνοντας τον συμμετέχοντα να αναπτύξει την απάντησή του δίχως προκαθορισμούς. Το τρίτο στάδιο κατασκευής του ερωτηματολογίου, περιελάμβανε τη σύνταξη της ερώτησης (Grawitz, Brimo, & Jahoda, 1998, σ. 151). Αυτό το στάδιο δυσκόλεψε ιδιαίτερα την ερευνήτρια, επειδή αφενός μεν δεν υπάρχει κάποιος ειδικός τρόπος για την επιλογή των λέξεων και τη σύνταξη, αφετέρου δε η κατανόηση της ερώτησης που θα ετίθετο, μπορεί να κινδύνευε από αστάθμητους παράγοντες, π.χ. διφορούμενες έννοιες. Η ερευνήτρια θα έπρεπε να κατασκευάσει μια καλή ερώτηση, που θα προδιέθετε τον ερωτώμενο να δώσει με την απάντησή του την επιθυμητή πληροφορία. Η τέταρτη φάση περιελάμβανε τον αριθμό και τη θέση των ερωτήσεων. Το κριτήριο για το μέγεθος του ερωτηματολογίου θεωρήθηκε ότι κάλυπτε τον τομέα έρευνας. Το ερωτηματολόγιο ακολούθησε μία λογική σειρά σχετικά με τον σκοπό της έρευνας.

3.6. Αποτελέσματα της έρευνας

Στην ενότητα αυτή επιχειρείται να γίνει παρουσίαση και ανάλυση όλων των ερευνητικών δεδομένων που παρήχθησαν σε όλα τα στάδια του ερευνητικού σχεδίου, για να μπορέσει να διαφωτισθεί το πλαίσιο διεξαγωγής της ποιμαντικής στοχοθεσίας του Ιδρύματος Νεότητας και Οικογένειας από το 1974 μέχρι σήμερα, μέσα από το νομικό καθεστώς που το διέπει, καθώς και μέσα από τις συνεντεύξεις των τεσσάρων Διευθυντών Νεότητας. Μέσα από τις τέσσερις αυτές συνεντεύξεις έγινε προσπάθεια να αντληθούν στοιχεία σχετικά με τα ερευνητικά ερωτήματα. Από την παρουσίαση και την ανάλυση των δεδομένων, διαφωτίζεται και αναδεικνύεται το πλαίσιο γνώσεων, απόψεων, στάσεων, εμπειριών των τεσσάρων Διευθ. Νεότ. αναφορικά με την ποιμαντική στοχοθεσία του Ιδρυμ. Νεότ. Γίνεται αντιληπτό πως οι Διευθ. Νεότ.

κατανοούν και ερμηνεύουν την ποιμαντική στοχοθεσία. Τα δεδομένα παρουσιάζονται και αναλύονται κατά τη σειρά που ετέθησαν τα ερευνητικά ερωτήματα στην εισαγωγή της εργασίας και αφορούν τις ποιμαντικές ανάγκες των παιδιών και εφήβων, τους παράγοντες που συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων, ποια αποτελέσματα επιδιώκονται μέσα από τους στόχους καθώς και τις προτάσεις τους. Τα δεδομένα που εξάχθηκαν με την παρατήρηση καθώς και το διαδικτυακό υλικό, αξιοποιήθηκαν ώστε να αναδυθούν επιπλέον στοιχεία για την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Στόχος της έρευνας είναι να διαφωτίσει με τη βοήθεια των Διευθ. Νεότ. Τα ακόλουθα:

1) Ποια είναι η αντίληψη των Διευθυντών της Διεύθυνσης Νεότητας (Ιδρύματος Νεότητος και Ίδρύματος Νεότητος και Οικογένειας) για τους στόχους της ποιμαντικής της Νεότητος;

2) Η σύγκριση τους με τους θεσμικούς στόχους του Καταστατικού του Ίδρύματος Νεότητος και Οικογένειας (Ιδρύματος Νεότητος και Οικογένειας).

3.6.1 Οι ποιμαντικές ανάγκες των νέων σύμφωνα με τις αντιλήψεις των Διευθυντών Νεότητος του Ίδρύματος Νεότητος και Οικογένειας

Ξεκινώντας την παρουσίαση του μέρους αυτού, γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν τα στοιχεία που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις και το καταστατικό του Εκκλησιαστικού Ίδρύματος Νεότητος και Οικογένειας της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών, καθώς και το πώς αυτά απαντούν στο ερευνητικό ερώτημα «Ποιες είναι οι συγκεκριμένες ποιμαντικές ανάγκες της κατήχησης των παιδιών και των εφήβων και πού εξυπηρετεί το κατηχητικό έργο της Ι.Α.Α από το 1974 μέχρι σήμερα». Οι απαντήσεις των τεσσάρων Διευθ. του Ίδρ. ταξινομήθηκαν στον πίνακα 1. Η καταγραφή των απαντήσεων έγινε από την αριστερή στήλη προς τη δεξιά με τη χρονολογική σειρά που διετέλεσαν διευθ. Νεότητος. Ο Πανοσολογιώτατος Αρχιμανδρίτης π. Συμεών Βενετσιάνος υπήρξε Διευθ. Νεότ. από τον Ιούνιο του 1998 έως τον Ιούλιο του 1999, αλλά λόγω της σύντομης παραμονής του στη θέση αυτή, επιλέχθηκε να μπει στην τελευταία και δεξιά στήλη, ως Διευθ.Νεότ. που υπηρετεί την παρούσα χρονική περίοδο.

Όπως διαφαίνεται από τον πίνακα 1 ο Μητρ. Αγγελώου κ.Ευθύμιος θεωρεί ότι η συντροφικότητα των παιδιών και των εφήβων αποτελούσε σημαντική ποιμαντική ανάγκη, και αποτελούσε μάλιστα και τον λόγο για τον οποίο ιδρύθηκαν τα Νεανικά Κέντρα. Μέσω των Νεανικών αυτών Κέντρων γίνεται προσπάθεια εξοικείωσης με τη

διδασκαλία της Εκκλησίας. Στο ίδιο πλαίσιο και ο π. Συμεών ο οποίος θεωρεί επίσης την ανάγκη της κοινωνικότητας σημαντικό παράγοντα, και μάλιστα αυτό επιτυγχάνεται με πολλές δραστηριότητες μέσα στις ενορίες. Ο Σεβ. Μητρ. Ναυπάκτου και αγ. Βλασίου κ. Ιερόθεος αναφέρει ως ποιμαντική ανάγκη των παιδιών και των εφήβων την υπαρξιακή αναζήτησή τους. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι «επί πλέον και οι ίδιοι οι νέοι είτε από προσωπική αναζήτηση είτε από επίδραση των συμμαθητών τους θέλουν να γνωρίσουν την Εκκλησία στην εσωτερική τους ζωή, αλλά θέλουν να απαντήσουν και στα υπαρξιακά ερωτήματά τους, για το τι είναι Θεός, τι είναι ο θάνατος, ποιο το νόημα της ζωής» (Βλάχος, 2019). Μέσα από το κατηχητικό μπορούν να λάβουν απαντήσεις για αυτού του είδους τα ζητήματα. Μια πρόσθετη διάσταση όσον αφορά στο πρακτικό μέρος του κατηχητικού έργου, δίνει ο π. Αντώνιος Καλλιγέρης, με έμφαση στην ανάπτυξη των υλικοτεχνικών υποδομών, βελτίωσης του εκπαιδευτικού υλικού και της εκπαίδευση των κατηχητών. Υπογραμμίζει την ανάγκη των παιδιών και των εφήβων για νοηματοδότηση της ζωής τους, αλλά ταυτόχρονα αναδεικνύει και την ανάγκη για ένα σαφή πλαίσιο μέσα στο οποίο θα υπάρχουν καλά οργανωμένες ενορίες. Κύριο χαρακτηριστικό των ενοριών αυτών θα ήταν το στοιχείο της πρόσκλησης προς τους νέους, ενώ θα ήταν ταυτόχρονα φορείς οργάνωσης και λειτουργίας των δραστηριοτήτων των παιδιών και των εφήβων. Στο σημείο αυτό θα μπορούσε να γίνει και μια ταξινόμηση των αναγκών που προκύπτουν από τις απόψεις αυτές των Διευθ. Νεότ., σε προσωπικές, υλικές και πνευματικές ανάγκες, όπως διαφαίνεται στον Πίνακα 2. Οι προσωπικές, που έχουν να κάνουν με την έκφραση και δημιουργία των παιδιών και των εφήβων, την αναζήτηση, την απάντηση σε υπαρξιακά ερωτήματα, την οικείωση της διδασκαλίας που επιχειρήθηκε μέσα από τα Κ.Ν., και την πρόταση τρόπου και νοήματος ζωής. Όσον αφορά στις προσωπικές ανάγκες, οι απαντήσεις του Μητρ. Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου κ.κ.Ιερόθεου και του π. Συμεών Βενετσιάνου συγκλίνουν. Επίσης, ο π. Συμεών αναφέρει ότι οι ποιμαντικές ανάγκες παιδιών και εφήβων που ικανοποιούνται είναι οι :

- 1) Ανάγκη κατήχησης
- 2) Ανάγκη κοινωνικοποίησης, π.χ. στις ενορίες γίνονται πολλά αξιολογικά πράγματα που ενδυναμώνουν τους δεσμούς μεταξύ των κατηχουμένων
- 3) Ανάγκη να εκφράσουν απορίες και να εκφραστούν δημιουργικά, π.χ. χορωδίες, χορευτικά κ.ά τις υποστήριξαν ο και ο π. Συμεών Βενετσιάνος και ο π. Αντώνιος Καλλιγέρης. (Βενετσιάνος, 2019)

Όσον αφορά στην ανάγκη για καλύτερη υλικοτεχνική δομή και υποστήριξη, αυτή την επισήμανε ο π. Αντώνιος Καλλιγέρης, ο οποίος τόνισε: «Να οργανώσει ένα σύγχρονο πλαίσιο για την κατήχηση των παιδιών και των εφήβων. Σύγχρονο σημαίνει βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής όπου υπήρχε, δημιουργία υλικοτεχνικής υποδομής στις ενορίες όπου δεν υπήρχαν. Σημαίνει βελτίωση του εκπαιδευτικού υλικού και της εκπαίδευσης των κατηχητών. Σκοπός μας ήταν να υπάρχει το πλαίσιο όπου τα παιδιά θα μπορούσαν να έχουν “στέγη” δημιουργίας αλλά και δυνατότητες συνάντησης και έκφρασης» (Καλλιγέρης, 2017).

Ποιμαντικές ανάγκες των παιδιών και των εφήβων από το 1974 μέχρι σήμερα

Μητ. Αχελ. κ. Ευθύμιος 1967-1973	Μητ. Ναυπ και Αγ. Βλασίου κ. Ιερόθεος 1987-1995	π. Αντ. Καλλιγέρης 1999-2013	π. Συμεών Βενετσιάνος 2013-σήμερα
1. Ανάγκη για συντροφικότητα	1. Αναζήτηση 2. Απάντηση στα υπαρξιακά προβλήματα για το τι είναι Θεός, τι είναι ζωή, τι είναι θάνατος, ποιο το νόημα της ζωής.	1. Μετάδοση πολύτιμου τρόπου και νοήματος ζωής που πηγάζει από το Ευαγγέλιο και την παράδοση της Εκκλησίας. 2. Ένα σύγχρονο πλαίσιο για την κατήχηση των παιδιών και των εφήβων. 3. Μία «στέγη» δημιουργίας αλλά και δυνατότητες συνάντησης και έκφρασης	1. Ανάγκη κοινωνικοποίησης (π.χ. ενδυνάμωση σχέσεων κατηχουμένων) 2. Ανάγκη να εκφράσει απορίες και να εκφραστεί δημιουργικά (π.χ. χορωδίες, χορευτικά κ.ά)

Πίνακας 1

Ταξινόμηση των ποιμαντικών αναγκών των παιδιών και των εφήβων σε προσωπικές, κοινωνικές και υλικές.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ	ΥΛΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ
1) Έκφραση και δημιουργία 2) Προσωπική αναζήτηση 3) Απάντηση σε υπαρξιακά ερωτήματα 4) Οικείωση της διδασκαλίας 5) Τρόπος και νόημα ζωής	1) Συντροφικότητα 2) Κοινωνικότητα 3) Οργάνωση πλαισίου δραστηριοτήτων για ομάδες 4) Δημιουργία ενοριών σε προσκλητικές, συντονισμένες και οργανωμένες κοινότητες 5) Συνέχιση μετάδοσης της παράδοσης της Εκκλησίας 6) Επίδραση των συμμαθητών τους 7) Ανάγκη χριστιανικής οικογένειας	1) Βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής όπου υπήρχε, δημιουργία υλικοτεχνικής υποδομής στις ενορίες όπου δεν υπήρχαν. Σημαίνει βελτίωση του εκπαιδευτικού υλικού και της εκπαίδευσης των κατηχητών

Πίνακας 2

3.6.1.1. Παράγοντες συμβολής στο κατηχητικό έργο της Ι.Α.Α.

Στην υποενοότητα αυτή θα παρουσιαστούν τα δεδομένα που προέκυψαν σχετικά με το ερευνητικό ερώτημα: «Ποιοί παράγοντες συμβάλλουν για να πετύχουν οι κατηχητικοί στόχοι του Ιδρύμ. Νεοτ. από το 1974 μέχρι σήμερα;»

Τα στοιχεία που προέκυψαν ταξινομήθηκαν σε 6 κατηγορίες.

α) Η πρώτη κατηγορία αφορά τους συνεργάτες - εφημέριους-κατηχητές.

Ο μοναδικός από τους συνεντευξιαζόμενους Διευθ. Νεοτ. που υποστήριξε ότι υπήρξε απόλυτα καλή συνεργασία μεταξύ των εφημέριων των ενοριών, στους οποίους στηριζόταν για την εκτέλεση των προγραμμάτων και με τους οποίους «περνούσε» και τις διάφορες ιδέες είναι ο Επισ. Αχελώου κ. Ευθύμιος, ο οποίος ανέφερε ότι «υπήρξε

απόλυτα καλή σχέση» (Στύλιος, 2017). Ο Μητρ. Ναυπ. και αγ.Βλ. κ. Ιερόθεος θεωρεί ότι ο ζήλος των ιερέων και των κατηχητών διαδραμάτιζε σημαντικό ρόλο όσον αφορά στην ανταπόκριση στο συντονιστικό έργο του Ιδ. Νεότη. Αναφορικά επισημαίνει: «από τα στοιχεία που έχω κρατήσει το έτος 1990-1991 στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών λειτούργησαν 539 Κατηχητικά Σχολεία, που σημαίνει ότι ασχολήθηκαν με αυτό τον αριθμό φοιτητές και εκπαιδευτικοί ως κατηχητές και παρακολούθησαν 14.447 νέοι και νέες. Αν σκεφτεί κανείς τις συνθήκες που επικρατούν στις Μεγαλουπόλεις και τις αποστάσεις μεταξύ των οικιών και των Ναών, τότε μπορεί να πει ότι η όλη προσπάθεια ήταν ικανοποιητική» (Βλάχος, 2019).

Ο π. Αντώνιος Καλλιγέρης κατέταξε τρία είδη συνεργασίας με ενορίες. Δεν ανέφερε τους κατηχητές, μίλησε γενικά για ενορία και μετά για τους ιερείς. Το πρώτο είδος συνεργασίας ήταν ότι οι Ιερείς Νεότητας συγκρότησαν μαζί του μία ομάδα με πνεύμα εμπιστοσύνης και συνεργασίας. Συγκεκριμένα ανέφερε: « Σε αυτές τις ενορίες, οι ιερείς νεότητας συγκρότησαν μαζί με τον Διευθυντή μία ομάδα με πνεύμα εμπιστοσύνης και συνεργασίας. Τότε δημιουργήθηκε και ο θεσμός του Συντονιστή ιερέως Νεότητος της Περιφέρειας, ο οποίος ήταν καρπός αυτής της συνεργασίας για να διευκολύνει τον συντονισμό των ενοριών. Ένας από τους βασικότερους σκοπούς της προσπάθειας αυτής ήταν η περαιτέρω αποκέντρωση των δράσεων του Γραφείου. Η λογική μας ήταν απλή. Πηγάζει από την Εκκλησιολογία μας. Η ενορία ως ευχαριστιακή κοινότητα είναι παράλληλα και κοινότητα ποιμαντικής διακονίας. Επομένως, πρέπει να ενισχυθούν για να υλοποιούν απρόσκοπτα τις προσπάθειες τους με απώτερο σκοπό οι ίδιες να είναι κέντρα σχεδιασμού και υλοποίησης ποιμαντικής με την συμπαράσταση του Γραφείου. Επειδή διοικητικά η απόσταση κέντρου-περιφέρειας στην Ι.Αρχιεπισκοπή είναι τεράστια, προσπαθήσαμε με τη θέσπιση μίας ενδιάμεσης βαθμίδας, της περιφέρειας, να μειώσουμε την απόσταση αυτή» (Καλλιγέρης, 2017). Το δεύτερο είδος αναφερόταν σε μία τυπική σχέση από ενορίες, οι οποίες ακολουθούσαν τις υποδείξεις του Γραφείου Νεότητας, αλλά λόγω του ότι ήταν αυτάρκειες ακολουθούσαν τη δική τους γραμμή. Το τρίτο είδος συνεργασίας, στην πραγματικότητα δεν ήταν συνεργασία, εφόσον οι ενορίες αυτές δεν ασκούσαν ποιμαντική της νεότητας. Ο π. Συμεών πιστεύει ότι η συνεργασία με τις ενορίες είναι καλή. Υπάρχουν δύο προβλήματα που ζητούν την προσοχή στη μεταξύ τους συνεργασία. Αναφέρει: «Το πρώτο είναι η μεγάλη γεωγραφική έκταση της Αρχιεπισκοπής Αθηνών και το άλλο ότι υπάρχουν θέματα κακής νοοτροπίας που εμποδίζουν τη συνεργασία, το πλησίασμα με την κεντρική διοίκηση της

Αρχιεπισκοπής Αθηνών, δηλαδή με το Ίδρυμα Νεότητας και Οικογένειας» (Βενετσιάνος, 2019).

β) Η δεύτερη κατηγορία αφορά τα κατηχητικά βοηθήματα και το εκπαιδευτικό υλικό κατήχησης. Η Αρχιεπισκοπή Αθηνών χρησιμοποιούσε κατηχητικά βοηθήματα της Αποστολικής Διακονίας⁴⁸ μέχρι το 2017, οπότε απέκτησε το δικό του κατηχητικό βοήθημα με τίτλο «Μαθαίνω, Περπατώ, Συζητώ μαζί Του»⁴⁹. Ο Μητρ.Αρχελ. κ. Ευθύμιος ανέφερε ότι έχει συγγράψει 9 τόμους συνολικά κατηχητικών βοηθημάτων, συγκεκριμένα τα κατηχητικά βοηθήματα του 1982 και του 1983. Ο Μητ.Ναυπ.και Βλασ. Ιερόθεος ανέφερε ότι έγινε προσπάθεια ανανέωσης του κατηχητικού υλικού, στην οποία έλαβε μέρος με τη συγγραφή για την Τρίτη βαθμίδα του Λυκείου.

⁴⁸ Η Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος συνέβαλε και αυτή με τη σειρά της στην οργάνωση και λειτουργία των Κ.Σ. της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας, τονώνοντας το έργο των ενοριών των Μητροπόλεων (Ράντζου, 2014). Η Απ. Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος ιδρύθηκε το 1936 στην Αθήνα και αποτελεί τον επίσημο Εκκλησιαστικό Ιεραποστολικό και Μορφωτικό Οργανισμό, που τελεί υπό την εποπτεία της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος (Φ.Ε.Κ. του Βασιλείου της Ελλάδος, 31-8-1936, Αναγκ.νόμος υπ' αριθμόν 41.1936). Από το 1946 ιδρύθηκε ειδική διεύθυνση Κ.Σ., η οποία έχει υπό την άμεση επίβλεψή της τα Κ.Σ. Σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδας (Νόμος 590/1977, Κεφάλαιο ΙΒ', Περί της Αποστολικής Διακονίας και του Διορθοδόξου κέντρου της Εκκλησίας της Ελλάδος, άρθρο 40), η Αποστ. Διακονία «μεριμνά για τον προγραμματισμό, την διοργάνωση και την επίλυση του καθόλου ιεραποστολικού και μορφωτικού έργου της Εκκλησίας. Ειδικότερα σκοπός της σχετικά με το κατηχητικό έργο είναι η συστηματική μελέτη και οργάνωση γενικά της κατήχησης της Εκκλησίας, ο άρτιος καταρτισμός στελεχών και η συμπαράσταση στη σπουδάζουσα νεολαία, η μέριμνα για τις πάσης φύσεως εκδόσεις της Εκκλησίας. Το κατηχητικό έργο επιτελείται από τη Διεύθυνση Κατηχήσεως και Νεότητας, της οποίας η λειτουργία είναι σημαντική δραστηριότητα του τομέα Ιεραποστολικού και Μορφωτικού έργου της Απ. Διακονίας. Έργο της είναι η προσπάθεια όσο το δυνατόν καλύτερης κατάρτισης των στελεχών της Εκκλησίας στο έργο της κατηχήσεως, σε μια εποχή θρησκευτικών αναζητήσεων, ζυμώσεων και ιδεολογικών αμφισβητήσεων. Έχει ως άμεσο στόχο να βοηθήσει την ελληνική αλλά και γενικότερα τη χριστιανική νεολαία που ζει στην Ελλάδα να βρει την αυθεντικότητα και τη γνησιότητά της, να μεταδώσει σε αυτήν την χριστιανική αλήθεια και τις εθνικές παραδόσεις. Υπό την εποπτεία του Τομέα Κατηχήσεως και Ορθοδόξου Μαρτυρίας λειτουργούν

α) Φροντιστήριο Υποψήφιων Κατηχητών

β) Σεμινάριο επιμόρφωσης κατηχητών

γ) Σεμινάριο Εκμάθησης Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας

δ) Πρόγραμμα Εκμάθησης της Νεοελληνικής Γλώσσας σε στελέχη της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.

⁴⁹ Το πρώτο κατηχητικό βοήθημα της Αρχιεπισκοπής εκδόθηκε από το Ίδρυμα Νεότητος και Οικογένειας της Ι.Α.Α. το καλοκαίρι του 2017 υπό τον τίτλο «Μαθαίνω, περπατώ, συζητώ μαζί του», επιμέλεια πρωτ.π. Αντώνιος Καλλιγέρης, Αρχιμ.π. Συμεών Βενετσιάνος, Αρχιμ. π.Χρυσάνθος Παπαποστόλου, Τριανταφυλλιά Γαβριήλ, ενώ τον Σεπτέμβριο του 2018 κυκλοφόρησε τον δεύτερο τόμο κατηχητικού βοηθήματος με υπό τον τίτλο «Βαδίζοντας μαζί στα μονοπάτια της πίστης»

Αναφέρει: «Αποστείλαμε κατηχητικό υλικό στις ενορίες για τις τρεις βαθμίδες κατηχήσεως. Για την πρώτη βαθμίδα (Δημοτικό Σχολείο) είχε τον τίτλο “Οι φίλοι του Χριστού”, που μιλούσε για τους Αγίους, και συντάχθηκε από τον Γραμματέα της Διεύθυνσης Νεότητας. Για τη δεύτερη βαθμίδα (Γυμνάσιο) είχε τον τίτλο “Ζώντας τα σωτηριολογικά γεγονότα στη Θεία Λειτουργία”, που συντάχθηκε επίσης από τον Γραμματέα. Και για την Τρίτη βαθμίδα (Λύκειο) είχε τον τίτλο “Πίστη και ζωή” που συντάχθηκε από εμένα» (Βλάχος, 2019). Στην περίοδο που ήταν Διευθ.Νεότ. Ο π. Αντώνιος Καλλιγέρης είχαν οργανωθεί ανθολόγια για όλες τις βαθμίδες με σκοπό την αλλαγή παραδείγματος στον τρόπο άσκησης της αγωγής. Όπως, επίσης, υπήρξε συγγραφή και έκδοση βιβλίων όπως «Τα φυτά στη λατρεία της Εκκλησίας μας» και «Κάτω στο γιαλό, κάτω στο περιγιάλι».

γ) Στην τρίτη κατηγορία συμπεριλήφθηκε και τα οικονομικό μέρος, που αποτελεί μια εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση για την υλοποίηση των στόχων μιας πετυχημένης ποιμαντικής της νεότητας. Συγκεκριμένα, ο Επισ. Αχελώου υποστήριξε ότι κατά τη διάρκεια της θητείας του, η χρηματοδότηση του κατηχητικού έργου ήταν ικανοποιητική, ώστε να μπορεί η Διεύθυνση και το Γραφείο Νεότητας να ανταπεξέλθει στη ομαλή λειτουργία των κατηχητικών της Αρχιεπισκοπής. Ο Μητρ. Ναυπ. και αγ.Βλασίου κ. Ιερόθεος υποστήριξε ότι η Διεύθ. Νεότητας δε διέθετε πολλούς πόρους, εφ’ όσον είχε μόνον τον συντονιστικό ρόλο. Οικονομικούς πόρους διέθεταν μόνον οι ενορίες που ασκούσαν τον κατηχητικό ρόλο, καθώς και οι Ενοριακές Νεανικές Εστίες. Η Αρχιεπισκοπή κατέβαλε οικονομική βοήθεια όταν χρειαζόταν, π.χ. σε περιπτώσεις εκδηλώσεων, όπως ήταν οι εκδρομές των Κατηχητικών. Ο π. Αντώνιος Καλλιγέρης υποστήριξε ότι η χρηματοδότηση στη δική του θητεία ως Διευθ.Νεότ. δεν ήταν επαρκής. Οι πόροι του Ιδρύματος στηρίζονταν στα χρήματα έξι δίσκων που συγκεντρώνονταν σε συγκεκριμένες ημερομηνίες. Οι ποιμαντικές ανάγκες των παιδιών και των εφήβων δεν μπορούσαν να καλυφθούν με τα χρήματα που διέθετε η Διεύθυνση, και για αυτό το οικονομικό έλλειμμα δεν ευθύνονταν οι ιερείς των ενοριών, οι οποίοι εργάζονταν χωρίς υποστήριξη.

Η άποψη του πάνω στο θέμα της χρηματοδότησης είναι ότι: «Σήμερα, κάτω από το βάρος της Κρίσης (η οποία για μένα από ορισμένους έχει μετατραπεί σε μια εύκολη πανάκεια για να στεγαστεί είτε η αδυναμία τους είτε η φιλοδοξία τους) ξεχνάμε ότι 1€ πρόληψης ισοδυναμεί με 7€ θεραπείας του προβλήματος με επισφαλή αποτελέσματα. Λησμονείται ακόμα και η μεγαλοστομία πολλών, οι οποίοι από το 2009 διακήρυσαν ότι η Κρίση έχει πνευματική ρίζα. Παρά τη διαπίστωση αυτή δεν έχουμε παρατηρήσει

μια συντονισμένη προσπάθεια για την αντιμετώπισή της. Ακόμα και σήμερα η ποιμαντική των νέων σε λίγες περιπτώσεις μάχεται στο επίπεδο του νοήματος ζωής που μεταλαμπαδεύεται. Φυσικά είναι εύκολο να αντιληφθούμε ότι για αυτό το έλλειμμα δεν ευθύνονται οι ιερείς των ενοριών, οι οποίοι συχνά εργάζονται στο πεδίο αυτό χωρίς υποστήριξη» (Καλλιγέρης, 2017). Ο π. Συμεών Βενετσιάνος θεωρεί ότι η χρηματοδότηση του Ιδρ. Νεότ. και Οικογ. είναι ικανοποιητική και ότι γίνονται προσπάθειες εξεύρεσης οικονομικών πόρων μέσω ΕΣΠΑ και μέσω εκκλησιαστικών φορέων.

4) Στην τέταρτη κατηγορία υπάγεται η συνεργασία με διάφορους φορείς, που μπορούν να λειτουργήσουν διευκολυντικά, κάνοντας ένα άνοιγμα στην κοινωνία και στον κόσμο. Ο Επισ. Αχελ.κ. Ευθύμιος ανέφερε ότι κατά τη διάρκεια της θητείας του, υπήρξαν διάφοροι φορείς με τους οποίους συνεργάστηκε, όπως ήταν η συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ο Μητ. Ναυπ. Και αγ.Βλασίου κ. Ιερόθεος ανέφερε ότι «η κατήχηση είναι μια μύηση στην εκκλησιαστική ζωή, οπότε ως προς το σημείο αυτό δεν μπορούσε να γίνει κάποια συνεργασία με την πολιτεία» (Βλάχος, 2019). Εντούτοις επεσήμανε ότι υπήρξε συνεργασία της Διευθ. Νεότ. με σχολεία, με την Ομοσπονδία Καλαθοσφαίρισης, με Δήμους για τη διοργάνωση εκδηλώσεων στους χώρους τους, όπως π.χ. δεντροφύτευση. Ο ίδιος μάλιστα εκπροσώπησε την Αρχιεπισκοπή και την Ιερά Σύνοδο, σε διάφορους οργανισμούς όπως είναι η Εθνική Επιτροπή κατά του AIDS, ο ΟΚΑΝΑ και το ΚΕΕΛ. Ο π. Αντώνιος Καλλιγέρης τόνισε ότι στη δική του θητεία ήταν μέλημα η συνεργασία με φορείς της πολιτείας, όπως η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, ο Συνήγορος του Πολίτη για τα δικαιώματα του παιδιού, η Τοπική Αυτοδιοίκηση, κάποιοι Μ.Κ.Ο., όπως το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου. Ο π. Συμεών Βενετσιάνος τόνισε τη συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και συγκεκριμένα με τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς και το ΕΚΔΔΑ για την επιμόρφωση στελεχών του ποιμαντικού έργου της νεότητας.

5) Στην πέμπτη κατηγορία περιλαμβάνεται η κατασκήνωση. Κατά τη διάρκεια της θητείας του Επισ. Αχελώου κ. Ευθυμίου, λειτούργησε κατασκήνωση παιδιών και εφήβων. Πραγματοποιήθηκε 2-3 φορές στην Πεντέλη σε ένα κτήμα της Εκκλησίας αλλά διαλύθηκε αργότερα επί Αρχιερατείας Μακαριστού Αρχιεπισκοπού κ. Σεραφείμ. Κατά τη διάρκεια της θητείας του Μητ. Ναυπ. και αγ. Βλασίου κ.Ιεροθέου δεν υπήρξε κατασκήνωση, αν και έγιναν κάποιες προσπάθειες εξεύρεσης χώρου, χωρίς όμως κάποιο ιδιαίτερο αποτέλεσμα. Περιγράφει ότι «την έλλειψη κατασκηνώσεων

προσπαθήσαμε να την αναπληρώσουμε με άλλους τρόπους, ήτοι τη διοργάνωση μονοήμερων ή πολυήμερων εκδρομών των νέων ή και των κατηχητών, την διοργάνωση μιάς κατασκηνωτικής ημέρας στην εξοχή, τις προσκυνηματικές επισκέψεις στο Άγιον Όρος ή στις Ιερές Μονές, τη διοργάνωση πρωταθλημάτων. Για παράδειγμα, διοργανώσαμε πρωτάθλημα καλαθοσφαίρισης με τη βοήθεια διαιτητών που μας έδωσε η Ομοσπονδία Καλαθοσφαίρισης, στο οποίο έλαβαν μέρος 15 περίπου Ενορίες, οι οποίες είχαν διοργανώσει ομάδες καλαθοσφαίρισης. Ύστερα από τέσσερις μήνες που έπαιζαν τα παιδιά κάθε Σάββατο και Κυριακή διοργανώθηκε το Final Four στο γήπεδο του Πανελληνίου, όπου έγιναν οι τελικοί, αναδείχθηκαν οι νικητές και δόθηκαν μετάλλια και κύπελλο» (Βλάχος, 2019).

Κατά τη διάρκεια της θητείας του π. Αντώνιου Καλλιγέρη, ο οποίος θεωρεί την κατασκήνωση πυλώνα της κατήχησης, υπήρξαν διάφορα στάδια. Ενώ η κατασκηνωτική προσπάθεια είχε λήξει το 1974 επί Αρχιεπισκόπου Σεραφειμ, όπως προαναφέρθηκε, επανέρχεται επί του Αρχιερατείας Μακαριστού Αρχιεπισκόπου κ. Χριστοδούλου και πραγματοποιείται μέσω φιλοξενίας σε άλλες Μητροπόλεις της Ελλάδας. Το 2012 η Ι.Α.Α. αγοράζει κατασκηνωτικές εγκαταστάσεις στον Αυλώνα και επαναλειτουργούν πλέον οι κατασκηνωτικές περίοδοι παιδιών, εφήβων και κατηχητών με δική της ευθύνη. Μάλιστα τονίζει ότι «οι κατασκηνώσεις μας όσο λειτούργησαν είχαν μεγάλη επιτυχία. Τα αριθμητικά δεδομένα είναι πολλά και το αποδεικνύουν. Ενδεικτικά αναφέρω ότι διοργανώναμε 6 περιόδους στον Ταΰγετο για παιδιά και εφήβους, 1 για φοιτητές/τριες και 1 για κατηχητές/τριες, ένα είδος κατασκήνωσης για κατηχητές. Από αυτή τη μεγάλη ομάδα παιδιών αποκτήσαμε αρχηγούς, υπαρχηγούς και στελέχη που στήριξαν την προσπάθειά μας μέχρι το 2016, παρά το κενό της τετραετίας 2009-2011» (Καλλιγέρης, 2017). Προστέθηκαν δύο άλλα εγχειρήματα-θεσμοί στον τομέα της κατασκήνωσης, και αυτά αφορούσαν α) την κατασκήνωση στην πόλη και β) την κατασκήνωση οικογενειών. Το τελευταίο χαρακτηρίστηκε ως μεγάλη επιτυχία για τα δύο χρόνια στα οποία εφαρμόστηκε. Ο π. Συμεών Βενετσιάνος απάντησε ότι υπήρχε κατασκήνωση από το 2013 έως το 2016. Επισημαίνει ότι η κατασκήνωση επέφερε μεγάλη επιτυχία και στην κατήχηση αλλά και «στην κοινωνικοποίηση και τη βελτίωση των σχέσεων του Ιδρύματος Νεότητας και με τις ενορίες της Αρχιεπισκοπής και με τα στελέχη των ενοριών της Αρχιεπισκοπής. Στη συνέχεια, η ευθύνη της κατασκήνωσης δόθηκε σε άλλο φορέα της Αρχιεπισκοπής Αθηνών» (Βενετσιάνος, 2019).

6) Στην έκτη κατηγορία περιλαμβάνονται τα σεμινάρια και οι δράσεις διαφόρων ειδών. Ο Επισ. Αχελ. κ. Ευθύμιος δεν ανέφερε να γίνονται κάποια σεμινάρια κατά τη διάρκεια της δικής του θητείας. Ο Μητ. Ναυπ. και αγ. Βλασίου κ. Ιερόθεος δήλωσε ότι στη δική του θητεία διοργάνωσαν ημερίδες, εσπερίδες, συνέδρια και σεμινάρια. Ο π. Αντώνιος Καλλιγέρης ανέφερε ότι οργανώθηκαν σεμινάρια επιμόρφωσης κατηχητών και κατηχητριών και υπήρξε επικοινωνία με εκκλησίες του εξωτερικού. Τέλος, ο π. Συμεών Βενετσιάνος έκανε λόγο για κατήχηση-εκπαίδευση κατηχητών, για σεμινάρια με διαδραστικούς τρόπους καθώς και για επιμορφωτικές εκδρομές παιδιών, εφήβων, κατηχητών, στελεχών της ποιμαντικής της νεότητας.

Παράγοντες συμβολής στο κατηχητικό έργο της Ι.Α.Α.

	Μητ. Αχελώου κ. Ευθύμιος	Μητ. Ναυπ και αγ. Βλασίου κ. Ιερόθεος	π.Αντ. Καλλιγέρης	π. Συμ. Βενετσιάνος
Συνεργάτες εφημέριοι - κατηχητές	1)Γέννηση ιδεών - εφημέριοι ενορίας 2) Απόλυτα καλή σχέση με τις ενορίες	1) Συντονισμός όλου του έργου της κατηχήσεως 2) Ζήλος ιερέων και κατηχητών 3) Ικανοποιητική προσπάθεια και συνεργασία	Τρία είδη συνεργασίας με ενορίες	1) Καλή γενικά συνεργασία με ενορίες 2) Ύπαρξη δύων προβλημάτων με ενορίες
Κατηχητικά βοηθήματα – Υλικό	1)Κατηχητικ ά βοηθήματα Αποστολικής Διακονίας 2) Συγγραφή εννέα	1) Κατηχητικά βοηθήματα Αποστολικής Διακονίας 2) Επιπλέον κατηχητικό	1) Παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού 2) Συγγραφή και έκδοση βιβλίων	

	κατηχητικών βοηθημάτων από την Αποστολική Διακονία (1982, 1983)	υλικό και για τις γιορτές		
Οικονομικά μέσα	Ικανοποιητικά	1) Δε διέθετε πολλούς πόρους η Διεύθυνση. 19 Ενορίες και Ε.Ν.Ε είχαν πόρους 2) Συνέβαλε η Αρχιεπισκοπή Αθηνών όπου χρειαζόταν.	1) Η χρηματοδότηση δεν ήταν επαρκής 2) Η ποιμαντική της Νεότητας περιθωριοποιείται . Δεν ευθύνονται οι ιερείς των ενορίων για το οικονομικό έλλειμμα	1) Ικανοποιητική χρηματοδότηση 2) Εξεύρεση πόρων μέσω ΕΣΠΑ και άλλων εκκλησιαστικών φορέων.
Συνεργασία με διάφορους φορείς	Με διάφορους φορείς, όπως το Υπουργείο Παιδείας	1) Σχολεία 2) Ομοσπονδία Καλαθοσφαίρισης 3) Δήμοι δεντροφύτευση	1) Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς 2) Συνήγορος του Πολίτη για τα δικαιώματα	1) ΥΠΠΑΙΘ 2) Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής 3) Γενική Γραμματεία

		4) Εθνική Επιτροπή κατά του AIDS 5) ΟΚΑΝΑ 6) ΚΕΕΛ	του Παιδιού 3) Τοπική Αυτοδιοίκηση 4) Μ.Κ.Ο. π.χ. Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Διαδικτύου	Νέας Γενιάς 4) ΕΚΔΔΑ
Κατασκήνωση	Κατασκήνωση λειτουργήσε 2-3 φορές στην Πεντέλη	1) Δεν υπήρξε κατασκήνωση 2) Προσπάθεια εξεύρεσης κατάλληλου χώρου 3) Διοργάνωση μονοήμερων ή πολυήμερων εκδρομών νέων και κατηχητών	1) Πυλώνας της κατήχησης η κατασκήνωση 2) Επιτυχημένες κατασκηνωτικές περίοδοι 3) Αγορά κατασκηνωτικής εγκατάστασης στον Αυλώνα το 2012 4) Δημιουργία κατασκήνωσης στην πόλη 5) Δημιουργία κατασκήνωσης οικογενειών	3) Επιτυχία κατασκήνωσης μεγάλη 4) Κοινωνικοποίηση - βελτίωση σχέσεων με ενορίες και στελέχη
Σεμινάρια - Άλλες		1) Σεμινάρια - Ημερίδες	1) Εκπαίδευση και επιμόρφωση	1) Κατήχηση - εκπαίδευση

δράσεις		2) Προσκυνηματικές επισκέψεις στο Άγιον Όρος ή στις Ιερές Μονές 3) Διοργάνωση πρωταθλημάτων (π.χ. πρωτάθλημα καλαθοσφαίρισης) 4) Διοργάνωση μονοήμερων ή πολυήμερων εκδρομών νέων και κατηχητών 5) Διοργάνωση μιας κατασκηνωτικής μέρας στην εξοχή	κατηχητών και κατηχητριών 2) Ανανέωση κατηχητών 3) Επικοινωνία με εκκλησίες εξωτερικού	κατηχητών 2) Σεμινάρια με διαδραστικούς τρόπους 3) Επιμορφωτικές εκδρομές και περιηγήσεις.
---------	--	---	--	--

Πίνακας 3

3.6.1.2. Λειτουργικοί στόχοι της κατηχητικού έργου της Ι.Α.Α.

Η διερεύνηση των λειτουργικών στόχων της κατήχησης της Ι.Α.Α. αποτελεί το θέμα στο οποίο κινείται η υποενοότητα αυτή. Όπως προκύπτει από τη συνέντευξη ο Επίσκ. Αχελώου κ. Ευθύμιος νοηματοδοτεί διαφορετικά τους λειτουργικούς στόχους. Θεωρεί ότι ο βασικός λειτουργικός στόχος στη δική του θητεία υπήρξε η ανάπτυξη των νεανικών κέντρων. Τονίζει πόσο σημαντικό ρόλο στο εγχείρημα αυτό, διαδραμάτισαν οι βασικοί συνεργάτες του, που ήταν οι εφημέριοι στους οποίους στηριζόταν για την εκτέλεση των προγραμμάτων και με τους οποίους «περνούσαν» μαζί τις διάφορες ιδέες. Ο Μητ. Ναυπ. και αγ. Βλασίου κ. Ιερόθεος, ανέφερε ότι οι

λειτουργικοί στόχοι στη διάρκεια της θητείας του, ήταν «να μνηθούν οι νέοι στην εκκλησιαστική ζωή, να αποκτήσουν ενότητα μεταξύ τους και να αναπτυχθούν πνευματικά, γιατί η ενορία λειτουργεί ως μια πνευματική θεραπευτική κοινότητα με την πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια πρόληψη και θεραπεία» (Βλάχος, 2019). Ανέφερε μάλιστα ότι λειτούργησαν δύο σχήματα σχετικά με την κατήχηση των παιδιών και των εφήβων. Το πρώτο σχήμα ήταν η Διευθ. Νεότη. που ανέλαβε την διοργάνωση και τον συντονισμό της κατηχήσεως που είχαν οι Ιερείς των Ενοριών της Αρχιεπισκοπής με τους συνεργάτες τους κατηχητές. Από την άλλη, το δεύτερο σχήμα, ήταν το Ίδρυμα Νεότητας, το οποίο ιδρύθηκε το 1988 και συντόνιζε τις Ε.Ν.Ε. οι οποίες αποτελούσαν μια προσπάθεια μεταβάσεως από το παλιότερο γνωστό κατηχητικό σχήμα σε έναν άλλο τρόπο εκκλησιαστικής αγωγής, όπως π.χ. η δημιουργία σχολών αγιογραφίας και μουσικής.

Ο π. Αντώνιος Καλλιγέρης υποστήριξε ότι οι λειτουργικοί στόχοι είχαν να κάνουν με την ποιμαντική των ανθρώπων, εν προκειμένω των παιδιών και των εφήβων, στη χρονική φάση την οποία βρίσκονταν και με τις ανάγκες που είχαν. Η προσπάθεια τους ήταν να αναδιατάξουν ό,τι συνέβαινε μέχρι τότε στην κατήχηση των παιδιών και των εφήβων και να εκβάλλουν σε δομές και σε υποστήριξη σε αυτή ακριβώς την κατεύθυνση. Υπογραμμίζει ότι «Ο νέος μας έχει ανάγκη είτε είναι επτά χρονών είτε είναι 17 είτε είναι 27. Η λογική που έχουμε και τη συναντάμε πολύ έντονα, είναι ότι εξυπηρετούμε τους νέους και τους διακονούμε, επειδή είναι το μέλλον της πατρίδος μας, της Εκκλησίας, της ενορίας. Μια τέτοια λογική είναι τελείως αφελής και δε δείχνει ευαισθησία, αλλά είναι τελείως χρησιμοθηρική. Τον προσέχουμε τον νέο για να έχουμε». Ο π. Συμεών Βενετσιάνος θεωρεί ότι οι λειτουργικοί στόχοι του κατηχητικού έργου της Ι.Α.Α. αποσκοπούν στο να γνωρίσουν τα παιδιά και οι έφηβοι τις αλήθειες της Εκκλησίας με όσον το δυνατόν απλούστερο και κατανοητό τρόπο.

3.6.2. Η σύγκριση των αντιλήψεων των Διευθυντών Νεότητας με τους στόχους του Καταστατικού του Ίδρύματος Νεότητας και του Ίδρύματος Νεότητας και Οικογενείας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο έγινε λόγος για τη θεωρία της Διοικητικής Επιστήμης που ταξινομεί τους στόχους μιας οργάνωσης. Αναφέρθηκε ότι οι στόχοι διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: θεσμικοί και πραγματικοί. Στην προκειμένη εργασία έχει λεχθεί ότι οι

θεσμικοί στόχοι της ποιμαντικής της νεότητας της Αρχιεπισκοπής Αθηνών είναι διατυπωμένοι στο καταστατικό του Ιδρύματος Νεότητας της Ι.Α.Α. Στο καταστατικό, όπως προαναφέρθηκε αναγράφεται η αποστολή και το όραμα μιας οργάνωσης.

Πιο συγκεκριμένα στο ΦΕΚ του 1988, αναγράφονται οι θεσμικοί στόχοι όπως:

- να παρέχει πληρέστερα και αρτιότερα οργανωμένες ευκαιρίες για την αναγέννηση της ενοριακής ζωής στον χώρο της νεολαίας μέσα στην περιοχή της Αρχιεπισκοπής Αθηνών
- να εμπνέει και να προωθεί τη δημιουργική συμβολή των νέων στην εκκλησιαστική ζωή των Ενοριών της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, δηλαδή στον ευαγγελισμό του λόγου του Θεού, τη λειτουργική και μυστηριακή ζωή, τον ενοριακό κοινοτικό βίο,
- να συμβάλλει σε αντίστοιχες κοινές προσπάθειες με νεολαίες άλλων Μητροπόλεων και με διορθόδοξες νεανικές κινήσεις.

Στο ΦΕΚ του 2016 , με το οποίο γίνεται η μετονομασία του Ίδρύματος Νεότητος σε Ίδρυμα Νεότητος και Οικογενείας της Ι.Α.Α., παρατηρείται μια προσθήκη ειδικότερων θεσμικών στόχων πλην των ήδη υπάρχοντων, από το ΦΕΚ του 1988. Συγκεκριμένα αναφέρονται και ειδικότεροι σκοποί, με βάση τον κανονισμό του εκκλησιαστικού Ίδρύματος Νεότητος και Οικογενείας της Ι.Α.Α., όπως :

1. Η διαφύλαξη των πολιτιστικών, ιστορικών και παραδοσιακών θεσμών και εθίμων της ελληνικής κοινωνίας και η μετάδοση τους στη νέα γενιά.
2. Η προσπάθεια ανάληψης συνεργασίας με φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, συνεταιρισμούς, αστικές εταιρείες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και λοιπά εκκλησιαστικά και πνευματικά Ιδρύματα και φορείς πολιτισμού για την από κοινού υλοποίηση προγραμμάτων και δράσεων.
3. Η επιστημονική εκπαίδευση και κατάρτιση καθώς και η επιμόρφωση των κληρικών, λαϊκών εμπνευστών και στελεχών του νεανικού και ποιμαντικού έργου των ενοριών της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών.
4. Η οργάνωση συνεδρίων και σεμιναρίων, σχετιζόμενα με τις επιστήμες της θεολογίας, παιδαγωγικής, ψυχολογίας, κοινωνιολογίας, ιστορικών σπουδών κ.ά.
5. Η έκδοση μέσων ενημέρωσης για νέους (εφημερίδες, περιοδικά, έντυπα κ.ά.), η υλοποίηση και ενημέρωση διαδικτυακού τύπου, καθώς και η υποστήριξη ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών που αφορούν στους

νέους και στην οικογένεια.

6. Η έκδοση εντύπων, βιβλίων, λευκωμάτων, ψηφιακών δίσκων και πάσης φύσεως πνευματικών έργων.
7. Η σύσταση και λειτουργία κέντρων εκπαίδευσης εκκλησιαστικών τεχνών και διαφόρων ειδικοτήτων, στα πνευματικά κέντρα των ενοριών ή και από το Ίδρυμα Νεότητας και Οικογένειας μεμονωμένα.
8. Η κοινωνική και οικονομική συμπαράσταση των λιγότερο ευνοημένων κοινωνικών ομάδων νέων και η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των οικογενειών τους, δια της παροχής κάθε ηθικής και υλικής βοήθειας για συμπαράσταση και αντιμετώπιση των σχετικών προβλημάτων, ειδικότερα νέων εξαρτημένων κάθε μορφής, αλλά και η προσπάθεια πρόληψης φαινομένων εξαρτήσεων.
9. Η προώθηση της ενεργού συμμετοχής των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων νέων στα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά δρώμενα της ελληνικής κοινωνίας.
10. Η με κάθε νόμιμο τρόπο και μέσο βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου και του επιπέδου διαβίωσης των Λιγότερο ευνοημένων ομάδων των νέων και των οικογενειών τους.
11. Η πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση της Ελληνικής και της παγκόσμιας κοινής γνώμης για τα δικαιώματα των νέων, με την παράγωγή επικοινωνιακού και εποπτικού υλικού καθώς και με την οργάνωση συνεδρίων, ημερίδων και ομιλιών.
12. Η επιδίωξη υλοποίησης προγραμμάτων στους τομείς της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των παιδιών και των νέων, της κοινωνικής φροντίδας και πρόνοιας της σύγχρονης οικογένειας, της εκπαίδευσης, κατάρτισης και ισότητας ανδρών και γυναικών.
13. Η ενίσχυση και κατάρτιση προγραμμάτων για την προστασία και την προβολή του περιβάλλοντος.
14. Η μελέτη και εκπόνηση προγραμμάτων και δράσεων, είτε μέσω του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, είτε μέσω άλλων αρμοδίων αρχών και φορέων, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.
15. Η οργάνωση, δημιουργία και στελέχωση χώρων με σκοπό τη χρήση τους ως κατασκηνώσεις, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.
16. Η σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία δημιουργία χώρων φιλοξενίας,

στέγασης και σίτισης νέων ατόμων, που αποδεδειγμένα χρήζουν βοήθειας.

Μετά τον Αρχιεπίσκοπο και το Μητροπολιτικό Συμβούλιο, οι Διευθυντές του Ιδρύματος Νεότητας, αποτελούν τα πρόσωπα τα οποία καθοδηγούνται από το συλλογικό όργανο διοικήσεως της Αρχιεπισκοπής Αθηνών στη λήψη αποφάσεων, που θα πρέπει να συνάδουν με τους θεσμικούς σκοπούς του κατασταστικού του Ιδρύματος. Στη διάρκεια της θητείας τους, επιδίωξαν την επίτευξη των στόχων του Ιδρύματος με σχετικές ενέργειες, διαδικασίες και πράξεις. Ο Μητ.Ναυπάκτου και αγ.Βλασίου κ.Ιερόθεος, αναφέρεται σε μια αξιολογη προσπάθεια του ως Διευθυντής του Ιδρύματος Νεότητας. Συγκεκριμένα υπογραμμίζει ότι «το έτος 1990-1991 λειτούργησαν στις ενορίες της Αρχιεπισκοπής 35 Τμήματα Βυζαντινής Μουσικής, 34 Τμήματα Δημοτικών Χορών, 21 Τμήματα Φροντιστηριακών μαθημάτων, 30 Αθλητικές ομάδες (μπάσκετ, ποδοσφαίρου κλπ.), 19 Πρωταθλήματα παιχνιδιών, 4 Ενοριακά Περιοδικά, 2 Τμήματα Φωτογραφικής τέχνης. Όλα αυτά προυποθέτουν πόρους που κατέβαλαν οι Ενορίες και η εθελοντική προσφορά. Κυρίως αναπτύξαμε τον εθελοντισμό και τον αλτρουισμό». Και ο π.Αντώνιος Καλλιγέρης στη διάρκεια της μακροχρόνιας θητείας του αναφέρει ότι έγιναν πολλές και σημαντικές προσπάθειες ποιμαντικής της νεότητας. Όπως για παράδειγμα, σταθμός στη δική του θητεία υπήρξε η εδραίωση του θεσμού της κατασκλήνωσης και αυτό βέβαια συνάδει με τον κοινοτικό βίο που αναφέρεται στο Καταστατικό του Ιδρύματος. Ο π.Συμεων Βενετσιάνος που είναι και ο νυν Διευθυντής του Νέου Ιδρύματος και Οικογενείας, τόνισε ιδιαίτερα τα σεμινάρια Επιμορφώσεως των λαϊκών στελεχών με σύγχρονους διαδραστικούς τρόπους. Στη διάρκεια και των τριών Διευθυντών υπήρξε συνεργασία με πολλούς φορείς της ελληνικής πολιτείας όπως είναι η Γενική Γραμματεία Νεάς Γενιάς, το Ελληνικό Κέντρο Ασφαλού Διαδικτύου, η Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, ο Οργανισμός κατά των Ναρκωτικών, το Κέντρο Ελέγχου Ειδικών Λοιμώξεων, Εθνική Επιτροπή κατά του AIDS, το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Η συνεργασία αυτή που είχαν και οι τρεις Διευθυντές με τους διάφορους φορείς, αποτελεί και ειδικό σκοπό του Κανονισμού του Ιδρύματος Νεότητας και Οικογενείας του 2016. Όλες οι πράξεις του Ιδρύματος εποπτεύονται όπως επισημάνθηκε πρωτίτερα, από το Ίδρυμα Ποιμαντικής Επιμορφώσεως της Ι.Α.Α.

3.6.3.Αναστοχαστικότητα

Όπως προαναφέρθηκε η έρευνα ποιοτικής μεθοδολογίας αναγνωρίζει την ύπαρξη ενός υποκειμενικού στοιχείου στην ερευνητική διαδικασία. Αυτή η παραδοχή καθίσταται χρήσιμη για την αξιολόγηση μιας έρευνας ποιοτικής μεθοδολογίας. Ο ρόλος

του ερευνητή ποιοτικής μεθοδολογίας προϋποθέτει μία προσωπική οπτική γωνία των πραγμάτων. Αυτή η οπτική συνδέεται με έναν δημιουργικό και όχι μηχανιστικό τρόπο εργασίας, που δε δύναται να αποφύγει αλλαγές κατεύθυνσης και εκπλήξεις ως προς την ερευνητική διαδικασία. Στην παρούσα εργασία, από τον ερευνητικό σχεδιασμό μέχρι και την τελική συγγραφή του θεωρητικού και μεθοδολογικού μέρους της, σαφέστατα και διαδραμάτισε ρόλο η ενεργή εμπλοκή της ερευνήτριας στα κατηχητικά δρώμενα της Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Η γνωριμία με στελέχη της κατηχητικής διακονίας τόσο από το κεντρικό Ίδρυμα όσο και από διάφορες ενορίες της Αρχιεπισκοπής Αθηνών υπήρξε καταλυτική. Βοήθησε τόσο στην αναζωπύρωση του δικού της πνευματικού αγώνα όσο και στην επιθυμία της να δώσει μαρτυρία του ευαγγελικού λόγου και τρόπου ζωής, μαζί με τα υπόλοιπα μέλη της Εκκλησίας, στα παιδιά και τους εφήβους που διψούν και αναζητούν βιωμένες αλήθειες.

Συγκεκριμένα, η ιδιότητα της ερευνήτριας ως κατηγήτριας παιδιών Δημοτικού σε ενορία της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών συνέβαλε στη διαμόρφωση μιας προσωπικής στάσης και αντίληψης τόσο για την γενικότερη σημασία της κατήχησης στα παιδιά και τους εφήβους όσο και για τη στοχοθεσία του κεντρικού Ιδρύματος που είναι αρμόδιο για τις κατευθυντήριες γραμμές του κατηχητικού έργου προς τις ενορίες και τους κατηχητές. Αυτή η προσωπική στάση και αντίληψη, σαφώς και εμπλουτίστηκε και μέσα από το καθημερινό βίωμα με άλλα μέλη της ενορίας, όπως και άλλων ενοριών της Αρχιεπισκοπής. Αυτό το βίωμα δεν παύει να αποτελεί μία διαρκή αποκάλυψη ενός άλλου τρόπου ζωής. Η συνάντηση με ιερείς Υπεύθυνους για τη Νεότητα και αλλά λαϊκά στελέχη της κατήχησης της Αρχιεπισκοπικής Περιφέρειας έδωσαν την ευκαιρία για ένα μοναδικό μοίρασμα εμπειριών μέσα από σεμινάρια, εκδηλώσεις, γιορτές, κατασκηνωτικές συνάξεις, αθλητικούς αγώνες κ.ά. Δε θα μπορούσε να μην αναγνωρίσει η ερευνήτρια την καλή προαίρεση, διάθεση και όρεξη για προσφορά αυτών των ανθρώπων που εμπλέκονται με ένα τόσο επίπονο και εξαντλητικό πολλές φορές έργο όπως είναι η διακονία των παιδιών και των εφήβων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η παρούσα εργασία είχε σκοπό να πληροφορήσει και να αναδείξει, για πρώτη φορά μέσα από μια μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, την εικόνα της ποιμαντικής στοχοθεσίας της κατήχησης των παιδιών και των εφήβων της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών από το 1974 μέχρι σήμερα. Συγκεκριμένα, οι στόχοι της έρευνας ήταν να αναδειχθούν μερικές πτυχές του σχεδιασμού της ποιμαντικής διακονίας στον τομέα της κατήχησης. Επιπρόσθετα, έγινε προσπάθεια να αποδοθούν το τι, το γιατί και το πώς αυτού του ποιμαντικού έργου της Ι.Α.Α. Για την καλύτερη διερεύνηση αυτών των ποιμαντικών διαστάσεων, τέθηκαν τα εξής ερευνητικά ερωτήματα: α) Ποιες συγκεκριμένες ποιμαντικές ανάγκες των παιδιών και των εφήβων εξυπηρετούνται μέσα από το κατηχητικό έργο της Ι.Α.Α. από το 1974 μέχρι σήμερα; (γιατί;) β) Ποιοι συγκεκριμένοι παράγοντες συμβάλλουν για να πετύχουν οι κατηχητικοί στόχοι του Ιδρύματος Νεότητας από το 1974 μέχρι σήμερα; (πώς;) γ) Ποια συγκεκριμένα αποτελέσματα επιδιώκει να επιτύχει το Ίδρυμα Νεότητας και Οικογενείας της Ι.Α.Α από το 1974 μέχρι σήμερα; (τι;)

Με βάση την εννοιολογική θεώρηση της ποιμαντικής και της κατήχησης, επιδιώχθηκε στην παρούσα μελέτη η διαρκής διασύνδεση των ευρημάτων των συνεντεύξεων των τεσσάρων Διευθυντών Νεότητας και του νομικού πλαισίου του Ιδρύματος Νεότητας και Οικογενείας. Μέσα από τις απαντήσεις των Διευθυντών Νεότητας, του νομικού πλαισίου του Ιδρύματος Νεότητας και Οικογενείας, αλλά και τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που διεξήχθη, προέκυψαν τα εξής συμπεράσματα:

1) Καταρχάς, όπως περιγράφεται σε ένα ολοκληρωμένο κύκλωμα στοχοθεσίας μιας οργάνωσης, η διαδικασία ποιος (καταγραφή έργου), τι (προσδιορισμός ενέργειας), πότε (χρονοδιάγραμμα υλοποίησης), πώς (κριτήρια αξιολόγησης) (Δέκλερης, 1989, σ. 288) αντίστοιχη προσέγγιση-διάσταση λαμβάνεται και στο ποιμαντικό έργο της Εκκλησίας. Οι τρόποι αυτοί προσέγγισης του ποιμαντικού έργου όπως είναι το πώς -πολυτροπική, το γιατί - τελεολογική, το προς τι - εκ του αντικειμένου, ποιον -συμπαντική, σε τι - πολυδιάστατη, ποιος - πολυπρόσωπη, πού – πολυμερής, πότε -παντοκαιρινή, αποτελούν ερωτήματα, τα οποία βοηθούν στον ποιμαντικό σχεδιασμό για την ανάπτυξη των βασικών λειτουργιών της Εκκλησίας, που είναι η μαρτυρία, η λατρεία, η κοινωνία και η διακονία. Στο θέμα της συγκεκριμένης εργασίας το ποιός αναλαμβάνει να εκπληρώσει τους στόχους του κατηχητικού έργου της Εκκλησίας και να συντελέσει στην υλοποίηση της «στρατηγικής» της η απάντηση είναι η εξής: α) Από το 1970 και μετά υπάρχει η

Διεύθυνση και το Γραφείο Νεότητας, τα οποία αναλαμβάνουν την οργάνωση και τη λειτουργία της κατήχησης παιδιών και εφήβων, εντός της περιφέρειας Αθηνών. Η Διεύθυνση Νεότητας οργανώνει και συντονίζει το έργο της κατηχήσεως των παιδιών, ενώ το Γραφείο Νεότητας των εφήβων. β) Το 1987, με νομοθετική πλέον ρύθμιση (ΦΕΚ Β 27-28-1-1988), αρμόδιο όργανο για την κατήχηση των παιδιών και των εφήβων είναι πλέον το Ίδρυμα Νεότητας της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, το οποίο λειτουργεί παράλληλα με τη Διεύθυνση Νεότητας. γ) Από το 2016 το Ίδρυμα Νεότητας μετονομάζεται σε Εκκλησιαστικό Ίδρυμα Νεότητος και Οικογένειας Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών (ΦΕΚ 527/Β/2016) και είναι υπεύθυνο για την ποιμαντική στοχοθεσία της κατήχησης στην Ι.Α.Α. Πρωτεύοντα ρόλο στην άσκηση της κατηχητικής διακονίας είχαν αντίστοιχα από το 1974 μέχρι το 1988 ο Μακαριστός Αρχιεπίσκοπος κ.Σεραφείμ Τίκας, από το 1988 μέχρι το 2008 ο Μακαριστός Αρχιεπίσκοπος κ. Χριστόδουλος Παρασκευαΐδης, ενώ από το 2008 μέχρι σήμερα είναι ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμος Β΄. Μέχρι το 1987, ο Μακαριστός Αρχιεπίσκοπος, κ. Σεραφείμ με αποφάσεις, εγκυκλίους και υπηρεσιακά σημειώματα διηύθυνε το έργο της κατηχήσεως. Από το 1988 ο Μακαριστός Αρχιεπίσκοπος, κ. Χριστόδουλος και από το 2008 ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμος, έχουν τον πρωτεύοντα ρόλο, εφόσον είναι πρόεδροι του Δ.Σ. του Ιδρύματος Νεότητας και Ιδρύματος Νεότητας και Οικογένειας. Οι Διευθυντές Νεότητας από τους οποίους πήραμε συνέντευξη, ήταν μέλη του Δ.Σ. Σε κάθε περίπτωση τον τελικό λόγο για τις εγκρίσεις και τον έλεγχο των Ιδρυμάτων τον έχει το Μητροπολιτικό Συμβούλιο.

2) Στη διοικητική επιστήμη, η Εκκλησία αποτελεί μια οργάνωση, εφόσον αποτελεί μια συνεκτική κοινωνική ομάδα, τα μέλη της οποίας συνεργάζονται μεταξύ τους για την επίτευξη και ολοκλήρωση των στόχων της. Ο π. Συμεών Βενετσιάνος υποστήριξε ότι η Εκκλησία πρέπει να έχει οργάνωση, αλλά να μην είναι η ίδια οργάνωση. Η θέση αυτή θεμελιώνεται στη δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας ότι αποτελεί το Σώμα του Χριστού κατά την παύλεια ομολογία *«ὅμοιοι ἐστε σώμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέλους»⁵⁰*.

3) Από τις απαντήσεις των τεσσάρων Διευθυντών Νεότητας, διαφαίνεται ότι αποτελεί ο καθένας μια ξεχωριστή προσωπικότητα με ιδιαίτερο ζήλο, επιθυμία, όρεξη, αγάπη να διακονήσουν ένα τόσο νευραλγικό κομμάτι της Εκκλησίας, όπως είναι η

⁵⁰ Α' Κορ.12,27.

κατήχηση των παιδιών και των εφήβων. Δεν υπήρξε τυχαία η επιλογή τους ως Διευθυντών Νεότητας και το συμπέρασμα αυτό απορρέει από τις απαντήσεις που έδωσαν στην ερώτηση «πώς προέκυψε η συνεργασία τους».

Ο καθένας στη δική του θητεία έλαβε σημαντικό ρόλο για την πραγματοποίηση των κατηχητικών στόχων της Εκκλησίας. Σαφώς και ως ξεχωριστές προσωπικότητες, ο καθένας έκρινε με βάση τις δικές του στάσεις και αντιλήψεις, και πρότεινε διαδικασίες και στόχους για να είναι αποτελεσματικό το κατηχητικό έργο της Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Ο Επίσκοπος Αχελώου κ.Ευθύμιος, ως πρώτος Διευθ. Νεότητας στη δική του θητεία (ως προς το γιατί της διακονίας της κατήχησης) θεωρούσε την αξία της συντροφικότητας μεταξύ των παιδιών τη μεγαλύτερη κατηχητική ανάγκη. Ο Μητροπολίτης Ναυπάκτου, ο οποίος ως γνωστόν έχει διακριθεί και για τη συγγραφική του παραγωγή, θέτει στο επίκεντρο των αναγκών των νέων τις απαντήσεις για τα μεγάλα υπαρξιακά ερωτήματα που ταλανίζουν τον κάθε άνθρωπο. Ο π. Αντώνιος Καλλιγέρης μέσα από την απάντησή του, δείχνει τον διακαή πόθο του για τη δημιουργία ενός σύγχρονου πλαισίου κατήχησης, που θα περιλαμβάνει τη βελτίωση και τη δημιουργία νέας και σύγχρονης υλικοτεχνικής υποδομής. Ο π. Συμεών Βενετσιάνος θεωρεί ότι οι νέοι έχουν ανάγκη από την κοινωνικοποίηση, αλλά και από άλλου είδους δραστηριότητες, όπως είναι π.χ. οι χορωδίες, τα χορευτικά.κ.ά.

4)Το θέμα της στοχοθεσίας της κατήχησης παιδιών και εφήβων στην Ι.Α.Α. έχει μείζονα σημασία για την Εκκλησία. Η εργασία αυτή αξίζει να αποτελέσει μία ελάχιστη αφορμή περισυλλογής, ανατροφοδότησης και επαναξιολόγησης του κατηχητικού σχεδιασμού από όλα τα αρμόδια πρόσωπα και όργανα της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών.

Μέσα από την ενασχόληση με τη συγκεκριμένη ερευνητική εργασία, υπάρχουν κάποιες προτάσεις-σκέψεις για μια αποτελεσματική ποιμαντική στοχοθεσία της κατήχησης παιδιών και εφήβων όχι μόνο για την Αρχιεπισκοπή Αθηνών αλλά και για άλλες Μητροπόλεις της Ελλάδας. Όπως:

1) Η ακαδημαϊκή Θεολογία μπορεί να σταθεί βοηθός και αρωγός της Εκκλησίας, μέσα από την εκπόνηση ερευνών και τις μελετών για τον ευαίσθητο τομέα της ποιμαντικής της νεότητας και της κατήχησης παιδιών και εφήβων. Να συνεισφέρει από τη μεριά της, ώστε μαζί με την Εκκλησία να αλλάξουν τις απαρχαιωμένες αντιλήψεις που ουσιαστικά εγκλωβίζουν τα παιδιά και τους εφήβους σε μια στείρα θεωρητική κατηχητική προσέγγιση, απορρίπτοντας τις σύγχρονες ανάγκες τους για

επικοινωνία, ενσυναίσθηση, επίλυση προβλημάτων που έχουν να κάνουν με το μέλλον, την οικογένεια, την εργασία και την κοινωνία στην οποία θα ζήσουν ως νέα γενιά ενηλίκων και υπεύθυνων ανθρώπων.

2) Η διαρκής εκπαίδευση και επιμόρφωση των κληρικών και λαϊκών στελεχών σε θέματα παιδιών και εφήβων θεωρείται επιβεβλημένη. Από τη στιγμή μάλιστα, που υφίσταται και το αρμόδιο Επιμορφωτικό και Ερευνητικό Εκκλησιαστικό Ίδρυμα της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών, που είναι το Ίδρυμα Ποιμαντικής Επιμορφώσεως. Η υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σχετικά με τη νεότητα, αποτελεί μια εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση για την ευόδωση των στόχων της ποιμαντικής της νεότητας.

3) Η ενεργός συμμετοχή και εμπλοκή φοιτητών και φοιτητριών τμημάτων Θεολογίας στον ποιμαντικό σχεδιασμό για θέματα κατήχησης της νεότητας. Νέοι άνθρωποι με ζήλο, όρεξη, διάθεση για προσφορά στην εκκλησία μπορούν πραγματικά να αποτελέσουν τους συνδετικούς κρίκους της εκκλησίας με την κοινωνία όπως πραγματικά είναι.

4) Η κεντρική ιδέα για ένα αποτελεσματικότερο και στοχευμένο κατηχητικό πλαίσιο είναι ότι «η Εκκλησία αναγνωρίζει τα παιδιά και τους εφήβους ως ανεπανάληπτα πρόσωπα που πάντα θα ενδιαφέρεται για αυτά». Ο κ. Κορναράκης Ιωάννης, ομότιμος καθηγητής της Θεολογικής Σχολής και εκκλησιαστικός συγγραφέας, σε ένα εκκλησιαστικό συνέδριο είχε πάρει θέση λέγοντας ότι «τα παιδιά δεν είναι μόνο μελλοντικοί ενήλικες, είναι και πνευματικά όντα που χρειάζονται να μεγαλώσουν μέσα σε μια οικογενειακή ατμόσφαιρα προσευχής και γενικότερα γνήσιας πνευματικής ζωής». Σε συνάφεια των προηγούμενων λόγων, μπορούν να διατυπωθούν κάποιες σκέψεις που προκύπτουν για το κατηχητικό μοντέλο στοχοθεσίας της Ι.Α.Α. από το 1974 μέχρι σήμερα, σχετικά :

α) με το κατά πόσον τα παιδιά και οι έφηβοι αντιμετωπίζονται σαν να είναι η εκκλησία του σήμερα ή η εκκλησία του μέλλοντος

β) με το κατά πόσον επιδιώκεται η συμμετοχή των παιδιών και των εφήβων στο σημερινό γίνεσθαι της Εκκλησίας ή η συμμετοχή τους για μέλλοντα χρόνο.

γ) με το αν τελικά τα παιδιά εκλαμβάνονται ως ακόλουθοι των ενηλίκων πιστών ή ως ενεργοί συμμετέχοντες και συνεργάτες μέσα στην εκκλησία.

δ) μπορούν να γίνουν τα παιδιά και οι έφηβοι υποστηρικτές του οράματος της εκκλησίας

Σε κάθε περίπτωση τα παιδιά και οι έφηβοι δεν θα πρέπει να διαχωρίζονται από όλο το υπόλοιπο εκκλησίασμα και δεν αποτελούν ένα ακόμα επιπρόσθετο τμήμα της

Εκκλησίας. Η κατηχητική πορεία τείνει να φθίνει, διότι τα κατηχητικά αυτονομήθηκαν από τις ενορίες. Αποσυνδέθηκαν από τη λατρευτική ζωή και τον λειτουργικό χρόνο. Σε μία κοινότητα όπως είναι αυτή της ενορίας, οι άνθρωποι δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως αντικείμενα που προέκυψαν, αλλά ως πρόσωπα που εμπλέκονται ενεργά. Αυτά όσον αφορά στην αντιμετώπιση των παιδιών και των εφήβων μέσα στην εκκλησία.

5) Δε θα πρέπει να λησμονείται ότι ή ποιμαντική της Εκκλησίας δε γίνεται από έναν άνθρωπο, έναν κατηχητή, έναν ιερέα Νεότητας ούτε μόνο από μία μικρή ομάδα ανθρώπων. Η έμφαση πρέπει να δοθεί στη χρήση της αρχής της ολότητας, στο «όλον» την κατηχήσεως. Είναι επιβεβλημένο να επανασχεδιασθεί ο στόχος κάθε ενορίας της Αρχιεπισκοπής και να ενθαρρυνθεί η κοινότητα. Κλήρος και λαός, ενήλικες, κατηχητές, οικογένειες, εθελοντές, φροντιστές, όταν μιλούν ορθοδόξως σημαίνει να μπορούν να μιλούν για την καθημερινή ζωή της ενορίας. Μία πολύ σημαντική προσπάθεια αναβίωσης της αληθινής εν Χριστώ ενορίας, ξεκίνησε στη θητεία του π. Αντωνίου Καλλιγέρη, γι' αυτό και τέτοιου είδους προσπάθειες και ενέργειες θα πρέπει να ενθαρρύνονται, να επιδοκιμάζονται και να αποτελούν παράδειγμα για όλες τις ενορίες της Αρχιεπισκοπής.

6) Μια περισσότερη εξειδίκευση της ποιμαντικής αγωγής και δράσης της Εκκλησίας στον τομέα της νεότητας με νέες ποιμαντικές υποδομές, που να αρμόζουν σε μεγάλα αστικά κέντρα, όπως είναι αυτό της Αθήνας. Οι ποιμαντικές αυτές δομές της Εκκλησίας, θα πρέπει να φέρουν απαραίτητως το στοιχείο της κοινωνικότητας.

7) Κατήχηση ενηλίκων, δημιουργία και ενίσχυση Σχολών Γονέων στις Μητροπόλεις. Η οικογένεια αποτελεί το πρώτο και μεγάλο πανεπιστήμιο της ζωής του ανθρώπου. Η ελπίδα παραμένει η οικογένεια, διότι αυτή είναι το ζωντανό και επίκαιρο ευαγγέλιο που διαβάζουν κάθε μέρα τα παιδιά και οι έφηβοι (Βενετσιάνος, 2017, σ.177).

8) Όσον αφορά στα επί μέρους θέματα της κατηχητικής στοχοθεσίας, η δημιουργία ενός κεντρικού συμβουλευτικού σταθμού εντός των ορίων της αρχιεπισκοπικής περιφέρειας για εφήβους, το οποίο θα αποτελείται από καλά καταρτισμένους και ικανούς πνευματικούς πατέρες, αλλά και λαϊκούς επιστήμονες με ειδίκευση στη συμβουλευτική των εφήβων, και το οποίο θα λειτουργεί επί 24ώρου βάσεως. Με αυτόν τον τρόπο οι έφηβοι θα νιώθουν ασφάλεια ότι ο ποιμένας είναι διαθέσιμος για συμβουλές και προσεγγίσιμος σαν άνθρωπος. Είναι πραγματικά μια σημαντική

πρόκληση για τον ποιμένα να καταφέρει τους νέους ανθρώπους να έρθουν και να ζητήσουν βοήθεια για τα προσωπικά τους προβλήματα.

9) Όσον αφορά στον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιείται η στοχοθεσία, η ποιμαντική γραμμή του Αρχιεπισκόπου, ως προέδρου και του Μητροπολιτικού Συμβουλίου και του Ιδρύματος Νεότητας και Οικογενείας είναι πρωταρχικής και καθοριστικής σημασίας. Ο εκάστοτε Αρχιεπίσκοπος θα πρέπει να διαθέτει ιδιαίτερη ευαισθησία και ζέουσα καρδιά για την ποιμαντική της Νεότητας και θα πρέπει να υπάρχει συνεχής ενθάρρυνση από μέρους του για την προώθηση και ενίσχυση των κατηχητικών προσπαθειών. Αντιστοίχως, και οι κληρικοί των ενοριών οφείλουν να διακατέχονται από την πεποίθηση ότι η ιεροσύνη δε συνδέεται μόνον με τη λειτουργική διακονία, αλλά και με την ποιμαντική διακονία. Η κατήχηση των παιδιών και των εφήβων αποτελεί ύψιστο έργο της Εκκλησίας και αφορά τη μαρτυρία της στον κόσμο, η οποία χρειάζεται να συμπεριλάβει και σύγχρονους τρόπους προσέλευσης των νέων, αλλά και έναν διαρκή διάλογο μεταξύ όλου του πληρώματος της Εκκλησίας. Σαφώς και την κύρια ευθύνη φέρει ο Αρχιεπίσκοπος, ο οποίος δίδει την άδεια και την ευλογία ώστε ο ιερέας μαζί με τους κατηχητές και τους συνεργάτες τους να κατηχήσουν τους νέους.

Η Εκκλησία δεν υπάρχει για τον εαυτό της, αλλά για τον κόσμο και για χάρη του κόσμου. Είναι αδήριτη η ανάγκη να συγκινήσει τα παιδιά και τους εφήβους, στο να ζουν μέσα στη ζωή της ενορίας ως υπέρβαση της μοναξιάς. Να δημιουργήσει ένα τέτοιο κλίμα στην κάθε ενορία ούτως ώστε να αισθανθούν μέσα από τη συνύπαρξή ότι «δεν είσαι μόνος, γιατί και εμείς είμαστε μόνοι χωρίς εσένα» (Βαμβουνάκη, 2013, σ. 285). Και όπως αναφέρεται στο έργο του Ντοστογιέφσκι στους αδελφούς Καραμαζώφ «εκείνος που μπορεί να έχει καλές αναμνήσεις από την παιδική του ηλικία είναι σωσμένος για όλη του τη ζωή».

ΠΗΓΕΣ

- Καινή Διαθήκη, E.Nestle-K.Aland, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1985²⁵
- Παλαιά Διαθήκη, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 2004
- Αριστοτέλης, Πολιτικά , 1331b, 26-34.
- Βασίλειος Καισαρείας, Εις 48 Ψαλμ. 8, PG 29, 449B
- Γρηγόριος Θεολόγος , *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κληδόνιον πρεσβύτερον ἐπιστολὴ πρώτη*, PG 37, 181.
- του ίδιου, *Λόγος Β, Λόγος Β΄, Τοῦ αὐτοῦ ἀπολογητικὸς τὴν εἰς τὸν Πόντον φυγῆς*, PG 35,16B
- του ίδιου, *Λόγος Β΄, Τοῦ αὐτοῦ ἀπολογητικὸς τὴν εἰς τὸν Πόντον φυγῆς*, PG 35, 23B
- Ιωάννης Χρυσόστομος, *Περὶ Ἱερωσύνης, Λόγος Β΄*, PG 48,635
- Κύριλλος Ἱεροσολύμων, *Κατηγήσεις*, PG 33, 1044B
- Μάξιμος Ομολογητής, *Περὶ διαφορῶν ἀποριῶν*, PG 90, 1401
- Ιωάννης Σιναΐτης, *Κλίμαξ, Λόγος ἕτερος εἰς τὸν Ποιμένα, β΄, Ἐκδοσις Ἱεράς Μονῆς Του Παρακλήτου Ὠρωπού Ἀττικῆς, Δευτερά Ἐκδοσις, 1984*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ballard, P., & Pritchard, J. (2006). *Practical theology in Action*. London: SPCK.
- Borthwick, P. (2004). *Organizing your youth ministry*. Eugene: Wipf&Stock.
- Boylan, A. (1988). *Sunday School. The formation of an american institution 1790-1880*. Yale University Press.
- Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι κοινωνικής έρευνας*. (Α. Αϊδίνης, Επιμ., & Π. Σακελλαρίου, Μεταφρ.) Αθήνα: Gutenberg.
- Cameron, C., & Nielson, J. (2016). *The gospel at the heart off all things Gospel centered youth ministry A practical guide*. Grossway, Illinois: TGC.
- Campolo, A., & Ratcliff, D. (1991). *Activist Youth Ministry*. Alabama: R.E.P. Books.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας (Νέα συμπληρωμένη και αναθεωρημένη εκδ.)*. (Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη, Χ. Μητσοπούλου, Π. Μπιθαρά, & Μ. Φιλοπούλου, Μεταφρ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Derroite, H. (2006). Quelle catéchèse pour une identité chrétienne ouverte au dialogue ? *Revue theologique de Louvain* , 37 (1).
- Devries, M. (2008). *Sustainable Youth ministry. Why most youth ministry doesn't last and what your church can do about it*. Green Prees Initiative.
- Douglas, C. (1989). *History Theory and Practice*. Louisville: Westminster:John Knox Press.
- Drucker, P. (1995). *Managing in a time of a great change*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- East, T. (2009). *Leadership for Catholic Youth Ministry, A Comprehensive resource*. New London: Twenty-Third Publications.
- Elaine, G., & Graham, E. (2002). *Transforming Practice pastoral theology in an age of uncertainty* . Oregon: Wipf and Stock Pub.
- Fischer, M. F. (2001). *Pastoral Council I like being in Parish ministry*. Mystic:Twenty Third Publications.
- Focet, M. (2002). La catéchèse décloisonnée. Jalons pour un nouveau projet catéchétique. *Revue theologique de Louvain* , 33 (4), σσ. 596-597.
- Gallagher, M. (1998). *The art of catechesis , what you need to be, know, do*. New York: Paulist Press.

- Chromey, R., & Caro, S. (2009). *Thriving youth ministry in smaller churches, secrets for cultivating a dynamic youth ministry*, σ. 250. Loveland: Group Publishing
- Giddens, A. (2001). *Οι συνέπειες της νεωτερικότητας*. (Γ. Λικιαρδόπουλος, Επιμ., & Γ. Μερτίκας, Μεταφρ.) Αθήνα: Κριτική
- Gladden, W. (1898). *The Christian Pastor and the working church*, Scribner's sons. New York: international theological library.
- Grawitz, M., Brimo, A., & Jahoda, M. (1998). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών*. (Β. Φίλιας, Επιμ.) Αθήνα: Gutenberg.
- Harris, M. (1989). *Fashion me a people : Curriculum in the church*. Kentucky: John Knox Press.
- Houston, H. (2009). *Youth Pastor The theology and practice of youth ministry*. Nashville: Abingdon Press.
- Huebsch, B. (2001). *The General Directory for Catechesis in Plain English: A Summary and Commentary*. Twenty-third publication.
- Infantino, G. (2009). *Handbook for today's Catechist-the role of catechist, the role of catechist, planning effective lessons, sharing the faith*. Missouri: Liguori Publication.
- Johnson, S. (1989). *Christian Spritual Formation in the Church and Classroom*. Nashville: Abingdon Press.
- Kanel, D. V. (2015). *Building Sunday School by the the Owner's Design : 100 Tools for Successful Kingdom Growth*. Ohio: CSS Publishing Company.
- Kielbasa, M. (2004). *Total youth ministry, ministry resurces for pastoral care, prayer and worship, enangelization, justice and service, community life*, σ. 9. Winona: Saint Mary's Press.
- Lee, J. M. (1988). *Catechesis sometimes, religion instruction alaways, another Roman Catholic Perspective*, . (M. Mayf, Επιμ.) Alabama: Press Birmingham.
- Lorch, B. (1987). Church Youth Alcohol and drug education programs. *Journal of religion and health* , 26 (2).
- Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. (Ν. Κυριαζή, Επιμ., & Ε. Δημητριάδου, Μεταφρ.) Αθήνα: Πεδίο.
- Mongoven, A. M. (2000). *The prophetic Spirit of catechesis, how we share the fire in our hearts*. New Jersey: Paulist Press.
- Moundry, J. (1996). The reform of Christian Initiation: an introduction, Archdiocese of chicago. Στο V. Tuffano (Επιμ.), *Catechesis and Mystagogy Infant baptism*. Chicago:Tabor Publishing

- Neufeld, T. (2002). Postmodern Models of Youth Ministry. Στο D.Miller (Επιμ.), *Baptism and Yoyth, Direction* , 31 (2).
- Oates, W. (1982). *The Christian pastor, revised and enlarged edition* (3 εκδ.). Philadelphia: the Westminster Press.
- Phillips, L., & Jorgensen, M. *Ανάλυση Λόγου , Θεωρία και Μέθοδος*. (Γ. Σταυρακάκης, Επιμ., & Α. Κιουπκιόλης, Μεταφρ.). Αθήνα: Παπαζήση
- Piaget, J., & Vygotsky, L. (1996). *Piaget-Vygotsky, the social Genesis of Thought*. (A. Tryphon, & J. Vonèche, Επιμ.) Abington: Psychology Press.
- Robin, M. (1989). *Crucified love, The practice of Christian perfection*. Nashville: Abingdon Press.
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές* (2 Συμπληρωμένη εκδ.). (Κ. Μιχαλοπούλου, Επιμ., Φ. Καλύβα, Β. Νταλάκου, & Κ. Βασιλικού, Μεταφρ.) Αθήνα: Gutenberg.
- Sadler, P. (2003). *Strategic Management*. London: Kogan Page.
- Scheck, S. (2014). *The Stages of Psychosocial Development According to Erik H. Erikson*. Grin Press.
- Schermerhorn, J., Hunt, J., & Osborn, R. (1994). *Managing organizational behavior*. Canada: John Wiley & Sons.
- Seward, H. *The Christian Shepherd, Some aspects of pastoral care*. New York: Abingdon Press.
- Simon, M. (1978). Vatican II et le mouvement catechetique. *Revue théologique de Louvain* , 9 (1).
- Southard, S. (1962). *Pastoral Evangelism*. Tennessee: Broadman Press.
- Stich, A. (2003). *Le conseil presbyteral : être présent sans être pesant. La catéchèse : Quand il faut grandir*. Lyon: Reveil Publications.
- Stoudenmire, J. (1979). Mental Health, Enhancement of children and Youth. *Pastoral Psychology* , 28 (1), σσ. 27-28.
- Susanne, J. (1989). *Christian Spritual Formation in the Church and Classroom*,. Nashville: Abingdon Press.
- Tillich, P. (1960). *Making the ministry relevant*. (H. Hoffman, Επιμ.) New York: Charlew Scribner's Sons.
- Vogeleisen, G. (2002). Pratique Catéchétique et déplacement théologique,. *Revue theologique de Louvain* , 33 (4), σσ. 596-597.
- Ware, K. (2007). *Η ορθόδοξη Εκκλησία*. (Ι. Ροηλίδης, Μεταφρ.) Αθήνα: Ακρίτας.

Willig, C. (2013). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στην Ψυχολογία*. (Ε. Τσέλιου, Επιμ., & Έ. Αυγήτα, Μεταφρ.) Αθήνα: Gutenberg.

Yaconelli, M. (2006). *Contemplative youth ministry, Practicing the presence of Jesus*. Michigan: Zondervan

Yount, W. (2008). *The teaching ministry of the church*. Nashville: b&h Publishing group.

Αμπατζίδης, Θ. (2009). *Αντί εισαγωγής από την κίνηση της "Ζωής" στη θεολογική αναγέννηση του '60- Μια κριτική ματιά*. Στο Π. Καλαϊτζίδης, Θ. Παπαθανασίου, Θ. Αμπατζίδης (Επιμ.) *Αναταράξεις στη μεταπολεμική Θεολογία, η "Θεολογία του '60", Θεολογικό Συνέδριο Βόλος, Κυριακή 6-8 Μαΐου 2005*. Αθήνα: Ίνδικτος

Ανάγνου, Γ. (2000). Οπτικοακουστικά μέσα στην Κατήχηση. *Εφημέριος*(10), σ. 27.

Αργυρόπουλος, Α. (2004). *Χριστιανοί και πολιτική δράση κατά την περίοδο δικτατορίας*. Αθήνα: Ψηφίδα.

Αυγουστίδης, Α. (2018). *Πόνημα ελευθερίας, Εισαγωγή στην Ποιμαντική Θεολογία*. Αθήνα: Επιστροφή.

Αυγουστίδης, Α. (2015). *Συντροφεύοντας τον άνθρωπό που νοσεί, εισαγωγή στην ποιμαντική της υγείας*. Αθήνα: Αρμός.

Αυγουστίδης, Α. (2002). *Φάκελος μαθήματος εισαγωγή στην Ποιμαντική Διακονία*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών, Θεολογική Σχολή, τμήμα Θεολογίας.

Βαμβουνάκη, Μ. (2013). *Ο παλιάτσος και η Άνιμα*. Αθήνα: Ψυχογιος.

Βενετσιάνος, Σ. (2017). *Συλλάβες ιερατικής Ευθύνης*. Αθήνα

Βλάχος, Ι. (1993). *Εκκλησιαστικό φρόνημα*,. Λιβαδειά: Ιερά Μονή Γενέθλιου της Θεοτόκου.

Βλάχος, Ι. (1993). *Ναρκωτικά και Aids , Δύο προβλήματα με ιδιαίτερη οξύτητα για την γενιά του σήμερα*. Στο Μ. Φιλόθεος (Επιμ.). Αθήνα: "Εκκλησία".

Βλάχος, Ι. (1989). *Παραδοσιακή κατήχηση, Ανάτυπον εκ του περιοδικού Εκκλησία*. Αθήνα: Τυπογ. της Αποστολικής Διακονίας.

Βούλγαρης, Γ. (2002). *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990 Σταθερή Δημοκρατία σημαδεμένη από τη μεταπολεμική ιστορία*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Γιαγκάζογλου, Σ. (2003). *Οι θεολογικές προϋποθέσεις της Εκκλησίας ως εσχατολογικής κοινότητας*. Στο Π.Καλαϊτζίδης (Επιμ.) *Εκκλησία και εσχατολογία*. Αθήνα:Καστανιώτη.

Γιαγκάζογλου, Σ. (2016). *Κοινωνία Εσχάτων*. Αθήνα: Ίνδικτος

- Γιαννακοπούλου, Β. (2004). *Ποιμαντική κατά τη Θεολογία και πράξη των αγίων (Διδακτικές σημειώσεις)*. Αθήνα: Γκέλυμπεση.
- Γκάρεθ, Μ. (2000). *Οι όψεις της οργάνωσης, Εισαγωγή στις θεωρίες της οργάνωσης*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Γρηγοριάδης, Κ. (2002). *Σχεδιάγραμμα Ορθόδοξου κατηχήσεως, Υπαρξιακή προσέγγιση στην εν Χριστώ Μόρφωση*. Αθήνα: Πανελλήνια Ένωση Γονέων για τη προστασία του ελληνορθόδοξου πολιτισμού της οικογένειας και του ατόμου.
- Γουσιδής, Α. (1993). *Οι χριστιανικές οργανώσεις: Η περίπτωση της αδελφότητας Θεολόγων η "Ζωή", κοινωνιολογική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: Πουρνάρας
- Δέκλερης, Μ. (1989). *Διοίκηση Συστημάτων*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Δημήτρης Μπουραντάς. (2005). *Ηγεσία, ο δρόμος της διαρκούς επιτυχίας*. Αθήνα: Κριτική.
- Επίσκοπος Αχελώου Ευθύμιος. (1999). Τα Κέντρα Νεότητας,. *Εφημέριος*, (7), σσ. 5-7.
- Ζαμπέλης, Ι. (2019). *Κατήχηση κάτι περισσότερο από μάθημα, Για μια ανανέωση του λόγου και των μεθόδων μας*. Ανάκτηση 9 10, 2019, από <http://www.catichisi.gr/lessons-middle/item/2518-%CE%BF%CE%B9-%CE%BA%CE%B1%CF%81%CF%80%CE%BF%CE%AF-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%B3%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%BD%CE%B5%CF%8D%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%B7-%CE%B1%CE%B3%CE%AC%CF%80%CE%B7-%CE%B3-%CE%BB-18-10-2015>
- Θεοδώρου, Ε. (1980). Η εποπτική διδαχή και τα οπτικοακουστικά μέσα στη χριστιανική αγωγή. *Εφημέριος* (11), σ. 239.
- Θερμός, Β. (2009). Το αναδυόμενο νεανικό πρόσωπο μέσα στο τοπίο των νέων τεχνολογιών της εικόνας και της επικοινωνίας. *Σύναξη*(109), σ. 18.
- Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, 1965, (7)
- Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, 1966, (10).
- Ίδρυμα Ποιμαντικής Επιμορφώσεως (2019). Καταστατικό Ι.Π.Ε. Ανάκτηση 11 10, 2019, από <https://www.ipe.gr/wp/wp-content/uploads/2018/03/IdrymaLeaflet.pdf>.
- Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών. (2019).Κεντρική Οργάνωση. Ανάκτηση 12 01, 2019, από <http://iaath.gr/content/kentriki-organosi>.
- Ιερά Μητρόπολις Λευκάδος & Ιθάκης, Κ. Ν. *Η Ζωή Του, ζωή μας, Θέματα συναντήσεων για παιδιά Δημοτικού, Βοηθητικό υλικό για τον Κατηχητή*. (Ι. Ζαμπέλης, Επιμ.) Λευκάδα: Ιερά Μητρόπολις Λευκάδος & Ιθάκης.

Ιερώνυμος. (1993). Εξουσία ή διακονία στην Εκκλησία; *Σύναξη* (47), σ. 7.

Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας, Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράματα και Βοηθήματα*. Ανάκτηση 12 01, 2019, από https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5826/4/15327_Isari-KOY.pdf.

Ιστορία του ελληνικού έθνους, Σύγχρονός Ελληνισμός από το 1941 έως το τέλος του αιώνα .ΙΣΤ΄, σ. 260 . Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.

Καλλιακμάνης, Β. (2003). *Ο εκκλησιολογικός χαρακτήρας της ποιμαντικής, λεντίω ζωννύμενοι II*. Θεσσαλονίκη: Μυγδονία.

Καλλιακμάνης, Β. (2009). Χρειαζόμαστε το κατηχητικό; *Εφημέριος*(5), σ.14

Καλλιγέρης, Α. (2009). Αφού πάντα κάνεις πίσω για ένα σίγουρο παρόν...»Σχόλια για την κρίση της κατηχήσεως σήμερα. *Ορθοδοξία* (109), σ. 61.

Καψάνης, Γ. (1970). Προβλήματα κατηχητικού έργου. (σ. 66). Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Κογκούλης, Ι. (2000). *Κατηχητική και Χριστιανική παιδαγωγική*. Θεσσαλονίκη: Αδελφών Κυριακίδη α.ε.

Κογκούλης, Ι. (1992). *Ο εκκλησιασμός των μαθητών, Συμβολή στη Λατρευτική Αγωγή*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Κορναράκης, Ι. (1956). *Χριστιανική αγωγή δράσεως, Η εφαρμογή των αρχών και μεθόδων της Νέας Αγωγής εν τη χριστιανική αγωγή*. Αθήνα.

Κορναράκης, Κ. (2011). *Ο άνθρωπος απέναντι στην εικόνα του*. Αθήνα: Αρμός.

Κοσμόπουλος, Α. (1994). *Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας* (4η εκδ.). Αθήνα: Γρηγόρη .

Κουκουνάρας Λιάγκης, Μ. (2015). *Επιστήμες της Παιδαγωγικής και πρώτη εφηβεία, Συμβολή στη διδακτική μεθοδολογία της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Gutenberg.

Κουκουνάρας Λιάγκης, Μ. (2014). Η ανάπτυξη της θρησκευτικότητας και της πίστης του παιδιού και του εφήβου. Μια συμβολή στην αγωγή και την εκπαίδευση με την αρωγή των λόγων του οσίου Πορφυρίου, Καυσοκαλυβίτου. *Θεολογία* (3), σ.204.

Κουκουνάρας Λιάγκης, Μ. (2018). Πίστη και Χριστιανική παιδεία και αγωγή με βάση τις Επιστήμες της Αγωγής. Στο *Δίκαιον Όφλημα*. τιμητικός τόμος επί τη πεντηκονταετηρίδι αρχιερατείας του Μητροπολίτου Καρυστίας και Σκύρου κ.κ. Σεραφείμ, Αθήνα: Ιερά Μητρόπολις Καρυστίας και Σκύρου, σ.599.

Κουκουνάρας Λιάγκης, Μ., & Τριανταφυλλίδου Μπαθρέλλου, Κ. (2019). *365 μέρες στον δρόμο*. Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία.

Κουκουνάρας Λιάγκης, Μ., Κολάση Δ., Τσελέντη Β. (2015). Όταν τα παράσιτα αποκτούν φωνή (2010-2015). Έρευνα για τα μαθησιακά αποτελέσματα της δημιουργίας και λειτουργίας μαθητικής ραδιοφωνικής ομάδας σε. Στο Σ. Κιουλάνης, Α. Πασχαλίδου, & Ζ. Χαραπαντίδου (Επιμ.). Πρακτικά Εργασιών 1ου Διεθνούς Βιομαθητικού Συνεδρίου Εφαρμοσμένης Διδακτικής "Καινοτόμες Εφαρμογές στη Διδακτική Πράξη" . Δράμα, 27-29 Νοεμβρίου 2015 (σ.21-22). Δράμα

Κουλόμζιν, Σ. (2000). *Το ορθόδοξο βίωμα και τα παιδιά μας*. Αθήνα: Ακρίτας.

Κουμαρόπουλος, Σ. (2007). *Η αξιοποίηση στη διαποίμανση αποτελεσμάτων εμπειρικών ερευνών*. Ανάκτηση 12 01, 2019, από ecclesia.gr: http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/worship/koumaropoulos_erevnes.pdf

Κυριανάκης, Μ. Μαυράκη, Χ. Μητσοπούλου, Π. Μπιθαρά, & Μ. Φιλοπούλου, (Μεταφρ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.

Λιάπης, Ι. (1993). Εξουσία ή διακονία στην Εκκλησία;. *Σύναξη* (47), σ. 7.

Μακρυδημήτρης, Α. (2004). *Προσεγγίσεις στη θεωρία των οργανώσεων*, σ. 306. Αθήνα: Καστανιώτη, 3η.

Μακρυδημήτρης, Α. (2003). Σύγχρονες τάσεις στο Μάνατζμέντ. *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, (5) 8

Μακρυδημήτρης, Α. (2013). *Υφαίνοντας τον Ιστό της Πηνελόπης Διοίκηση και Δημοκρατία στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης*. Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μανωλόπουλος, Ν. (2009). Νεανικές Συνάξεις και Θεολογία. Η Φαινομενολογία μιας ανύπαρκτης σχέσης;. *Σύναξη*, (109), σ. 21.

Ματσούκας, Ν. (2009). *Δογματική και Συμβολική Θεολογία, Ανακεφαλαίωση και Αγαθοτοπία. Έκθεση του Οικουμενικού χαρακτήρα της χριστιανικής διδασκαλίας*;. Θεσσαλονίκη: Πουρνάρας.

Μεταλληνός, Γ. (2003). Αναζωπυρείν το χάρισμα. Στο Α.Ματσάγγας (Επιμ.), Α' Ιερατικό Συνέδριο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Η Ενορία στον 21^ο αιώνα. Αθήνα 15-16 Μαΐου 2001 (σ. 31). Αθήνα: Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών.

Μεταλληνός, Γ. (2002). Η ενορία και ο λόγος υπάρξεως της. Στο Α. Αυγουστήδης (Επιμ.), *Εισαγωγή στην ποιμαντική διακονία*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών, Θεολογική Σχολή-Τμήμα Θεολογίας.

Μποζιάμρα, Ι. (2009). Η αιχμαλωσία της Ορθόδοξης Χριστιανικής Αγωγής. Στο Σ. Φωτίου, & Σ. Φωτίου (Επιμ.), *Ανθρωποποιός Αγωγή*. Αθήνα: Αρμός.

- Μπόνης, Κ. (1999). *Κατήχησις και Λειτουργική*. Αθήνα: Εκκλησία της Ελλάδος, Κλάδος Εκδόσεων Επικοινωνιακής και Μορφωτικής Υπηρεσίας
- Μπουραντάς, Δ. (2005). *Ηγεσία, ο δρόμος της διαρκούς επιτυχίας*. Αθήνα: Κριτική
- Μπουραντάς, Δ. (2015). *Μάνατζμεντ. Πλήρες θεωρητικό υπόβαθρο, Σύγχρονες προσεγγίσεις & μέθοδοι, διοικητικές & ηγετικές ικανότητες*. Αθήνα: Μπένου.
- Οικονόμου, Φ. (2014). *Π.Γεώργιος Πυρουνάκης, η θεολογία και το έργο ενός ελεύθερου ανθρώπου*. Αθήνα: Αρμός
- Παπαδόπουλος, Ι. (1957). *Ποιμαντική*. Αθήνα.
- Κεφαλάς, Ν. (2010). *Ποιμαντική*. Αθήνα: Νεκτάριος Παναγόπουλος.
- Περσελής, Ε. (2003). Αντινεανική κοινωνία και αντικοινωνική νεότητα, η Εκκλησία ως υπέρβαση τους. Στο Ε. Περσελής, Χ. Βασιλόπουλος, Σ. Φωτίου, & Σ. Φωτίου (Επιμ.), *Αγωγή νεότητας*. Λευκωσία: Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου.
- Περσελής, Ε. (2013). *Πίστη και χριστιανική αγωγή. Η θεωρία των σταδίων ανάπτυξης της πίστης του James Fowler*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Πινάκουλας, Α. (2009). Λατρεία, κατήχηση και παράλληλες δραστηριότητες. *Σύναξη* (109).
- Πλουμίδης Γεώργιος. (2009, Ιαν-Μαρ). Κίνημα μαζικό ή παραταξικό. *Σύναξη* (109), σ. 37.
- Πορφυρίου, Κ. (2015). *Βίος και λόγοι*. Χανια: Ι.Μ.Χρυσοπηγής.
- Πυργιωτάκης, Ι. (2011). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη*. Αθήνα: Πεδίο.
- Ράντζου, Μ. (2014). *Η ενοριακή Κατήχηση στην Ιερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης κατά την περίοδο της κατοχής, χριστιανοπαιδαγωγικές Μελέτες και Έρευνες σ. 177*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Ρίτσος, Γ. (1938). *Εαρινή Συμφωνία*. Αθήνα: Γκοβόστη.
- Σαιντ-Εξυπερύ, Α. (2006). *Ο μικρός πρίγκηπας*. (Τ. Κουνέλης, Μεταφρ.) Αθήνα: Γνώση.
- Σταυρόπουλος, Α. (1997). *Επιστήμη και Τέχνη της Ποιμαντικής*. Αθήνα: Αρμός.
- Σταυρόπουλος, Α. (2019). *Επιστήμη και Τέχνη της Ποιμαντικής* (2^η έκδοση συμπληρωμένη εκδ.). Αθήνα: Αρμός
- Σταυρόπουλος, Α. (1984). *Μορφές Ποιμαντικής διακονίας*. Αθήνα: Αποστολική Διακονία.

Σταυρόπουλος, Α. (1992). *Ποιμαντική της καθημερινής ζωής, Ανάπτυχο από το περιοδικό εφημέριος τω ετών 1990-1991*. Αθήνα: Αποστολική Διακονία.

Στύλιος, Ε. (1999). Κατηχητικά σχολεία. *Εφημέριος*, (3) σσ. 6-7

Συνοδική Επιτροπή Χριστιανικής Αγωγής της Νεότητος (2019). Υλικό κατήχησης. Ανάκτηση 08 10, 2019 από <http://www.catichisi.gr/identity>

Τρεμπέλας, Π. (1970). Γενικά τινά περί των Κ.Σ. (σ. 33). Αθήνα: Αποστολική διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Τρομπούκης, Β. (2009). *Η περιφερειακή οργάνωση της Εκκλησίας της Ελλάδος*. Διδακτορική Διατριβή στο ΕΚΠΑ. Διδακτορική διατριβή που εκπονήθηκε στο τμήμα Νομικής του ΕΚΠΑ. Ανάκτηση 1 12, 2019, από <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/28221#page/2/mode/2up>

Τσαντίλης, Ι. (2007). *Αρχιμ. Γερβ. Παρασκευόπουλος(1877-1964) Φωταυγείς παράγραφοι από τον βίο και την πολιτείαν αυτού*. Αίγινα: Μητρόπολη Ύδρας.

Τσουκαλάς, Κ. (2015). Η μετάλλαξη της Δημοκρατίας. Στο Μ. Αυγερίδης, Έ. Γαζή, & Κ. Κορνέτης (Επιμ.), *Μεταπολίτευση : η Ελλάδα στο μεταίχμιο δύο αιώνων*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Φράγκος, Κ. (2005). *Εισαγωγή στην κατηχητική και χριστιανική παιδαγωγική*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

Φράγκος, Κ. (1970). Η οργάνωση της κατηχητικής διακονίας παρ'εκάστη μητροπολιτική περιφέρεια. (σ. 89). Αθήνα: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Φράγκου, Κ. (2003). *Κατηχητική Διακονία* (Αδελφοί Κυριακίδη εκδ.). (Ι. Κογκούλης, Χ. Βασιλόπουλος, & Δ. Λάππας, Επιμ.) Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

Φωτίου, Σ. (2003). Αντινεανική Κοινωνία και αντινεανική νεότητα: Η Εκκλησία ως υπέρβαση τους. Στο Ε. Περσελής, Χ. Βασιλόπουλος, & Σ. Φωτίου, *Αγωγή Νεότητος*. Λευκωσία: Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου.

Φωτίου, Σ. (2001). Θέματα χριστιανικής αγωγής. Στο Α. Vrame, J. Booramre, & C. Tarazar, *Θέματα χριστιανικής αγωγής*. Αθήνα : Αρμός.

Χριστοδουλος Π.(2009). Εγκύκλιος αρχιεπ.Χριστοδ. 5-9-1999, περί του νέου κατηχητικού έτους, προς άπαντας τους ευλαβέστατους εφημέριους της Ι.Α.Α, αρ.πρωτ. 113.

Χριστόδουλος, Α. (25-8-1998). εγκύκλιος υπ.αρ.4, προς άπαντας ευλαβέστατους εφημερίους της Ι.Α.Α., Εις τους Ι.Ναούς των, αρ. πρωτ.10.

Χριστοδούλου, Γ. (2019). Τα οφέλη των κατηχητικών σχολείων στην οικογένεια. Ανάκτηση 10 12, 2019, από <https://www.pemptousia.gr/2019/10/ta-ofeli-ton-katichitikon-scholion-stin-ikogenia-ke-tin-kinonia/>.